

БУДЬТЕ ЩАСЛИВІ!

СПАСИБІ ВСІМ,
ХТО БУВ
ІЗ НАМИ
У 2003-му.
ДО ЗУСТРІЧІ
В НОВОМУ
2004-му!

Фото О. Цецури

52-е число нашого тижневика зазначає на своєму календарі останні дні 2003 року. До заповітного дня, сповненого вішунів і радості (як би не велося!), залишається рівно тиждень. Остання седмиця 2003 року, межиріччя часу, життєві хвили — кому лагідні, кому бурхливі.

Господи, як хочеться щастя кожному суццюму в Україні! Хай випаде бідному багатство, а недужому — здоров'я, сумному — радість, злостивому — милість, невірі — надія, заздрому — удача. Щоб прийшли світ-

лий день і світла ніч, і ми стали видючими серцем, міцними духом, витривалими тілом. І здолали всі випробування, які нам готує новий час, Новий рік, наше життя-буття. Спасибі всім, хто був із нами! Ми любимо Вас, ми чекаємо на зустріч із Вами в Новому році!

Вітаємо католиків з Різдовм Христовим! Щасливого Нового року, Українці! Будьмо разом!

Редакція

року

стор. 2—3

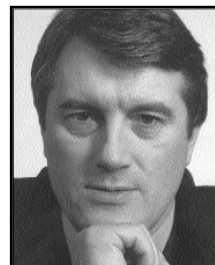
Мовні проблеми залишаються

стор. 4—5

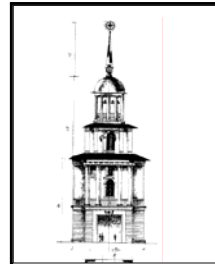
«Просвіта» сьогодні

стор. 6—7

Новорічні вітання

стор. 8

Тарасова церква

стор. 9

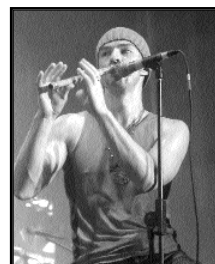
Лірник Сашко Власюк

стор. 12

Софія Ротару: «Норок!»

стор. 14

Рок-фестиваль

стор. 15

Так, герой цієї бувальщини — пес. Проте почну не з Сірка, а... зі щирості. Йй звичайно, співають панегірики. Гай-гай, але й щирість може бути від лукавого. І впевнив мене в цьому не якийсь там банальний крутий чи дурисвіт, а той, від кого я найменше сподівався підступу...

Одного разу в пориві такої щирості, — до неї неабияк спричинилася і енна кількість чепурух, перехилених із нагоди зустрічі по догній перерві, — мій давній приятель, один із тих, перед ким немає сенсу з чимось критися, після бурхливого обговорення нашого життя буття, заскаливши посоловіле око, напівжартома, напівповажно запропонував, як-то кажуть, приєднатися за компанію:

— А, ну його к монахам! Давай зрадімо, га?

Я, певна річ, зажадав пояснень і почув у відповідь:

— Ну, подумай сам, кому потрібна наша солонина? Тим, хто мав би бути її носієм? Чи й не так! Дурень, як той казав, думкою багатіє!

І з мстивим вогником ув очах новоявлений апологет зради додав:

— Нас пошито в дурні, змикитив? І зрада — наша помста тим, перед ким ми так довго розсипали перли.

Завтра буде видніше, подумав я. Коли мій товариш проспиться, то постави сьогоднішнього біса ренегатства на карб чорному гуморові, та й квит! Надто добре я його знав, аби брати почуте наповажне.

Та ба, насінину підозри вже було заронено.

І за кілька день вона проросла! І в якому б ви думали місці? На русанівському базарі, де в ціннику на машині з Прилук зазначалося, що продавець, — моторний та меткий, якими бувають лише сільські парубчак, змалку звиклі до заступа, пилки та молотка, і водночас престижно пострижений під нулівку, по пояс голий та обперезаний, як годиться, новочасним чересом-капшук, — притарбанив до столиці **лук**. Феномен збугу дарів української землі під чужинецькими назвами в українському столярному городі, мені, майже корінному киянину, був не в дивовижу, але тільки тепер до мене уповні дійшло все його падлюке бузурівство, весь його здоровий, гвалтінний, глибоко знущальний підтекст.

— А стріл у тебе часом не знайдеться? — безневинно поцікавився я.

Юний зек непорозуміло закліпав очима.

— Стріл?

— Еге ж. І сагайдака, — провадив я солодко.

— Не поняв.

— Я питаю, у вас що — на баштані родять гарбузи? А на лану вже барина-рож? А женуть там у вас що — свеклоківку?

Брижі на зеківському чолі засвідчили напружену роботу думки.

— Ти що, бусурмане, продаєш, цибулю чи мову? — лиховісно світяться очима, пішов я пробоем.

Але аматор модернізованих чересів видавався ще замороченішим, ніж досі. І лише, коли я тицнув на горезвісний цінник, зморшки на його чолі розгладилися.

— А, пойняв, дак це ви ето — западенець?

“Еге ж, як ти — московський боярин!” — мало не зірвалася у мене з язика, але я вчасно схаменувся: негоже збиткуватися над своїм найвним братом, не-

часним мовним калікою, яких довкола тисячі.

— Ти купляєш? — побичачому нагнувши голову, вовком бликнув з-понад окулярів опасистий добродій із “Кієвським телеграфом” у руках — наступний за мною у черзі. — Ілі мітінги тут устроюєш? Хватить нам Драча і Павличка!

— Купляю, — мляво огризнувся я. — Чіполо. А тобі, большевицька галушко, лишаю лук. Яким пропах Тарас. Тільки гляди не подавися, як закусуватимеш!

Поки царський телеграфіст апоплексично буряковів, я шатнувся на пошуки “чіполо”. Але на цьому базарчику буяє тільки чортополох. Навіть кароока, чорнобрива і тилиста, як гоголівська Солоха, зеленярка засокорила до мене по-голохастівському:

— Ондечки лук, зелений лучок, так на вас і дивиться! Купляйте лучок, молодий чоловік! І сьомушкі беріть теж!

Коло неї стояв вусатий, сухий як тараня дядько, досоту гоголівський Чуб — чи не її чоловік. Я зирнув на нього, і — о, диво! — його очо начебто підморгнуло мені, стеменнісінько, як недавнеча-

На найближчій зупинці я, мов шкідливий кіт, шугнув у двері й на пероні ледь не збив із ніг огрядну тітоньку з цілою папушею “Сьогодні” у руках. Допомогати зібрати розкидані примірники кинулася її посестра, чий ніс ледь визирив із-за оберемка “всеукраїнських” “Фактов” — лиш мізерної частки свіжовіддрукованого астрономічного накладу.

Уже внизу, в холі, біля пропускних автоматів ув око впала ціла гора бездоглядних чисел московськомовної газети “Метро” — бери, скільки донесеш, і ніхто за тобою не поженеться, аби відняти. І що ж, брали...

І знову мені приверзлося приятелеве обличчя, шорстки, жстиві вогники в його очах і, мов подзвін, загуг у вухах його понурий заклик:

— Давай зрадімо, га?

Я вдивлявся у його твар і така вона була мені на когось схожа! От тільки на кого? Хоч убий, не згадаю!

На лихо, сьогодні їй судилося ввижатися ще не раз і не два! Байдужість до свого національного обличчя, мов середньовічна лепра, роз’їдала предковічне місто Кия!

СІРКО, СІРКО, СІРКО МІЙ ПЕС... Бувальщина

ко мій приятель. Я труснув головою і протер очі. А, бо-дай тобі! Мана, та й годі.

Раптом, зненавидівши цей базар, я вирішив дмухнути на “Юність”, мо’ знайду “чіполо” там, і за якусь часину вже мчав у потязі. Я гадав, метро це кийське. Та ледве вскочивши у вагон, нараз зрозумів, що опинився у чужоземній державі. Прямо на мене пер, юрливо пробіраючись між шпалерами пасажирів, обвішаний торбами з пресою молодик із косицею в гумовому кільці і безпардонно, наче все життя тільки те й робив, на все горло мекекав тремливим козлітоном:

— Уважаєміє дами і гаспада! Покупайте і читайте! Последніє оставшієся номера! Всеукраинская газета “Бульвар”! “Кієвські ведомості”, “Кієвській телеграф”, “Кієвлянин”! “Московський комсомолец в Україні” Дами і гаспада! Царь Николай бил би рад! Год Россіи в Україні! Міф і реальність: Бузіна — Грушевській! Всеукраїнській казак Черномирдин: любопитніє мислі і трубе! Жіріновській о культу-ре мата! День заштітніков Родіні! Всеукраїнское празднічне шоу на Майдане Незалежності!

Ледве змовк щасливий володар незрівняного, рідкісного тембру і краси козлітону, як у другому кінці вагона озвалось скорострільне стакато крикливиці, яка пропонувала “вниманію” “Путеводитель по матері городов русскіх”...

“Хтось неодмінно попросить не “всеукраїнську”, а звичайну українську!” — очамріло думав я. Та ба, всі сиділи тихенько як миші, ні пари з уст, дивились перед себе кудись у простір і навіть не чухали чубів. За ви-нятком, звичайно, кількох цивілізованих на московський кшталт доморослих “дам і гаспод”, які таки придбали царські газети.

І коли, повернувшись увечері додому, я ввімкнув телевізор і наче перенісся в добу німецької окупації (мені тоді було п’ять років), почувши: “Усе для українців-ф-ф!”, то мстивий вираз мого приятеля, чия парсуна явилася сьогодні ще раз, викликав уже майже співчуття. На кий біс я маю зберігати вірність своїй мові! Кому вона потрібна? Тим, хто спокійно ковтає “московську блекоту” в салонах метро? Чи тим, хто, як оце зараз, шанується тільки про око? Адже німецька фонетика патентованих користувачів державною мовою виказує їх із головою вдома, у себе в хаті, вона для них чужа!

Виходить, вірність для вірності? Чи як? Я видобув із секретера “українську з перцем”, зачичився по-англійському в себе в кабінеті й по-англійському таки, коротко, а втім, ви й самі здорові — знаєте, що роблять англійці при такій нагоді.

Коли червоножарий остріок плавав уже десь на половині висоти пляшкі, я, знеможений невпокоєм дня, упав на канапу із єдиною думкою — чимшвидше заснути. Та де тобі! Підсві-домість ніби тільки й чекала, коли я ляжу.

Зненацька пригадалося, на кого схожий мій неборака-приятель. Так на одного із завсідників голубого екрана вископоставленого олігарха! Ще недавно, виступаючи перед донбаськими виборцями, цей мільйонер-скоробатяк, він же майбутній більшовик у Верховній Раді, мов змій-спокусник, лукаво дивувався: “Вигадали якусь національну ідею! Ну, скажіть мені, будь ласка, що воно таке і з чим його їдять?” (Безрідний космополітизм чи московський расизм для нього, хапуги, zagrożеного можливим зростанням самосвідомості довколишнього українського моря, певна

фото О. Цезури

одчикрижати і пришиють чужого. Завтра ж!

Що тут зчинилося! Усі москаліки враз пооживали і пустилися у несвітську джигу. І такі колінця викидали! Декотрі навіть почали літати.

— Лягаю! — повторив я, і москаліки враз ізгинули, ніби позападалися.

Я втер із чола піт. Та ледве одвів дух, як на груди мовби налягла земля. Ота сира, що присипають небіжчика. І так давила — страх! Останнє, що пам’ятаю — темрява, куди я провалився.

...Розбудив мене при-торк шерехатого язика. Язик ревно лизав щоки. Я розплющив очі і побачив пса Сірка, родом із пісні, зі славного шлягеру рівненського гурту, а може, то був його побратим, — сірома-нець із казки, — який жаліється з-під столу: “Ой, більш не витримаю, заспіваю!”

Я погладив його по голові, і тут... Чудасія, та й годі! Сірко замолов хвостом і — що б ви думали? — зне-нацька озвався людським голосом, ба більше, якнай-добірнішою українською мовою. Такою, знаєте, соллодкою, божественно го-жою, карокою та чорноб-ривою, ще й для більшої щирості присмаченою ко-зелецькими архаїчними дифтонгами. Та й каже:

— Ну, що, пане-госпо-дарю, не мед? Ото щоб не ліз поперед батька в пекло! У мене он язик, мов тертуш-ка, а не проміння ні на чий! На гичельський і поготів! Бо хіба ж удасться чужим так широ, гідно і відважно по-гавкати на зайду-злудію, що лізе до тебе у вікно? Чи так ревно, палко і побожно помолитися на Його Ясно-вельможність — місяця-князя? А головне — хіба ж я буду тоді я?!!

Ну ж бо, чого зупинився, пар мене, Сірку, збий на бо-лото, не жалій!

— Якщо ти хочеш збе-регти своє “я”, а цього хоче, повір мені, всяка Божа тварь, то навіщо носити в роті паразита? Щоб він за-мість тебе (не ти, а він!!!) проживав твоє життя? А ти був для нього тільки доно-ром? Ні, прошу пана, чужим

підбрехачем я не буду!

“Як же я про це не поду-мав? — блискавично про-майнуло у мене в голові. — Незалежно ні від чого, ма-теринська мова насампе-ред потрібна... мені само-му! Без неї мене просто не буде!”

І вмить усе стало на свої місця.

“У разі її зради не ти сам, а хтось інший у твоїй личині, чужий чужаниця, який думає не так, почуває не так і молиться не на те, одне слово, дихає чужим духом, — визначає якість, саму суть твого “я”! — про-вадив гримкий, достоту су-ремний внутрішній голос. — Ідентичність твого “я” — ось достеменна ціна материн-ської мови! Або ти жтимиш своїм власним життям, або чужим, фальшивим, під-ставним, розминувшись із собою справжнім, таким, як на загод Божий породила тебе мати, а, отже, пере-ресливши сам факт свого унікального буття... І якщо можна собі уявити найлюті-шого душогуба, то це, без-перечно, той, хто зазіхає на твою ідентичність, тож-ність самому собі! — висну-вав я, відтаючи душою під звуки янгольських хоралів, що заповнили всю мою іс-тоту. — Оце так Сірко! Розу-му двоє клало, а третій топ-тав! Не Сірко, а Соломон, собачий Скворода!”

І тут раптом, — де й го-лос узявся! — я загавкав до Сірка... по-собачому. Та й кажу:

— О, Сірку, чотириногий мій брате! Родом із краю, де немає пісні без слова “козак”! Послухав я тебе і так звеселився духом, що дійшов непохитного перес-відчення: чудову операцію, ідея якої щойно мені спала, гріх відкидати бодай на день!

Сірків хвіст знерухомів.

— Але тобі можна тан-цювати! Це буде найбез-кровніша операція у світі. Кодова назва “Геркулес”!

У Сіркових очах світився всеукраїнський жал.

— Вівсяні пластівці! Збагнув?

Сірків хвіст ворухнувся і знову завмер у непевності.

— Зараз же сідаю на вівсяні пластівці! Сьогодні ж! Зате тобі — коштом за-ощаджуваної у такий спосіб пенсії — собача радість “Педі-грі”, як суха, так і кон-сервована! Найбільша сма-кота під сонцем! Істимеш од пуза, вовки і прісно, хоч би я сам став плескатий, як хорт. Бо ти, Сірку... не прос-то пес, ти — мій інстинкт **са мозбереження**. Ти на-гадав мені, українцеві, — і то дуже вчасно, — про смертельний гріх духовного самогубства. Авжеж, смер-тельний, бо ми на землі єдині, бо ми на землі Коза-ки. А у Всесвіті, за Миколою Руденком, — ще й Віісько Боже, богонатхненні Мона-ди, святі одиниці буття!

На що Сірко потішено замотив по долівці хвос-том і сором’язливо запро-понував:

— Ні, ні, не “Педі-грі”, краще рихтуватимеш ко-зацьку саламаху. Стане і то-бі, і мені!

А тоді додав, киваючи головою на вікно:

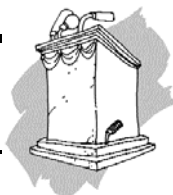
— Он диви, який підбив-ся, не вгадали, коли й уро-дися! Мідяної барви і здо-ровий, як покотьюло! Так і кортить спробувати голос!

— Мені теж, — скромно зізнався я.

І, приступивши до вікна, ми по-братерському, само-забутньо і щасливо завили удвох на місяць...

● **Валентин КОРНІЄНКО**, член НСПУ, м. Тернопіль

ДВОЄ ВІД ОПОЗИЦІ — НА ПОСАДУ ПРЕЗИДЕНТА

Політолог Володимир Малинкович вважає, що наступного року Верховна Рада все ж таки узаконить президентські вибори в будинку під куполом...

— У 2003 році Україна продовжила свій економічний розвиток і виходить з економічної кризи — як би ми не ляляли владу. Валовий внутрішній продукт усе ж таки зростає, і навіть більшими темпами, ніж сподівалися. Головний негатив року знову ж таки економічний — ідеться про хлібну проблему, від якої страждають мільйони людей. Не виключено, отже, що подорожчають інші продукти. Не можна також вважати позитивним, що проблема політичної реформи вирішується вже другий рік, попри те, що провести її потрібно, а вирішити проблему можна було вже давно. Але наша влада постійно намагалася використати цю ідею виключно з егоїстичною метою. Пропонувалися такі проекти, які не влаштовують суспільство. Один із законопроектів, що з'явився наприкінці року, міг би вважатися оптимальним, оскільки передбачає обрання депутатів парламенту за пропорційною системою. На цьому ж наполягала опозиція. Якби цей закон проголосували в парламенті, то жоден президент не зміг би потім накласти

вето на закон про вибори. Тільки навряд чи опозиція погодиться з тим, щоб Президента обирали в парламенті — це передбачається пропонованою зміною статті 103 Основного закону. Тим не менш, я гадаю, що в першому читанні цей проект буде ухвалено ще до кінця 2003-го, а в лютому—березні 2004-го він таки отримає необхідні 300 голосів.

Тоді все буде зовсім по-іншому. Досі не можемо прогнозувати президентські вибори, бо не знаємо, з якими повноваженнями кандидат на найвищу посаду йтиме на вибори. Залежно від того, що буде з політичною реформою, формуватиметься гра на президентських виборах.

Оптимальним кандидатом сьогодні є Віктор Ющенко. Гірше, коли влада все ж таки висуне Януковича, бо він використовує всі можливі й неможливі засоби адмінресурсу і не тільки його — аж до застосування можливостей тіньової економіки і впливу мафіозних структур, — щоб повалити Ющенка. Тож до виборів треба готуватися не тільки Ющенку, а й іншим політичним силам —

маю на увазі ліву опозицію і Тимошенко. Вони мали б висунути такого кандидата, який не пропустив би Януковича у другий тур. Я не бачу необхідності виступати в першому турі з єдиним кандидатом від опозиції. Ющенко проходить у другий тур виборів без допомоги союзників, для цього він уже сьогодні має величезну перевагу в рейтингу порівняно з іншими. Підтримка йому потрібна у другому турі. Тому важливе висунення ще однієї політичної фігури від опозиції, такою міг би бути лідер соціалістів Мороз. Він представляє ліву опозицію, і йому легше здобути підтримку російськомовних громадян у Східній Україні.

ВИБОРИ

Тим більше, що за ним можуть піти і комуністи. Тому для нашої держави такий розклад сил на виборах — Мороз і Ющенко — міг би бути оптимальним.

Наступного ж року, в травні, будемо мати спільний кордон з ЄС. Євроспільнота, напевне, щось пропонуватиме сусідам, але що саме це буде, залежить від того, хто буде Президентом і чи відбудеться політична реформа.

Не думаю, що можлива реалізація планів з ЄП, — насправді жодного спільного простору не буде, бо надто різні інтереси в Україні та Росії. Перша зацікавлена лише в зоні вільної торгівлі, друга не погоджується на це без зняття обмежень.

Записала Л. П.
Малюнок Олега Дергачова

РІК РОСІЇ

Мало хто з пересічних громадян України сьогодні пам'ятає, що 2003 рік був роком Росії в Україні. Такі акції зазвичай проводять із метою зближення, поглиблення взаєморозуміння народів двох країн. Але в даному випадку результати є швидше протилежними.

Україна отримала від Росії такі сумнівні "подарунки" як ЄП і дамба в Керченській протоці. В обох країнах посилюлися взаємні підозри, недовіра. У Росії, у зв'язку з Тузією, навіть відбувся певний спалах антиукраїнських настроїв, чим повною мірою скористалися шовіністичні політичні сили (ЛДПР, "Родина") на виборах до Державної Думи Росії. Але в подіях навколо ЄП і Тузії був і позитив для України. Вони стали повчальним уроком для політичної еліти нашої країни, у деякого розвіяли ілюзії щодо Росії, в інших зміцнили вибір на користь європейського вектора розвитку України. В цілому вони сприяли усвідомленню елітою і частиною суспільства національних інтересів країни, просуванню України на шляху створення політичної нації.

Узагалі 2003 рік можна визначити як період незакінчених проєктів, кожний із яких є серйозним викликом і певною загрозою для подальшої долі України як незалежної і демократичної держави.

ЧАС НЕЗАВЕРШЕНИХ ПРОЕКТІВ

У першу чергу це стосується конституційної реформи. Внутрішньополітичне життя України в нинішньому році минало саме під її знаком. Зараз уже майже для всіх очевидно, що головною метою цієї "реформи" є збереження режиму Л. Кучми за рахунок деяких інституційних трансформацій, у першу чергу — обрання глави держави у Верховній Раді. Громадяни України намагаються усунути від виборів Президента, і таким чином суттєво обмежити їхній вплив на формування влади в країні. Саме від того, хто стане наступним Президентом України, вирішальною мірою залежить

перспектива подальшого розвитку українського суспільства. Чи вдасться хитромудрий план конституційної реформи, розроблений в адміністрації Президента, ми побачимо в лютому-березні наступного року.

Ще один стратегічний проєкт, що впливатиме на шляхи подальшого розвитку України, це — ЄП. За останніми подіями про нього трохи забули, але він, як тінь батька Гамлета, ще буде з'являтися на українській політичній сцені. Перспективи ЄП сумнівні, проте цей проєкт будуть використовувати з пропагандистською та контрпропагандистською метою під час ви-

борчих президентських кампаній у Росії та Україні.

Якщо оцінювати 2003 рік у міжнародному контексті, ми теж спостерігаємо нові тенденції і нові геополітичні проєкти, доля яких ще не визначилася.

"Іракський експеримент" США ледве не підірвав систему міжнародного права і міжнародної безпеки. Заговорили навіть про закінчення ери ООН. Такі фатальні висновки не підтвердилися, але криза глобальної системи міжнародних відносин є очевидною. Необхідне реформування ООН, а також системи міжнародного права і міжнародної безпеки. Проте чітких сценаріїв цих змін іще немає. Услід за США право на превентивну силову дипломатію хоче легітимізувати і Росія. І це був би найгірший варіант розвитку подій.

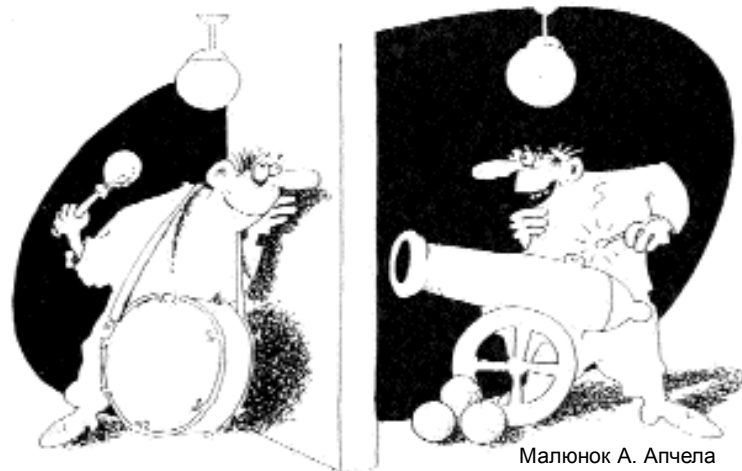
Зі своїм майбутнім у цьому році не до кінця визначилася і Європа. Відбулася нова хвиля розширення Європейського Союзу, з'явився проєкт Конституції нової Європи. Можна згадати і доктрину ширшої Європи, "ініціативу суспільства", які зберігають для України шанс на інтеграцію до ЄС. Але проявилися і протиріччя, — пов'язані з цими подіями.

З точки зору політичної циклічності 2003 рік є проміжним (перехідним) періодом між парла-

ментськими виборами 2002 року і президентськими виборами 2004 року. Але вже восени цього року пролунали перші тривожні акорди прелюдії до майбутньої виборчої кампанії. Так званий "донецький синдром" став іще одним діагнозом недемократичності влади в Україні. У той же час він позначив дуже небезпечну стратегію противників Віктора Ющенка, спрямовану на політичний розкол країни. Щоб не допустити перемоги на президентських виборах лідера "Нашої України", вони готові поставити "на кон" цілісність країни, єдність українського суспільства. Чи вистачить мудрості й волі в наших політиків, щоб запобігти реалізації цього трагічного сценарію? Відповідь на це запитання ми отримаємо лише наступного року.

Яким залишиться 2003 рік у пам'яті більшості пересічних громадян України? Останні дані соціологічних опитувань свідчать — найбільше запам'яталося подорожчання хліба. І це — сумний підсумок року, що минає. Проте від самих громадян залежить — чи зможуть вони наступного року змінити свою долю і долю країни на краще.

Володимир ФЕСЕНКО,
Центр прикладних політичних досліджень "Пента"

Малюнок А. Апчела

ОПОЗИЦІЯ

2003-й не став зрушенням у політичній культурі наших політиків, становленні громадянського суспільства чи формуванні правил гри. Поступ України якщо й відбувся, то зі знаком "мінус", — переконаний шеф-редактор журналу "Політична думка" Володимир ПОЛОХАЛО.

— Україна швидше відійшла, ніж наблизилася до демократичних тенденцій, які намітилися у зв'язку з парламентськими виборами. Зроблено певний крок назад від демократії. Неприємний висновок, але для нього є підстави: опозиція не змогла достатньо консолидуватися, виявилася слабкою і діяла розпорошено. Влада активно використовувала ситуацію з політичною реформою для послаблення опозиції і посилення власних ресурсів. Їй удалося недопустити поширення протестних настроїв, пов'язаних із продовольчою проблемою. Владі вдалося прийняти бюджет, який, за багатьма оцінками, є нелегітимним, оскільки в ньому мав бути закладений дещо інший рівень мінімальної заробітної плати. Керівники фінансово-олігархічних угруповань — Медведчу-

ка та Януковича — поділили між собою силові структури; владі вдалося вихопити комуністів з опозиційного середовища і, по суті, їх корпорувати. Я не виключаю тут якийсь стратегічний домовленостей.

Зріс рейтинг Прем'єр-міністра Януковича, попри те, що сьогоднішні соціологічні опитування не викликають довіри. Тим не менш — відбулося посилення влади і послаблення опозиції. Про підсумки року говорити зараз важко, бо у влади ще залишається час на реалізацію так званої політичної реформи — вона є певним страхуванням для кланів, якщо шанси матиме хтось із опозиції. Уже в лютому 2004-го реформу можуть впровадити в життя остаточно.

Якщо говорити про "Нашу Україну", то вона не може похвалитися якимись успіхами в цьому році. Єдине досягнення — збереження чи незначне падіння рейтингу Віктора Ющенка. Опозиція не змогла скористатися вкрай низьким рівнем легітимності державних інституцій влади, не змогла розбуду-

вати громадську перспективу. Є серйозна небезпека того, що в низці східних і південних областей влада вже провела апробацію 31 жовтня 2004-го, коли мають відбутися президентські вибори. Тому, якщо опозиція і надалі продовжуватиме існувати так, як зараз, її шанси перемоги на виборах уже не 50 на 50, а значно менші. Сьогодні цілком реальним є прогноз виходу до другого туру Януковича і Симоненка. Політична діяльність опозиції сьогодні непродуктивна, вона втрачає ініціативу, яку втримує пропрезидентська більшість. Остання провела абсолютно всі, які хотіла, рішення або в парламенті, або через укази Президента. Опозиція протидіяла, але це не було результативним і не посилило іміджу політичних лідерів. Якщо влада не виграла, то вона ж і не прогала, але точно не виграла саме опозиція.

Попри те, порівняно з Росією, Україна має кращі шанси на демократичні зрушення, бо в Росії сьогодні опозиція просто відсутня, що продемонстрували думські вибори.

Протягом 2003-го з'являлися цікаві моменти: Тузла стала синонімом неоімперських намірів Росії і її цинічних, цілком непрагматичних дій на тлі російських же заяв про дружбу слов'янських народів. Тим не менше, це мало певний позитивний вплив на свідомість багатьох українців. Росія — стратегічний партнер — сьогодні має вигляд країни, що намагається контролювати не тільки економіку, а й політику України. Мабуть, у багатьох розвіялися ілюзії стосовно Росії. Разом із тим вона була доволі активною у формуванні ЄП. Залишається актуальною підозра щодо неформальних домовленостей російського та українського президентів.

Імідж України у світі не покращився, попри відрядження наших миротворців до Іраку та інші зовнішньополітичні потуги. Президент не став більш демократичним в очах Заходу й залишився в ізоляції міжнародного співтовариства.

Л. П.

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ: СЕЛО НА НАШІЙ УКРАЇНІ

З писемних джерел знаємо, як потерпало наше село у давнину від набігів кочівників, яким лишалося після навал татаро-монголів. І добре уявляємо образ українського села як соціальної формації в докріпацькі та кріпацькі часи. “Село неначе погоріло, Неначе люди подуріли” (Т. Шевченко). Але те, що сталося

з селом у минулому столітті, ні з якими най-трагічнішими руїнами не порівняєш. Село як громада втратило свій уклад. За рівнем цивілізації села, подібного до українського, селянина, подібного до українського, в країнах Європи не зустрінеш. Руйнування українського села триває. Не приходять туди добробут, сучасний сервіс, сучасні умови праці. Пограбоване, обдерте, темне, воно стоїть на узбіччі розвитку, узбіччі суспільства.

Між Бахмачем і Прилуками курсує дизель. Мені часто доводилося ним їздити. Сходив я на “720-ому кілометрі”.

Йти звідси мені кілометрів із шість. Через село, потім — лісом, а далі — полем, що прихилилося до долини.

Цього разу я скочив зі сходинки вагона, оглянувся — сам. Переступив колію — ні не сам. На пеньку сидів чоловік, скидав черевики.

— Здрастуйте. От добре — разом буде веселіше йти, — кажу я, наближаючись до подорожнього.

Він байдуже глянув на мене, щось буркнув. Потім дістав із кошика букет тюльпанів, а туди поклав черевики. Підвівся і босоніж рушив.

— Навіщо ж ви так? Земля холодна.

— Рідна земля не буває холодною, — відказав і попростував до стежки.

Я йшов за чоловіком-філософом, як у думках назвав його. У правій руці він тримав кошик. Ліва простяглася уперед. У ній — букет тюльпанів; квіти — парникові, і тонкі стебла не тримали важких голівків. Вони похилилися на руку, ніби обнімаючи її.

Ідучи за чоловіком, я розумів, що своєю присутністю порушую його урочисту тайну. Але й відступати не хотілося. Так заінтригував мене цей чоловік-дивак.

Стежка роздвоїлася. Ширша повела ліворуч угору, де за садами виднілося село. Я завжди ходив саме нею. Вужча йшла низом поза садами, городами.

Не говорити ж мені до спини. І ми йшли мовчки.

Садки закінчилися. Через дорогу починався ліс. Зелене узлісся неприродно замерехтіло синявою. Наблизилися, а то — кладовище. Величезні дубові хрести, пофарбовані у синій колір, свідчили, що кладовище давнє. Видно, синя барва тайла в собі якийсь місцевий звичай. І ніхто не насмілювався порушити його. Могिला свіжа, а хрест синій. Правда, збоку тулилися кілька поховань, обрамлених сучасними металевими оградками й дешевими пам'ятниками.

Біля одного такого хреста подорожній став. З кошика вийняв целофановий кульок, розгорнув на землі і став на коліна. Поклав на могилу схилені голівки тюльпанів, кілька цукерок, печиво і завмер.

Я тихо відступив. Мені треба було вийти на свою дорогу. І я пішов. Скільки пройшов, не знаю. Та образ незнайомця не полишав мене. І я повернув назад.

Застав я його в тій же

Фото В. Орлова

Фото В. Орлова

ЗРОСТАЄ МОЯ БОРОЗНА...

непорушній позі. Він не подав і виду, що зачув мої кроки. На хрест сіла синичка, цвірінькнула. Вона забачила поживу і чекала, поки люди розійдуться.

Нарешті чоловік заворушився, взувся і, ніби звертаючись до мене, а чи до самого себе, промовив:

— Через дві години дизель вертатиметься. Треба встигнути.

— Давайте познайомимося, — кажу йому. Назвав себе. У відповідь:

— Іван Васильович.

Знову я йду за спиною. Вуличка вузенька. Восени її розбили машини. Ковбані та глибокі колії. Подумалося, що ця сільська вуличка була б доброю смугою перешкод на майданчику, де випробовують авто.

По обидва боки вулички — сумне видовище. Ось двір, як двір: на паркані кіт, у дворі собака гавкає. Значить, є живі душі. Інший — розвалений: штахетини впали, бур'яни у вікна заглядають, дах провалився. І так через хату. То руїна, то хтось живе, обзивається. З хвіртки викотився на велосипеді хлопчик. Педаль поодпадала, що все ж хтось назиряє за двором.

Крізь повалені ворота Іван Васильович завернув у двір.

— Це моя хата. Я тут жив. А-я-я! Просив же плем'яша наглядати. А він аж наглядає... Треба буде приїхати...

Будиночок під цинковою бляхою. Стіни ще білі. Вікна великі, не розбиті. Видно, що все ж хтось назиряє за двором.

— Давайте хоч піднімо ворота та чимось підпиремо.

Поставити ворота було нелегко, бо стовп повалився. Машина зачепила.

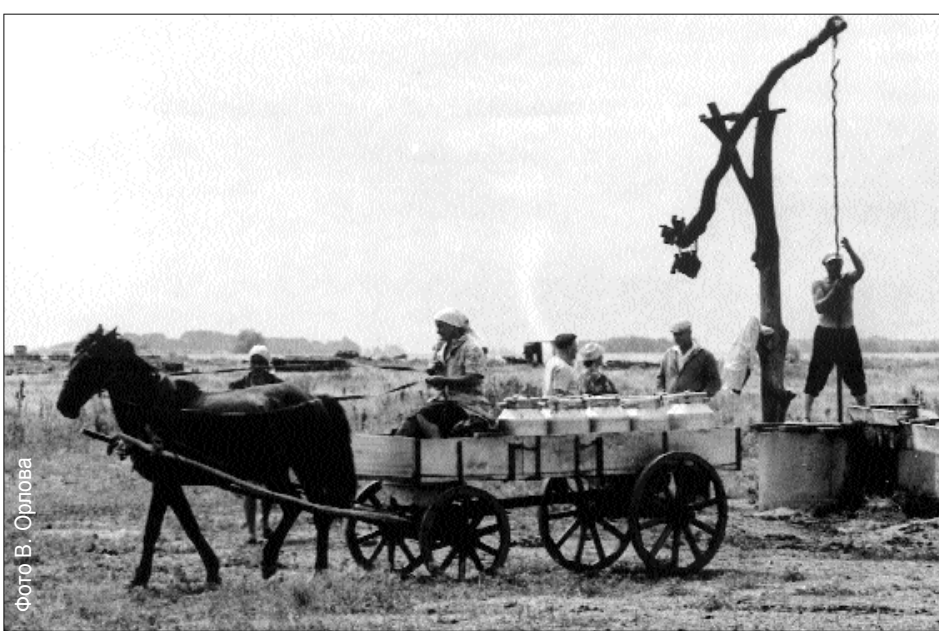

Фото В. Орлова

— Після того, як моя Катінка померла, не зміг я тут жити. Або здурію, думаю, або зіп'юся, або руки накладу.

— А що — дітей немає?

— Є. Є діти. Та вважайте, що немає. Чи ми їх не так виховували? Чи на них якийсь дощ поганий упав? Чи якась сила одвернула їх од нас, од дому, од краю, що нам Богом даний? Подалися вони за моря-океани, за гори. На чужих землях прижилися. І душа у них не болить...

Мабуть, питання, чому діти в світі подалися, ятрило серце Івана Васильовича. Говорячи про це, він аж схлипнув.

Розмова не клеїлася. ...Підкотив дизель. У вагоні людей мало. Зайшла провідниця.

— Провідав, Іване, Катінку?

— Провідав.

— Хату не продав?

— Не продав.

— Дурний ти, Іване. Не приїдуть по стількох годах діти. А як і приїдуть, то не в

цю глушину. Продавай. Не суши себе.

Діалог провідниці з Іваном Васильовичем, мабуть, був не перший. Вони, як з'ясувалося, з одного села.

Залягла пауза.

Вагон перестукував. За вікном мелькали переліски. На полустанках біля лавок — черги. Хліб із Прилук привезли.

Іван Васильович сперся ліктем на раму вікна, схилив голову на руку. Спогади нахлинули на нього важким тягарем.

— Да, було життя, і не стало, — промовив він. — Було все: щастя, любов, діти, робота, хазяйство. Все. Е-е-е, чоловіче добрий, життя прожити — не поле перейти. Правда. Зростає моя борозна... Ось що. Зараз уже будуть Прилуки. Ходімо до мене. Посидимо, поговоримо. Може, й мені стане легше, — несподівано звернувся Іван Васильович до мене.

Я погодився.

Недовго ми йшли. Зупинилися перед хвірткою. У

двір вела асфальтована доріжка. Будиночок — невеликий, обшальований, пофарбований у жовтий колір. Минаємо. Йдемо далі. Під яблунею — зовсім маленька споруда. Теж обшальована, пофарбована.

— Оце моє житло. Прийняла мене одна жіночка. Не подумайте, що у прийми. Прийняла на правах завгоспа чи що б то.

Клацнув замок, і ми зайшли до кімнати. Стіл, ліжко, газова плита, плита з лежанкою. Чисто. Впорядковано. Не скажеш, що тут відсутні жіноче око і руки.

— Сідайте. А я щось змайструю.

Оглядаюся. На стіні у рамі — репродукція “Вершниця” Брюллова. Як для цієї маленької кімнати, картина завелика. Брюллов і вершниця ніби хочуть підняти низьку стелю. На покуті — ікона св. Миколая в рушнику. І все. Немає фото у рамках — обов'язкового елемента інтер'єру сільської хати.

— Нічого я не взяв із дому. Тільки ікону й картину.

Та ще он калачика. — На підвіконні палала яскраво-червона квітка.

Іван Васильович поставив на стіл графинчик, нарізав ковбаси, сала, подав квашену капусту й підігріту смажену картоплю.

— Ну, давайте. Нехай помагає Бог нам і нашій Україні.

— Нехай.

— Хазяйка садиби — добра людина. Вона теж із нашого села. Приходь, каже, живи. Що вона планувала, хто знає. Тільки я сказав, якщо хочеш, щоб я у тебе лишився, то це моє місце. Нещасна жінка. Чоловіка-п'яничку вигнала... Та й не міг я після Катінки ще комусь належати.

Господар прибрав зі столу. Витер рушником.

— От питають, що таке щастя. А я зазнав. Трудне воно було, але зазнав. Щастя — це коли все, що задумав, виходить. Одміряв — зробив. І краплинка радощів поселилася у твоєї душі. І так краплинка до краплинки. І ти стаєш дужий. Гори звернув би. Оце — щастя.

На Катінку я накинув оком ще в школі. Та ось пішов у армію. А вона поїхала до Києва вступати в інститут. Аж пишуть мені батьки, що скоро й вернулася в село. Велика несправедливість там її зустріла. Скривдили її. А вона ж училася добре. Цікавилася всім: історією, літературою, хімією, мистецтвом. Ото Брюллова вона купила. Вдома пішла на ферму. І туди книжки брала.

Заслужив я двотижневу відпустку. Приїхав додому. Зустрів Катінку, і мені наче хто підказує: вона твоя. Від'їздив — домовилися, що буде ждати.

Вернувся з армії. Відгу-

ляли весілля. А де жити? У неї тісно, у мене тісно. Треба будуватися. Ліс поряд. Трилітрову банку самогонки наллю — та до лісника. А село є село. Усі свої, рідні. Толока за толокою. Толока за толокою. Дивись — уже й домик стоїть. Ловкий. А що вже Катінка рада. Треба вкрити, то, може, до зими й у свою хату ввійдемо. Соломою не хотілося вкривати. Бляхи — не добудеш. Шифер — по блату. Я трилітрову банку самогону — та до Москви. Знайшов завод, що ночви робить. Банку хлопцям — виносять ночви. На плечі — додому. Дома розгинаю, припасовую. Знов за банку — і в Москву. І так банка за банкою. За третьою чи четвертою, вже не пам'ятаю, виносять не ночви, а заготовки до них. Уже легше. За чотири місяці навозив бляхи. Не помічав, що руки одвалюються, плечі ніють. Не помічав.

Вкрили. В'їхали. Боже мій, як серце Катінки вищечувало. "Отут поставимо. Отут почепимо. А тут — це..." Я не перечив, дав їй волю. І першою річчю, що купила, була картина Брюллова. Панський вороний кінь, на ньому пані. Мені здавалося, що то моя Катінка. А що? Чому вона не може бути такою панею? Могла б. Селянський гній не пускає. Та й яка влада витягувала селянина з гною?... Не було в Україні ще такої влади.

Втомлені падаємо на постіль. Катінка до мене горнеться. Питає:

— Іване, а ти зорі бачиш?

Руки й ноги гудуть, кажу їй, які там зорі. А вона: "А я бачу". Аж і справді: появилися наші зорі-сини. Один за одним. Богданчик і Василько. Щасливіших за нас не було людей на землі. Ось уже вони з коліски — на підлогу. Ось із хати — у двір. Із двору — на вулицю. Уп'ятахив теж так, виведуться пташенята та й у світ. У людей теж. Що то природа...

Ростуть. Я на трактор — і вони за мною. На комбайн — і вони. У ліс, на ставок. А то йдуть на ферму, мені помагають. Виведу, було, в поле: "Погляньте, яка красива наша земля під сонцем". Скільки їм книжок перчитала мама! Полюбили вони книжку. Може, ті книжки і збили моїх синів із рідної стежки. Богдан почав марити морем. Я ж думав, що то іграшки. А в дев'ятому класі приїздить до школи вербовщик із Ленінграда, агітує їхати вчитися на моряка. "Тату, я буду туди вступати". Закінчив школу і вступив.

У Василька — друга хвороба. До іноземних мав хист. У школі вчив німецьку. А тут приятель привіз йому книжку іспанською мовою. І ви скажіть, що воно таке, де та Іспанія, де та іспанська мова. На ж тобі, по якихось жилках пробилось оте іспанське, щоб виринути у нашому селі, у нашому дворі і забрати Василька. Кінчив він дипломатичний інститут у Москві. Послали працювати на Кубу. Зараз живе у Бразилії.

Моряк пише — женився. Невістки не привіз. Внучка народилася. Не привіз. Далека дорога, мовляв. Катінка лист одержить, слізьми його вмиває. Василько пише — женився. Невістки не привіз. Внук народився. Не привіз.

Затушила Катінка. Омрачилася. Не чути її щебету. Я бачив, відчував. Та що міг зробити? Писав, плакався, просив. Не помогло. У них уже були свої зорі і їхній шлях не перетинався з нашим.

— І що, вони до вас і не обзиваються?

Чому? Обзиваються. Присилають гроші, посилки. Та нащо вони мені, оті гроші, посилки? Вони мене не гріють. Душа самотня. А чому? Важко збагнути. Думається, що причина глибока: наш побут, наша педагогіка, література, мораль у нас, українців, стоїть на тому, що іди, дитино, у світ, шукай щастя там, у себе дома ти його не знайдеш...

Іван Васильович перекладав листи своїх синів. Як живуть, що мають, що придбали, як іде служба.

— А що я їм дам? — гірка посмішка на обличчі. — Хату? Смішно. Реманент — лопату, вила? Оце і всі мої статки.

Погасло світло.

— Економія. Як красти, так нема економії. А як дати людині у хату, то — економія...

Господар запалив свічку. Я почав збиратися.

— Наговорив я вам, наче висповідався. Ночуйте тут. Поставлю розкладушку. Куди ви?

— Ні. Буду йти. Я вам дякую за все — і за гостинність, і за бесіду. — Я мав перебути на самоті. За цей час у цій маленькій кімнатці я прожив велике і драматичне життя. Життя, що не дало продовження. Кажуть, щоб по-справжньому прожити, треба посадити сад і виростити дітей. Посаджено сад, вирощено дітей. І що? Не дано їм відчуття вітчизни.

Ми вийшли у садок. Крізь віти мерехтіли зорі.

Іван Васильович провів мене до хвіртки.

— А то б лишилися.

Я потис господареві руку і пішов. Довго блукав вечірніми вулицями. Так, без мети. Перебрав пережите життя Івана Васильовича. Де ж блукають причини такого стану? І чого ж цього,

кращого, не будувати у себе вдома? Скільки звав у сьогоднішньому світі! Поїхав, та й поїхав...

У готелі завалився на ліжко, але заснути не міг. Ввижались холодні зорі. Вранці схопився — та й на дизель.

Від "720-го кілометра" я йшов стежкою Івана Васильовича. Біля хреста Катінки постояв, намацав у кишені цукерки-льодяники, поклав поряд із тюльпанами...

Чомусь лише сьогодні звернув увагу, що коли б я не йшов цією дорогою, жодного разу не стрічав на ній ні людей, ні транспорту. Там гамірна сойка пролетить, там хрусне пересохла гілка. Та ще пробіжить соснами вітерець. Ото з ними і спілкуєся. Куди ця дорога без людей?..

Лісова дорога скінчилася. Я вийшов на пагорб. По-

любов. У нас немає національної любові. Ізраїль будує національне суспільство. З усього світу діти Ізраїлю їдуть на землю обітовану, яка, до того ж, і воює. Їдуть. На Україні війни нема, а сини її та дочки їдуть до Португалії, Італії у пошуках шматка хліба.

Влада з трибуни заявляє про депресивні села, цілі райони, ніби ці села і райони добровільно одяглися у шати злиднів та й подалися у депресивні. Розповідали мені, що до діда в одне село приїхав онук із міста. Дід радий, приймає, пригощає. А онук до нього: "Депресивний ви, дідусю. І село ваше депресивне". Слухав дід, слухав, а тоді взяв онука за вухо та й вивів за ворота: "Іди звідси, шмаркач депресивний".

Влада — не онук, її за вухо не візьмеш...

Фото В. Орлова

ле. На ньому — почорніле жито. Зимувало на стеблі. Це те поле, на якому Іван Васильович учив синів жити. Тут обірвалася його хліборобська борозна. Та й не тільки хліборобська...

Порожні колоски хльоскають мене по ногах.

Житом пролягли стежки. Чи то козулі проклали, чи кабани?

По той бік дороги — бур'янені перелоги.

Поряд зі мною наче йде Іван Васильович. І триває наша розмова про наболіле: що буде далі?

Литва буде литовське суспільство. У них литовська любов. Туркменія — туркменське, там туркменська любов. А ми, Україна, — громадянське суспільство. У нас громадянська

Депресивні осередки — це майбутні резервації для місцевих тубільців. Оце вам ваша національна особистість із традиціями, звичаями, рушниками, піснями, самогоном, темрявою...

Пригадався великий полтавець Гоголь, який колись запитував Русь із мертвими душами, куди вона мчить, і що означає цей її рух, що породжує довкола страх.

Сьогодні Україна народжує мертві душі. Вони потрібні не для думання, творення. Їм накреслено бути бідними, безправними і неосвіченими. Вони потрібні для голосування на виборах. У це село — депресивне — приїде кандидат у депутати, привезе кіло гречки і пляшку олії і купить голоси. І в селі,

що поряд, купить. І в селі, що через дорогу. І в місті, що за минулих сто років так і не стало містом. І там купить. І по всій Україні купить...

Я йду депресивним, забутим і забитим селом, депресивним лісом, що його розкрадають, депресивним полем, що волає-просить господаря, мимо депресивної школи, де в одному класі семеро дітей від першого по п'ятий клас, мимо депресивного, покинутого табору механізаторів, на якому горі залізничка, мимо депресивної напівзруйнованої ферми, що не має жодного хвоста, мимо велосипеда без педалей...

Несу свої болі... А за деревами, що визирають із долини, — село. І теж депресивне...

• **Віктор КОСТЮЧЕНКО,**
м. Київ

Від редакції. Український письменник Віктор Андрійович Костюченко у своїй документальній новелі-роздумі торкається чи не найгострішої, найгарячішої, найболючішої теми нашого часу. Помирає село, руйнуються людські душі, залишаються без спадкоємців українська хліборобська культура, власне, й сама земля, яку не сьогоднішнього завтра скуплять ті, хто не має жодних емоцій до всього, що пов'язане, пов'язане з селом: тисячолітніми самобутніми хліборобськими традиціями, уніокальною культурою землеробства, тим великим, космічним чином життя, яке утримувало віками українську мову, звичай народу.

Минуло двадцять сторіччя, що викосило селян своїми голодоморами, геноцидами та етноцидами, зневажило їх комуністичним та постійним вичерпуванням людських і матеріальних ресурсів. Здавалося б, що незалежна Україна мусила б, у першу чергу, подбати про свої замулені джерела, про свої незліченні багатства — чорноземи, суглинки, супіски, — землі, які стараннями землеробських рук родять хліб і до хліба, надаючи право Україні не раз називатися житницею у найповажніших економічних дослідженнях. Цього не сталося? Чому? Ще не пізно розібратися у звіриних бур'янах-джунглях приватизації, назвати причини і запобігти згубним

наслідкам, які нині поставили село на межу остаточної згуби. Крім бідності, українське село загрожене інтелектуальним геноцидом: закупають лікарні та школи, соціально-побутове обслуговування знищене, ледь живіють бібліотеки, глибокі стали пристановищем місцевих п'яничок та хуліганів. Соціальна і культурна допомога селу — такі поняття зникли з обігу мови владців, натомість з'явився термін "депресивні регіони".

Хто кинув селян у гетто депресії? Що робить кожен із нас, аби з нього вийшли живими селянські роди? Чи достойна старість наших батьків і матерів? Чи мають перспективи сільські діти, і які? Чи здатні витримати конкуренцію випускники сільських шкіл при вступі у вищі навчальні заклади? Чи кожне життя рятується, якщо захворіє мешканець села? Ці, та безліч інших питань, у відповідь на які одразу хочеться сказати: "Ні", — мусять стати державними питаннями. Чи здатна їх вирішити наша газета? Вповні — ні, але назвати їх, обговорити, заадресувати у вухо найвищих чиновників — так.

Нагадаймо їм, у більшості своїй — селянським дітям, що наша мати — сільська Україна — тяжко хвора. Не будьмо байдужими!

Шановні читачі "Слова Просвіти"! Ви не раз підтримували газету в її акціях і починаннях. Просимо Вас і нині не лишити нас наодинці з цією величезною та відповідальною темою. Це справа нашої громадянської мужності, людської гідності — зафіксувати все до найменших дрібниць, що відбувається нині в селі, з сільськими мешканцями. Врешті, тисячі (мільйони?) з нас до кінця не вирішили питання — сільські ми чи міські люди? То чому ж, розчужуючись від пісень і віршів на зразок чудової пісні Андрія Демиденка ("Зароста душі криниця, І життя — як не було, Якщо раз чи два на місяць Не поїду на село..."), ми залишаємося байдужими до вмирання нашої сільської вітчизни? Чому ми навіть із колорадськими жуками охочіше боремося, рятуємо картоплю, аніж із тими жуками, що видають сільську душу, точать українську землю?!

Нашу нову рубрику ми називаємо шевченківським рядком: "Село на нашій Україні", — пам'ятаючи його продовження, — "на нашій, не своїй землі".

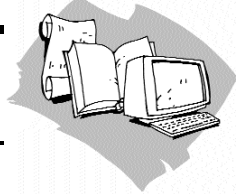
І мріємо так підняти проблему, так сприяти її розв'язанню, аби з часом цю рубрику на шпальтах "Слова Просвіти" замінили на іншу, теж із шевченківського слова: "Неначе писанка — село".

Між першим і другим — шлях, який треба пройти. Перелоги і цілина. Криваві мозолі, піт, сльози, але ми — селянські діти. Ми — зможемо! Чекаємо Ваших листів!

• **Любов ГОЛОТА**

Фото В. Орлова

НЕМАЄ ПАРТІЙ І КУЛЬТУРИ, ЗАТЕ Є ГОЛІ АКТОРИ

— У якому стані Харківщина перед президентськими виборами?

— Українського в регіоні, і особливо у Харкові, дуже мало. Значною мірою, ми в набагато гіршому стані, аніж були навіть за радянських часів. Створюється враження, що обласна й місцева адміністрації займаються не державотворчою, а державоруйнівною справою.

— А конкретніше?

— Візьмімо хоча б Український драматичний академічний театр ім. Тараса Шевченка. Там уже немає нічого українського, хоча мова, можливо, і є. Ось поставили драму Миколи Куліша «Мина Мазайло». Якби Микола Куліш її побачив, він би сам наклав на себе руки. Це — знущання і з драматурга, і з ідеї, яка була закладена у твір. Фраза — «лучше быть изнасилованной, чем украинизированной» — абсолютно губиться і звучить уже по-іншому. А що робить Жолдак? Він знищує наш театр, перетворюючи його на купу голих акторів. Не пускають українську культуру на Харківщину. Той же третій Національний канал радіо «Культура»... Так ось, харківським телерадіопередавальним центром припинено його трансляцію з 1 квітня 2001 року. І там не було політики. Була наша музика, література, фольклор, театр...

— Українізація Сходу відбувається, як у згаданий Вами п'єсі Куліша?

— Державна мова навіть у державних закладах та установах стала приватною справою кожного. У тому ж університеті, де я працюю, 90 % викладання — російською мовою. Те ж саме — із вла-

Анатолій Миколайович КІНДРАТЕНКО — голова харківської обласної «Просвіти». Викладаючи у Харківському національному університеті, запитує у проректора: наш Національний якої національності? Адж, не враховуючи філологічного факультету, більше 90 % навчального процесу ведеться не державною мовою... Пан Кіндратенко вважає, що виборчі технології опозиції, зокрема у регіонах, малоефективні (агитують самих агітаторів, тобто активістів «націоналдержавницького табору»), і замість них пропонує друкувати мільйони простих і дешевих листівок, щоб іти з ними в народ.

дою, ЗМІ. Ректор якось трьом активістам «Просвіти» сказав, що проблем із впровадженням української немає, але цього не хочуть у Міністерстві науки й освіти.

— Який розклад політичних сил у регіоні?

— У мене таке враження, що в нас немає ніяких партій. Вони всі — слабені та маленькі. Можливо, крім комуністів, які мають чітку структуру й дисципліну. У виборчому процесі впливові зараз не партії, а ЗМІ. Сьогодні ж усе контролює влада. Більшість ЗМІ ведуть антиукраїнську політику. Це — руйнування моралі, звичаїв, мови...

— А опозиція як представлена?

— Почали видавати газету «Наша Україна». Але вона поширюється серед активістів, які вже заангажовані. Народ же практично не бачить і не чує опозиції. Хо-

ча всі вважають себе дуже розумними й не хочуть слухати нікого. Ідуть у народ, поширюють малі та прості листівки про блок і партію.

— Приїзд Ющенка щось змінив?

— Були провокації біля театру, де мав виступати, але зал, на щастя, не захоплювали. Хоча зібралися ті ж активісти. А до людей його не пустили. Телебачення цей візит не висвітлювало. За якимось збігом місцеве телебачення в цей день страйкувало з економічних причин.

— Які перспективи бачите?

— Буде важка боротьба. Українців влада витісняє й ізолює. Вона не зацікавлена ані в культурі, ані в підвищенні економічного рівня населення. Допоки вони при владі, — доти не діятимуться за законом. А наші люди готові продаватися на виборах за кілограм гречки, борошна тощо. І думають, що як-

що вони взяли харчі, то мають голосувати за цю людину. Так вони розуміють совість.

— Ситуація з хлібом нормальна? Скільки він коштує в Харкові?

— Подорожчав на 30—40 %. Не пам'ятаю ціни. Рідко коли купую. Ми, як пенсіонери, — більше картоплю їмо. Ціни зросли не тільки на все борошняне, — на воду, на тепло і так далі. Життєвий рівень людей падає, а витрати зростають.

— Працюють підприємства?

— Авіазавод працює більшменш. Але тракторний, завод двигунів, інші раніше потужні підприємства не працюють. Трудівники страйкують.

— Очолювана Вами обласна «Просвіта» діє?

— У нас два основні напрямки роботи. Перший — видавничий. Є газета «Журавлик», були інші газети, але фінансово не витримали. Газету «Джерельце» закрила влада за рішенням обласного та районного судів, хоча Верховний Суд відмінив це рішення. Пан Фельдман ще перед тим, як закрити цю газету, обіцяв нашу «Просвіту» закрити. Суд вимагав із нас 200 тис. гривень, які ми ніколи не змогли б зібрати.

— Який закон Ви порушили?

— Ніякий. Надрукували матеріали, рекомендовані Міністерством освіти для студентів. Це були деякі приказки і приповідки із книги, виданої 150 років тому й перевиданої десь у 1993 році видавництвом «Либідь» із грифом Міністерства освіти. Це говорить про те, що суди купуються і продаються.

— Як у Вас видавничі потужності і як реалізуєте продукцію?

— 5—6 книжок видаємо. Але,

на жаль, не маємо мережі реалізації. Це — проблема усієї «Просвіти». Треба створити таку мережу і продавати книги хоча б за собівартістю, бо усе роздаємо.

— Які найбільш вдалі книги?

— Три книжки про голодомор. Видали прекрасну роботу одеського науковця Олексія Різниченка про українську мову — «Спадщина тисячоліть», 3 тисячі примірників. Роздаємо цю книгу вчителям. Хоча треба видавати її десятками тисяч і продавати за гарною ціною. Видали оповідання Марійки Дмитренко — діячки УПА.

Інший напрямок діяльності нашої «Просвіти» — захист української мови від наших чиновників. Збираємо, пишемо звернення, скарги тощо. Бути просвітянином у деяких районах небезпечно. Є випадки, коли погрожують, звільняють із роботи. У Валківському районі, коли директор школи хотів створити просвітянський осередок, його попередили: або «Просвіта», або посада. Звільнили з роботи голову Зміївського районного осередку Віталія Рябоконя, відправивши на пенсію із Зміївської ТЕС. Сказали тоді ж, у 2001 році: «Ваша самостійність у нас у печені сидить».

— Чи є українськомовна преса?

— Раніше був «Вечірній Харків» і мав 100-тисячний наклад. Потім він став двомовним, тепер — російськомовний. «Слобідський край» після приходу нового редактора, Покровева (неукраїнця), став неукраїнським — перекладом, за змістом.

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

МОВНА СИТУАЦІЯ — ПОЗА МЕЖАМИ ГЛУЗДУ

— Яка нині загальнополітична ситуація на півострові?

— Порівняно з тим, що було на початку 90-х, ситуація суттєво змінилася. Зараз влада в Криму абсолютно лояльна до української держави. Якщо ще в 1995 році над Верховною Радою Криму не було державного прапора, а висів лише кримський і домінувала певна неояльність, намагання відстояти власні амбіції на державність, то нині цього вже немає.

Теперішній уряд Сергія Куніцина, і він сам, достойно поведи себе під час подій на острові Коса Тузла. У той же час, на відміну від влади, лояльність російськомовних засобів масової інформації Криму до української держави можна поставити під сумнів, — адже саме вони подавали матеріали, які критикували дії України як держави.

Крім того, що Куніцин продемонстрував у цій ситуації бажання відстоювати державні інтереси, тут зачеплений і суто економічний бік справи. Він, як прем'єр, чудово розуміє, що Керченський морський флот має великий прибуток із того, що бере збори за фарватер, а якщо змінити його підпорядкування, то гроші, відповідно, вже не йтимуть в Україну, а це — величезні втрати, у тому числі, й для кримського бюджету.

До того ж, після останніх виборів, у Верховній Раді Криму сформовано лояльну до української держави фракцію «Стабільність», яка нараховує близько 80 депутатів (зі ста). До неї не увійшли представники «Русского блоку» та комуністи.

— Ставлення рядових кримчан до тузлінської проблеми?

— Різне. Скажімо, у Керчі ті, хто причетний до порту, сприймали зазіхання Росії на Тузлу, ніби в них шмат хліба забирають, а тому й ставлення було відповідне. Безумовно, під впливом елітних кримських ЗМІ значна частина населення навіть була на боці Росії, але якби тузлінська проблема виникла в 1993—1994 роках, то були б організовані загопи козаків із Криму в підтримку Росії і кримська влада зайняла б бік нашої су-

сідки, тобто тоді все було б набагато страшніше. А так лише пасивне співчуття Росії, хоча представники «Русского блоку», як завжди, виступали активно.

— Загальнодержавна ідеологія в Криму?

— Можна сказати, що вона вже не антиукраїнська. Це, між іншим, дуже сильна зміна, порівняно з початком і серединою 90-х років. Нині вже ні комуністи, ні «Русский блок» не здатні зібрати масові мітинги. Ми, на жаль, теж не здатні, це можуть зараз робити тільки кримські татари. До речі, кримськотатарський фактор тепер у Криму дуже суттєвий. Він, з одного боку, складає певну проблему, а з іншого, є тією третьою силою, яка стабілізує ситуацію.

— Яка ситуація в Криму з мовою та українськомовним шкільництвом?

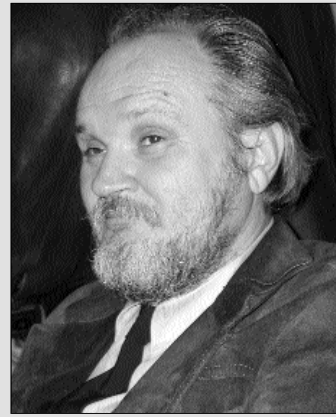
— У нас усі школи, за виключенням Севастопольської школи № 8 Міністерства оборони Російської Федерації, українські, але вони з російською мовою викладання. На жаль, лише чотири школи в Криму українськомовні, і їх кількість із 1998 року не збільшилася.

У минулому році ми («Просвіта» та інші громадські організації) провели масову петиційну кампанію. Були сотні листів у різні інстанції. Перед тим ми проводили кілька круглих столів, у яких інколи брали участь представники Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, але вони принципово розмовляли лише російською. Однак вал листів був настільки потужний, що чиновникам довелося провести круглий стіл із залученням громадськості уже в Міністерстві освіти, на якому перший заступник міністра освіти Володимир Каврайський уперше публічно говорив українською мовою і відповідав на всі запитання саме нею.

Після цього була узгоджена низка пропозицій, які пізніше на колегії майже всі були прийняті. Дві пропозиції: реорганізувати Міністерство освіти Криму в головне управління освіти АР Крим, яке б безпосередньо підпорядко-

Коли мова заходить про відпочинок у Криму, то уява малює казкові гірські пейзажі, ніжний пісок, теплу морську воду. Коли розмова торкається проблеми — Крим і українська мова, — стає так гірко, що одразу розвіюються всі прекрасні марення. А коли починають проводити політичні паралелі, то тут уже не на жарт можна злякати. Так уже склалося, що Кримський півострів тими чи іншими подіями завжди нагадував про себе — не доведена до логічного кінця тузлінська трагікомедія тому яскраве підтвердження.

Своє бачення ситуації, яка склалася на півострові, розповів кореспондентові «Слова Просвіти» голова Кримського об'єднання товариства «Просвіта» Сергій САВЧЕНКО.

увалося Міністерству культури й науки України, та створити структуру, яка б відповідала за школи з українською мовою навчання (У Міністерстві освіти Криму є відділ, який слідкує за школами з татарською мовою викладання, і тому таких шкіл на півострові 13. Як бачите, їх утричі більше, ніж з українською мовою викладання). Але ці пропозиції були відхилені. Однак, як результат активності, уперше в історії колегії до її складу ввели представника від «Просвіти» Олександра Катерушу.

Певні зрушення, безумовно, відбулися — у школах збільшилася кількість класів з українською мовою викладання. Зараз українською навчається близько 2 відсотків учнів, але це все одно великий прогрес порівняно з тим, що було.

Весь ідіотизм ситуації з кримським шкільництвом полягає в тому, що немає ситуації вільного вибору. Написано: мова навчання — за бажанням батьків. Наприклад, я батько, який прийшов записувати свою дитину до школи, і як я мушу висловити те бажання. До того ж, кожен батько приходить у школу окремо, а директор каже, що у них немає ні підручників, ні вчителів, ні класів. У цій ситуації треба бути

винятковим батьком, а особливо, якщо мова йде про малих дітей, щоб наважитися за таких умов віддати свою дитину в українськомовний клас. У старших класах, хто справді активно хоче, той і вчиться державною мовою.

— Як зараз батьки ставляться до того, щоб їхня дитина навчалася українською мовою?

— Якраз батьки і хочуть. Зараз попит більший, ніж можливість влаштувати, бо навіть російськомовні батьки розуміють, що їхнім дітям потрібно оволодіти мовою країни, в якій вони живуть.

У Гаазьких та Ословських рекомендаціях щодо прав національних меншин записано, що в школах нацменшин лише початкові класи повинні бути з відповідною мовою, тобто діти отримують мовну освіту, культуру, а далі їм уже треба інтегруватися в суспільство, і чим вищий клас, тим більше предметів повинно викладатися державною мовою. Тобто, за цими документами, в Україні взагалі не повинно бути чистих шкіл із мовами нацменшин.

У нас немає політичної волі. І якщо батько мовчки приводить дитину в школу, то це автоматично мало б означати, що дитина вчиться українською, якщо ж він

написав заяву, то, відповідно до Конституції, створюються класи з певною мовою викладання. А в Криму — навпаки: батько повинен наполягати, щоб його дитина навчалася державною мовою.

— Чому директори шкіл не зацікавлені в українськомовних класах?

— Директори не хочуть створювати собі зайвих проблем, бо відкрити клас з українською мовою викладання — це значить мати додатковий головний біль. Бо головна проблема — це українськомовні підручники, тобто повна їх відсутність. Ця ситуація фактично тупикова. Ми писали листи і просили один раз закупити для Криму по 20 комплектів підручників українською мовою з усіх предметів для всіх класів.

Навіщо видають підручник з історії України російською мовою? Жодна хартія мов національних меншин не вимагає, щоб історія держави в 10—11 класах вивчалася мовою нацменшини. А тому видання таких книжок — це просто злочин проти держави; те саме стосується і правознавства, бо закони потрібно вивчати мовою оригіналу, адже переклад може бути неавтентичним.

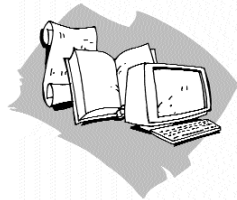
— Що робить «Просвіта», аби з'явилася політична воля?

— Як я вже зазначав, ми пишемо листи, примусили владу провести круглий стіл. Нещодавно провели фестиваль української авторської пісні в Керчі. Регулярно відбуваються шевченківські читання, а також фахові та наукові конференції. Беремо участь у масових заходах, які організовує Українська народна партія. І все це на голому ентузіазмі, бо немає жодного фінансування.

Видаємо книжечки, правда, небагато. У газеті «Кримська світлиця» просвітяни друкують свої статті. Робимо все, що в наших силах. Однак ситуація в Криму шизофренічна. Я мусив би вимагати, щоб поважали права моїх співвітчизників, якби очолював, скажімо, угорську громаду, але ж ми українці й живемо в Україні...

Олена БРЕЗІЩКА

Щоосені збирає на гостину до Шевченкової творчої робітні прадавній Переяслав, місто, назва якого, як і ближніх В'юнищ, згадується в “Кобзарі” як вагома частина поетичного та образотворчого доробку нашого вчителя й духовного батька, — до того, як зарясніли невідомі топоніми “Орська фортеця”, “Кос-Арал”, “Оренбург”... У Переяславі, у цім прадавнім княжім граді, зберігся благословенний затишний будиночок, де так плідно працювалося поетові: у приміщенні Історичного музею поряд із експозицією Богданових клейнодів, шаблюкою Гетьмана, є й кімнати, де перебував восени 1845-го молодий Тарас Шевченко. А грудневої ночі тут створено славетні строфи — “Як умру, то поховайте...” , пізніша назва — “Заповіт”.

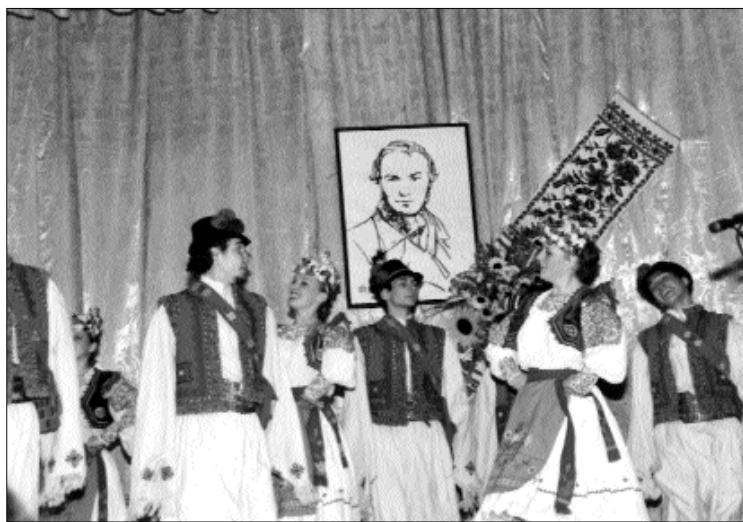
Дослідники сходяться на думці, що такого засадничого твору, “поетичного оберугу”, не знала жодна нація світу...

Цього року літературно-мистецьке свято переросло вже в обласний фестиваль, і відкрився він останньої осінньої суботи велелюдним ходом до пам'ятника Кобзареві, де з вітальним словом до гостей із Київщини та переяславців звернувся міський голова Олександр Сокур. Є всі підстави разом із ним сподіватися, що свято стане всеукраїнським...

Найдосконаліші, натхненні мистецькі програми приготували до свята аматорські осередки звідусіль: від Богуслава (хорова капела ім. О. Кошиця, з Педколеджу, диригент і художній керівник — заслужений діяч мистецтв Олександр Юзефович), Баришівки (народний аматорський танцювальний ансамбль, яким керує заслужений діяч культури Микола Качан), села Сеньківка на Бориспільщині (козацький фольклорний гурт під орудою Миколи Чайки), славновісної Стрітівки, де заслужений артист, знаний у світі кобзарь Василь Литвин та завуч Вищої педагогічної школи кобзарського мистецтва, поетеса Антоніна Литвин виховують із побратимами-педагогами юну генерацію кобзарсько-

ФЕСТИВАЛЬ

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА ОСІНЬ КОБЗА-

го цеху. Литвини і їхній обдарований вихованець співак-бандурист Максим Куценко поділилися з гостями свята майстерним доробком. Це і “Легенда про Кобзаря”, записана пані Антоніною в Канєві, і Шевченкові твори, покладені

п. Василем на кобзарські струни й проникливо виспівані для гостей... Заступник начальника обласного управління культури Сергій Рубанчук вручив усім учасникам відзнаки фестивалю й тепло дякував за шанобливе ставлення до

пам'яті про Великого Кобзаря, до його священної спадщини, яку митці дбайливо оберігають і дарують людям. Особливої подяки заслуговують організатори свята, режисер концерту Ніна Жолуденко — керівник Центру народної творчості Київщини.

Активна участь ВУТ “Просвіта” в ньому надала святу необхідного резонансу. І ошатний том “Гайдамаків”, подарований просвітянами музеєві-кімнати Великого Кобзаря, — тільки штрих у заході. Адже за кожним із творчих колективів, що взяли участь у фестивалі, стоять знані в Україні організатори просвітянського життя.

Віритись, що Фестиваль незабаром стане Всеукраїнським, а може, й міжнародним. Адже поет писав А. Козачковському: “І може, в тихій твоєї хаті Я буду знову розмовляти з тобою, друже мій”. Тож хата Козачковського чекає на друзів нашого Пророка, яких у світі — незліченно.

• **Борис СПИСАРЕНКО**

ІСТОРІЯ “ПРОСВІТИ”

Коли комунізм заборонив релігію, коли він творив повномасштабний геноцид українства, нас рятувала від деградації світська духовність. Саме вона допомагала вижити українській нації в умовах, за яких, здавалося, вижити неможливо. Український національний генофонд був суттєво зруйнований і понівечений пануючими над нами імперіями. Це надзвичайно ускладнювало наше виживання. Масовий виїзд науковців, інтелігенції, інженерів та просто пересічних громадян за кордон на постійне місце проживання свідчить, на мій погляд, про різке падіння національного духу. Навіть найгірше матеріальне становище в Україні не є переконливим аргументом для виправдання своєї втечі з Батьківщини. Це духовна зрада під приводом матеріальних нестатків. Голий, жадібний прагматизм, спрямований на особисте збагачення, є руйнівним фактором для духовної оболонки людської істоти.

Національний дух людини — це скарб, у мільйони разів коштовніший від бездуховних матеріальних статків. Утікаючи за кордон, особа часто молиться Богу (про удачу, про безпеку, про дітей...), але не вимовляє у Бога помилування за гріх, вчинений зрадою власної країни. Все це вважається архаїзмом, зайвою сентиментальністю. Так твориться гріх перед Батьківщиною, перед пращурами (покинутими в могилах на батьківській землі), перед собою і своїми нащадками.

Покинувши Батьківщину, людина поринає у сферу здобуття матеріального благополуччя, намагається забути свою збожілу Вітчизну, звільнитися від комплексу ностальгії. Але марно: збожіла матір-Україна не дасть спокою до кінця життя. Це буде плата за гріх зради.

Менше ностальгують діти вті-

ЗАДЛЯ ДУХОВНОЇ ЧЕСТІ

Духовність — то є глобальна сфера людського буття. Часто її пов'язують із релігійністю, вірою в Бога. І це виправдано. Вірити в Бога — означає увійти у високе і чисте проміння космічного світла, яке допомагає людині залишатися духовно незаплямованою серед складних життєвських ситуацій. Але поряд із релігійною існує світська духовність, яка формується під впливом багатьох конкретних явищ і подій, пов'язаних із національними формами буття, з територіальними факторами, з майновими стосунками. Певною мірою віра в Бога ідентична у росіян і українців, проте світська духовність — багато в чому різна. Національних святинь українства росіяни не визнають, навіть існування самої української нації подеколи заперечують.

качів і зовсім вільні від цього нуку та наступні покоління. Відірвані від прабатьківщини, виростають у новому середовищі як матеріально, так і духовно, так “відпливає” не гірша, але й не краща (хоч вона вже й освічена) частина нашої людності з лона України назавжди.

Національно-патріотичний українець не покине Батьківщини назавжди ні за яких матеріальних обставин. Правомірним таким вчинок може вважатися лише при загрозі життю (чи з боку влади, чи з будь-яких інших причин). Адже держава недосконала тому, що ми, її громадяни, залишаємося недосконалими, позбавленими почуття відданості своїй Батьківщині. Це наша загальна біда. Недарма ж Тарас Шевченко закликав:

*Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претес на чужину
Шукати доброго добра...
У чужому краю
Не шукайте, не питаєте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.*

Саме тому й постала “Просвіта”, щоб консолідувати еліту — дух нації. Ніхто інший не може ви-

конати місію провідника народу, як його еліта. Елітний прошарок суспільства добровільно покладає на себе відповідальність за моральну чистоту і духовну стійкість українського народу. Генеруючи і підтримуючи моральні чесноти, українська еліта озброює свій народ великою силою впевненості у своїй правоті, силою свободолобивого духу.

Є ще багато серед нас людей без Бога, людей без національних святинь, людей без поваги до пращурів, до їх могил, до власних батьків, до власної гідності. Всіх їх належить оздоровити духовно, дати їм мету життя. І “Просвіта” покликана зробити все, щоб позбутися безбатченків, яничарів, бездуховних людей, людей без роду і племені, бо вони є соціально небезпечними для українського суспільства.

Акція спорудження “Кобзареві церкви” покликана засвідчити, що в українському тілі завжди житиме дух Тараса Шевченка. Так приписано Богом, Космосом, Законами українського буття. Водночас українство завжди житиме в Шевченківській духовній аурі. Ні Тараса Шевченка, ні української культури, ні української мови — як носіїв нашої національної духовності — неможливо знищити, вилучити зі світової культури. Але

найменші пагони духовності треба наполегливо захищати, плепати, розвивати, утверджувати, зміцнювати — задля духовної честі України.

Українське суспільство стоїть перед необхідністю творення власних законів високої духовності і введення їх у повсякденне життя широких народних мас. На мій погляд, просяться до життя такі важливі закони формування духовної честі України, що їх має консолідувати “Просвіта”: Закон честі українства; Закон жертвості в ім'я Батьківщини; Закон патріотизму; Закон ідентичності (належності до українства); Закон відданості роду, дружині, коханій, другу, братові, чоловіку, коханому, заповітові пращурів.

Честь України — це високий і стійкий національний дух кожного українця і всього українського народу. Життя України у всій його повноті перебуває, перш за все, у площині національного духу, національної гідності, національної честі. Рятуючи національну честь України, ми рятуємо всю сукупність, усю повноцінність життя України — від окремої людини до держави в цілому.

Доля України надзвичайно складна і скорботна. Упродовж віків її знищували, всіляко ганьбили... Зраджувати Україну в той час, коли вона вільна, коли вона спинається на ноги, коли вона повинна на весь світ засвітитися патріотами — завзятими і чесними просвітителями свого народу, коли весь світ має побачити в українця розумних, мудрих будівників свого майбутнього, зраджувати українство в цей час — означає бути убивцями святої своєї Матері.

• **Олександр ЦИЦЕНКО,**
м. Кіровоград

СКООРДИНУВАТИ ДІЇ

Звертаюся до вас, як ветеран просвітянського руху в Україні, та відродження його 13 червня 1988 року у Львові біля пам'ятника “Великому Каменяреві”, що започаткувало відродження “Просвіти” в Україні та перший організований спротив страховій, сатанинській системі.

Педагогічний колектив, студентство та працівники Дрогобицького механічного технікуму пишаються тим, що наш навчальний заклад є першим на Дрогобищині, де було створено 17 жовтня 1988 року осередок відродженої “Просвіти” — ще тоді “Товариства української мови” ім. Тараса Шевченка.

Усі ми щиро сприйняли ініціативу Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, очолюваного Вами, пане Мовчан, і своїми скромними пожертвуваннями хочемо долучитися до цієї великої і важливої справи для української нації і кожного українця, зокрема. Хай кожен із нас прийме високий духовний і моральний обов'язок перед Богом і Україною і через збудований Храм прийде до Тараса та твердо і щиро керується в житті його “Заповітом”.

Слід відзначити дієву і щирю роботу голови осередку “Просвіта” нашого навчального закладу п. Василя Сисина, та дієву і щирю підтримку в роботі осередку “Просвіта” і проведенні даної акції в колективі, яку надає наш директор п. Степан Яким. От таких би нам директорів і ректорів навчальних закладів по всій Україні, тоді ми б були впевнені в майбутньому української нації та держави.

З особливою надією дивлюся на нашу інтелігенцію, бо вона мусить бути основним рушієм національного державотворчого процесу. Тільки вона ще спроможна розробити і довести до кожної української людини постулати національної ідеї і збудити в оспалих душах почуття патріотизму. Для цього інтелігенції необхідні воля, патріотизм та бажання жертвувати послужити Україні. І що важливо — потрібно негайно, відкрито і привселюдно відмежуватися від тих типів, зі свого середовища, котрі ще вчора люто топтали ідею нашої незалежності, а сьогодні роблять вигляд, що їй до домовини вірні, особливо там, де є можливість безкарно красти.

Українська ментальність вимагає відданого, щирого, вольового лідера-провідника, яким було в минулому і на початку відродження Товариство “Просвіта”, що в усі часи дбало про високий рівень культури та історичну пам'ять нашого народу, бо “історична пам'ять, — писав свого часу український історик Юрій Тис-Крохмалюк, — це запорука тягlosti нації (і постійна) загроза для ворога-окупанта”. Тому дуже мені хочеться бачити “Просвіту”, як організацію, що об'єднує і координує всі здорові сили суспільства для негайного розв'язання питань освіти, культури, політики, економіки.

З великою надією та повагою до Вас член осередку “Просвіти” Дрогобицького механічного технікуму з 1988 р.

• **Юрій МОДРИЦЬКИЙ,**
м. Дрогоби

Є поміж нас люди, яких важко не помітити. Так у строкатому цвітінні лугу раптом впадає в око одна квітка. Придивившись — наче така вона, як усі, а от притягує зір, ніби щось промовляє до тебе. Або в натовпі сяйне незнацька чийсь пронизливий погляд, виокремиться чийсь обличчя, яке потім важко забути. І не зовнішня привабливість — тому причина. Загадкова сила здорової сутності людини, яка напевно знає, для чого прийшла в цей світ, завжди притягує й інтригує.

Обоє з цих людей, про яких мені хочеться розповісти, кожен окремо заслуговує на велику повість. Але вони разом — це ще й приклад справжнього вірного подружжя, про яке можна сказати словами, що їх священник промовляє при вінчанні молодій парі: “І в щасті, і в горі, і в багатстві, і в бідності, і в здоров’ї, і в хворобі...”

Їхні професії вимагають такої самовіддачі, що на сім’ю, здавалось би, залишаються крихітки. Та вони завжди знаходили і знаходять у собі сили принести свою іскринку до домашнього вогнища, щоб горіло воно рівно й надійно, не боячись ні протягів, ні ураганів. Бо в той кутик серця, де зберігається заповітна іскринка, чужому — дзуськи...

Микола Васильович та Катерина Григорівна Випустки живуть у Богуславі, райцентрі Київської області, що за 120 кілометрів від столиці. Вони тут — уже тридцять перший рік. Хоча обом здається, ніби це було вчора.

Не так давно Микола Васильович відзначив своє 60-річчя. Проходили урочистості в педагогічному коледжі імені І. С. Нечуя-Левицького, бо ювіляр — не тільки незмінний завідувач музичного відділу цього закладу, а ще й талановитий педагог і музикант, мудрий наставник, багата душею людина. У творчому доробку самодіяльного композитора — більше сотні пісень, музичних п’єс для баяна, а його вдячні вихованці озиваються до нього з усіх куточків колишнього Союзу.

У святковій залі зібралися колеги, учні, друзі та шанувальники його творчості. Але найпочеснішою гостею тут була, звичайно, дружина. Більшість пісень, які лунали зі сцени, були присвячені їй.

Катерина Григорівна — теж незвичайна людина. За результатами конкурсу, який проводився в районі до жіночого свята, земляки більшістю голосів назвали її жінкою року. Не одна сотня богуславців вважає її своєю хрещеною матір’ю. Бо у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії (або, як кажуть хворі, й самі медики, “реанімації”) центральної районної лікарні, де вона багато років працює старшою медичною сестрою, разом зі своїми колегами повертала “з того світу” пацієнтів, які, по суті, завдяки їхнім зусиллям, народжувалися вдруге.

З нагоди ювілею чоловіка вона таки викроїла час зі свого напруженого графіка, і сиділа в залі трохи збентежена, відкриваючи для себе знову людину, яку, як здавалося досі, знала краще від усіх...

КРАСУНЯ, СПОРТСМЕНКА...

Вони народилися й виросли в селі Заградівка на Херсонщині. Вчилися обоє добре (ще й досі в домашньому архіві зберігаються грамоти “за відмінне навчання і зразкову поведінку”. Але парубкувати Микола почав раніше, бо значно старший від Катерини. Отож, коли він, закінчивши культосвітній технікум, прибув у рідну школу працювати вчителем музики, вона ще була школяркою.

Якось на занятті з гімнастики у шкільному спортзалі десятикласниця Катя Гончарова побачила поруч із учителем фізкультури вчителем музики, який не зводив із неї очей. А фізкультурик, наче навмисне, давав усе нові й нові завдання: то зробити місток, то “колесо”, то сісти на шпагат, то повторити складну вправу на перекладні. Вона відчула, як паленіють щокі, хоч гімнасткою була чудовою.

Суворий батько пильнував, аби ввечері дочка не затримувалася після фільму чи шкільного заходу.

Домашній контроль був серйозний. Отож, коли Катя збиралася на зустріч випускників минулих років, батько наказав бути вдома вчасно.

...Захоплений розмовою з колишніми однокласниками, Микола й не помітив, як дівчина зникла із залу. Картаючи себе, кинувся навздогін. Але, підійшовши до хати Гончарових, побачив темні вікна. Набравшись хоробрості, постукав.

На стук вийшов батько.

— Катя вдома? — привітавшись, запитав парубок.

— Немає, — охолодив його запал господар.

— Не може бути! — вигукнув здивований Микола.

— А я тобі кажу — немає, — стояв на своєму батько.

— Не брешить, — осмілів хлопця.

Діставши ліхтарик, побачив у його світлі дівочу постать.

— Я ж казав, що вона тільки-но пішла, — зрадив, як дитина. — То можна, ми поговоримо?

— Тільки недовго, — насупив брови батько.

...Після десятирічки Катя твердо вирішила вступати до медичного інституту. У селі всі знали, що Гончарівна поїхала до Дніпропетровська вчитися “на докторшу”. Успішно склавши іспити, дівчина з хвилюванням чекала результатів. Микола прислав їй поштою іграшкового Буратіно з бадьюрою припискою: “Не вішай носа!”

Та в списках студентів Катя свого прізвища не знайшла. Не їмучи віри, знову перечитала.

— Може, пропустили?... — жевріла надія.

Але, як згодом з’ясувалося, її не вистачило одного бала.

Катерина Григорівна й сьогодні пам’ятає питання своїх екзаменаційних білетів...

Повертатися додому ні з чим було понад її сили, і вона повезла

ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ ЛЮБОВІ

документи до медичного училища, в якому вчилася з великим інтересом і старанністю. Мріяла, що з часом до інституту таки вступить. Але життя розпорядилося по-своєму. Сім’я, діти, робота, в яку вона одразу поринула з головою, не залишали часу на здійснення давньої мрії.

Проте у своїй професії вона досягла досконалості. Найскладніші маніпуляції, які доводиться робити хворим у тяжкому стані, лікарі довіряють їй беззаперечно. Саме від її швидких і вправних рук часто залежить, чи виживе людина. Скільки разів вона переживала хвилини ні з чим непорівнянною радістю, коли вдавалося знову засвітити свічку чужого життя, яка могла от-от погаснути!...

Домашня папка вже розпухла від подяк та грамот за її бездоганну роботу. Катерині Григорівні присвоєно звання відмінника охорони здоров’я. Та найбільше, чим вона пишається, — визнання колег і пацієнтів.

НА ПОБАЧЕННЯ — ЛІТАКОМ

Микола теж не збирався задовольнятися культосвітнім технікумом. Відчував, що може досягти більшого. Поїхав до столиці. Вступав одразу до двох вузів, але студентом музично-педагогічного факультету пединституту став уже після служби в армії.

Писав Каті листи, а потім, навчаючись в інституті на стаціонарі й одночасно працюючи — концертмейстером і музичним керівником, — дозволяв собі розкзкі щотижня літати до неї на побачення літаком із Києва до Херсона..

Високий, стрункий, життєра-

дісний хлопець подобався однокурсницям. Та ще, коли брав до рук баян, він просто зачаровував. Грав не лише інструмент. Сам баяніст ніби підносив догори разом із мелодією — натхненний, красивий, одухотворений. Він і тепер так грає...

Не одне дівоче серце завмирало від тієї музики і музиканта. А він був привітний до всіх, але не виділяв нікого. Його серце залишалося за сімома замками.

Та коли одного разу до Миколи приїхала в гості красуня-наречена, всім стало зрозуміло: шансів у прихильниць гарного парубка немає... Було одразу видно, як вони кохають одне одного. Їхні очі світилися щастям.

Коли Микола вчився на третьому курсі, справили студентське весілля. Та жити разом не випадало: обом треба було закінчувати навчання. Їх романтичні побачення продовжувалися...

Якось 1 квітня група однокурсників увірвалася до кімнати гуртожитку, де мешкав Микола, з телеграмою:

— Вітаємо! У тебе народився син! Гайда в гастроном!

Новоспечений батько зустрів новину з олімпійським спокоєм: до означеної події, як запевняли лікарі, залишався принаймні тиждень.

— Хлопці, не треба так жартувати. Я пам’ятаю, що сьогодні — День сміху.

Друзі остовпіли:

— Миколо, ось поштовий бланк! Все по-справжньому, по-

вір!

— Ох, і вигадники! Певно, котрийсь має на пошті симпатію. От вона й допомогла. Годі вам, мені треба конспект писати.

Ошелешені хлопці пішли. А він спокійнісінько продовжував працювати над підручником.

Тільки через тиждень, коли прийшла телеграма від теці, що Катя з дитинкою вже дома, Микола схаменувся, зрозумівши, як мимоволі образив юну дружину. Полетів до коханої з квітами та гостинцями і винувато похилоною головою... Ох, і довелось лєкти раків!

Сина назвали Володимиром.

“А ДЕ Ж ТРОЛЕЙБУСИ?!”

Після інституту йому запропонували на вибір два варіанти — у шахтарське місто і в Богуслав. Зваживши, що другий варіант — кращий для здоров’я, бо важкої індустрії тут немає, він повідомив про це дружину. Катя засумнівалася:

— Богуслав? Ти впевнений, що то місто? Щось я про таке ніколи не чула. Воно велике?

— Ну, немале... Стоїть на Росі. Річка така красива.

— Немале? Як це? — Насторожилася дружина. — Поясни мені! Трамваї, тролейбуси там ходять?

— Ну, трамваї не ходять, а тролейбуси є! — не моргнувши оком, збрехав Микола.

— Ну, добре, — зітхнула Катя. — Нехай буде Богуслав.

Ишов 1972-й рік.

...Коли автобус заїхав на майданчик біля старенького будиночка, де містилася тоді автостанція, молода дружина пильно подивилася на чоловіка:

— Ми вже приїхали?..

— Майже... Це передмістя.

— А де ж тролейбуси, Колю?!

— вражено вигукнула Катя.

Недалеко від автостанції між камінням паслася коза...

Микола промовчав.

Взявши речі, вони попрямували вулицею нагору, де в глибині густого запущеного парку причілася двоповерхова споруда педучилища.

Сівши на чемодан, Катя заплакала:

— Яке ж це місто? Воно не краще від нашої Заградівки!.. Вези мене додому! Не хочу я тут жити!..

...А через кілька років, коли траплялася нагода виїхати в інше місто, вона рішуче сказала:

— Нікуди ми звідси не поїдемо.

Вони швидко звикли до людей, знайшли тут друзів, захопилися роботою, а неповторна природа зачарувала їх, степовиків, своєю розкішною, буйною зеленню, красивою річкою, багатими лісами.

Микола Васильович працював, як одержимий. Усе, що вмів, вкладав у роботу, віддавав людям. З’являлися яскраві співочі колективи в училищі, в місті й навіть у селах району.

Богуслав потроху “вилюднювався”. Виросли нові корпуси педучилища, гуртожиток. Молодії сім’ї дали трикімнатну квартиру в новому будинку.

Місто розбудовувалось, а новосели обживалися. Виявилось, що жити тут можна, і досить цікаво.

Микола Випусток із властивою

йому енергійністю встигав не тільки працювати “від дзвінка до дзвінка”, але й розгорнув бурхливу творчу діяльність, гуртував голосистих аматорів.

Разом із колегою Григорієм Джулем вони створили хор у селі Мисайлівка, який невдовзі здобув звання народного. До клубу на вечірні репетиції люди йшли, як на свято. А які концерти давали!..

Талановитому музикантові хотілося й самому творити. Адже ще в армії, разом із однополчанином Іваном Кононенком, вони написали не одну пісню, що їх охоче співали солдати.

Такі пісні з’являлися одна за одною, щоб радувати людей. Вокальний ансамбль “Росяни”, яким керував Микола Васильович, і який складався з його колег — викладачів музичного відділу, співав на “біс” на районній та обласній сценах, брав участь у різних фестивалях та конкурсах.

З пошаною говорили в місті про родину Випустків, у якій, крім сина, вже підросла й донечка Оксана. Справжній інтелегент, добрі сусіди, вірне подружжя. Їх ставили за приклад для інших.

Кожного вони зустрінуть привітно, при потребі допоможуть, зрозуміють чужий біль. Їхні серця, як і двері їхнього дому, завжди відкриті для людей.

“І В РАДОСТІ, І В ПЕЧАЛІ...”

Біда приходить без попередження. Вона завжди несподівана. Занедужав Микола Васильович. Та так тяжко, що годі й казати. Ніхто з нас не знає, як переживе випробування, поки воно не постукає в двері. Отак і він. Трохи підупав духом.

А дружина, бо ж сама медик, одразу зрозуміла, яка страшна біда постукала до них. Тамувала душевний біль і відчай усередині, не подаючи виду, як рветься її серце. І одразу почала діяти, кинулась у столицю до відомих медичних світил. Усі свої сили й терпіння, мужність, знання й уміння, віддана їй любов мобілізувала для одного — боротьби в ім’я життя коханого чоловіка. Потяглися довгі дні, неповнені чеканням, болем і стражданням, крихтами віри й надії.

Три складні операції в Києві вони згадують сьогодні, як страшний сон. Приходячи до свідомості, Микола Васильович бачив над собою очі дружини, які підбадьорювали, гріли, додавали сил, благали:

— Тримайся! Я з тобою.

— Я тримаюсь, Катю... — здавалося йому, що він бадьоро запевняє, а насправді тільки шелестів сухими вустами.

У ті тривожні дні випробувань їх не залишили наодинці з бідою — друзі, колеги, просто знайомі. Допомогали, хто чим міг. Але й зараз, коли найстрашніше залишилося позаду, не всі добре розуміють, якою ціною далася їм та перемога.

У хвилини відчаю Катерина Григорівна благала:

— Господи, тільки б він жив!.. Я готова робити для цього все.

Вона ладна була віддати для цього навіть власне життя...

І нарешті зяясніла надія. Але до повної перемоги було ще далеко.

“ДОРОЖИТИ КОЖНОЮ МИТТЮ ЖИТТЯ...”

Микола Васильович повернувся з лікарні іншою людиною. Він зрозумів, над якою прірвою був. Надивився й на чуже горе.

Почав читати літературу про нетрадиційні методи лікування й оздоровлення, шляхом проб та помилок виробив власну теорію, дібрав свою систему харчування, став пристрасним прихильником і пропагандистом здорового способу життя. Він зрозумів, що покладатися тільки на медицину — мало. Важливо — не допустити хвороби.

Він переконаний, що людина сильна тоді, коли вона навчиться боротися з власними помилками, шкідливими звичками тощо. Йому боляче, коли бачить, як люди власними руками нівечать свій організм, лінуються хоча б почитати “розумні” книжки, щоб потім не страждати і не завдавати болю близьким. Він охоче консультує тих, хто питає його поради, ділиться рецептами здорової їжі тощо.

В останні п’ять років він продуктивно працює творчо, вміло і мудро керує музичним відділом тепер уже педколеджу, так само кохається в музиці і самодіяльній творчості, і далі вчить молодь. Він любить життя і знає йому ціну.

Вони з Катериною Григорівною — вже дідусь та бабуся. Донька подарувала їм внучку Даринку. То для них — така велика радість. Життя продовжується. І воно — прекрасне.

А їхня любов, перевірена і часом, і випробуваннями — така вірна, тепла й сонячна. Вони так само, як колись, називають одне одного пестливими іменами, і дружно йдуть по життю поруч, міцно відчуваючи надійне плече людини, яку колись подарувала доля. Такими подарунками треба вміти дорожити.

...Вони дали мені фотознімок, де обоє — молоді, усміхнені, щасливі. Сюди підійшов би підпис: “Щастя моє...” І під цими словами, на мою думку, охоче підписався б кожен із них.

То нічого, що зараз вони трохи інші зовні. Бо ж минуло вже понад тридцять літ. Та серця їхні — чисті, відкриті назустріч одне одному, і в них і досі вишневим цвітом квітне любов. Я бачила їхні погляди. Таке тепло, яким вони обмінювалися, не часто зустрінеш і в молодих. Запевняю вас: то була не гра.

Уважно глянувши на фото, я зрозуміла, чому вони обрали саме його. Бо й досі дивляться одне на одного закоханими очима юності. І ця велика таємниця невідкладна ніяким рокам і прикметам.

●

ТРЕМТІВ НАД ТРАВАМИ

Анатолій Потопальський — поліщук, родом із Ходаків Коростенського району Житомирської області. Сьогодні село Ходаки, хоч і не позначене на мапі, але дуже відоме в регіоні завдяки своєму землякові. Майже на 39 га ходаківської землі — рідкісний і вже навіть прославлений дендропарк “Перемога”. Вчений завіз і посадив тут чимало лікарських, екзотичних рослин і дерев. Прилучилися й місцеві жителі. Острівці ехінацеї пурпурової, валер’яни, чистотілі, ромашки аптечної, пижми, материнки, звіробою, алеї акацій, ялинок, усіх верб України, лавровишні, горобини, липи, посіви багаторічних лікарських медоносних рослин, сад рідкісних цілющих плодівих дерев, калиновий сад, посадки цілющих кущів і ліан — усе це дендропарк. Безоплатно доглядає за всім цим сьогодні одна людина — Марія Іванівна Потопальська, сестра вченого, колишня вчителька української мови й літератури (46 років пропрацювала в Ушомирі). Вона згадує, що братова любов до рослин, бажання їх використати для зцілення людини — від учителя, давно покійного Миколи Хомича...

Далі — Житомирське медучилище і робота фельдшера в Ушомирі. Там багато безнадійно хворих, у тому числі й на рак, людей. Глибше занурився у народну медицину, шукав і розпитував поліських травознавців. Продовжив дослідження вже в Івано-Франківському медінституті. Одразу пішов на кафедру і заявив, що бреться вивчати всі методи лікування пухлин. На це пішли усі студентські роки, а центральну позицію в дослідженнях зайняв здавна відомий лікарський чистотіл. Але будь-яке використання лікарських рослин називалося “знахарством” і переслідувалося. А генетика вважалася псевдонаукою.

ЕПОХАЛЬНИЙ ЖОВТЕНЬ 1959 РОКУ

Робота над біологічно активною витяжкою з чистотілу, виділення і модифікація алкалоїдів дали те, що шукав, — ліки від раку, які молодий учений назвав амітозином. Жовтень 1959 року став епохальним. Урешті всі біотехнологічні розробки потрапляли під особливу опіку КДБ, як і під гриф “совершенно секретно”.

Стартував студент-геній досить успішно. Проректор з науки відразу ж віддав йому свій кабінет: сиди і працюй. У 1961-му вже з’являється перша публікація в збірнику студентських наукових праць, де Анатолій Потопальський через засекреченість пухлинних і вірусних досліджень говорить лише про фітохімічний препарат. “А” — заперечення, “мітоз” — поділ. Тобто, амітозин пригнічує поділ (розмноження) ракових клітин, спричиняючи тим самим їхню поступову руйнацію.

За рік до закінчення Потопальським Івано-Франківського інституту вчена рада, а за тим — поважна наукова комісія вивчають і перевіряють просто дивовижні результати амітозину. Виліковуються навіть пухлини, що становлять третину ваги тварин! На черзі — людина. Більшість із “безнадійних” завдяки препаратowi живуть іще 20—25 років у стабільному стані. Учений вперше збирає необхідну для патентування документацію, зокрема й десяток історій із виразною ефективністю лікування, і — до Києва, в Міністерство охорони здоров’я. Далі — понад 40 років тяганини, понад 40 комісій, зобов’язання забезпечити дослідницькі клініки препаратом за власні кошти (зарплатня асистента кафедри — 100 радянських карбованців).

ЛЬВІВСЬКА ІСТОРІЯ

Львів для вченого став надзвичайно успішним, хоча із цим містом пов’язують його і невтішні

історії, зокрема із протипухлинним австрійським препаратом ураїном. Чи має якусь причетність до нього Потопальський? Юридично — ні. Україн працює на авторитет і економіку Австрії, як і патент нашого экс-земляка Ярослава Новицького. Однак мало хто знає, що україн — складова амітозину і продукт досліджень Анатолія Потопальського.

Львівська історія почалася, коли із галицького п’ємонту до молодого Анатолія Потопальського приїхав інженер Я. Новицький. Од саркоми простати помирав його 28-річний брат. Була остання надія на амітозин, який, як експериментальний, не визнаний юридично, не мав права застосовуватися у лікуванні хворих. Але критична ситуація і лист-прохання від обласного уролога врешті допомогли. Новицький отримав ліки у вигляді внутрішньо-м’язових ін’єкцій та свічок для застосування у пряму кишку. Через три тижні лікування амітозином Володимир

них досліджень. Крутися — як можеш. У надскладних умовах створюється прилад, що фіксує флюоресценцію препарату. Головну роль у його розробці відіграв Ігор Труш, у дослідницькій групі був і Ярослав Новицький.

Власне горе примушувало людей сприяти дослідникам. Цього разу в бухгалтерії львівської фармацевтики помирала дружина, і згодом він уклав договір про фінансування роботи з очищення препарату. Підтвердився клас ліків, фабрика випускала очищений амітозин. У львівській лабораторії загальною 44 особи невдовзі винайшли ще понад 60 препаратів цієї групи. Ці люди, як і Я. Новицький, у 1969 році потрапляють у список співвинахідників, подаючи заявку в Комітет винаходів. Через радянський Держпатент інформація потрапляє до 16 зарубіжних країн, і після перевірки групи протипухлинних препаратів патентують там. Лише тоді Москва дає винахідникам авторське свідоцтво і патенти.

ВАМ НЕ ПОТРІБНІ ЛІКИ ВІД РАКУ...

фото Г. Оберської

Анатолій Іванович ПОТОПАЛЬСЬКИЙ — наш учений-сучасник. Розробки Анатолія Івановича можуть бути корисними і в так звану “добу тероризму”, і при воєнній агресії, коли застосовується хімічна й бактеріологічна зброя.

Неймовірно, але ось уже майже 45 років винаходи вченого не “пускають у народ”, хоча ще з 60-х років минулого століття Анатолія Івановича із засекреченими антипухлинними ліками не раз у надзвичайному режимі доставляли у радянський Кремль, аби рятувати того чи іншого вождя.

Попри це, клінічні випробування фактично припиняють. Начебто хворі відмовляються від лікування амітозином. Після п’яти років тяганини і формальних випробувань — майже смертельний вердикт союзного міністерства: “препарат не має переваг над існуючими”.

Коли препарат тут запис, в Австрії сенсаційно одержує всі права на препарат. Москвичі, хоча й були лише технічними виконавцями у проєкті, мають правовий та економічний пріоритет. Аж коли уклали договір про міждержавні відносини, Потопальський і співавтори ізатизону “допросилися” українського патенту. Але гроші на його серійне, заводське виготовлення не пливуть, а попередні виробники, Львівський та Уманський заводи, перепрофілювалися. Лабораторні умови, звичайно, дають мізер від потреби у ліках, які за межі ветеринарії не пускають.

Була створена “економічно ефективна технологія безвакцинної профілактики і лікування масових вірусних хвороб птахів і тварин” (на гривню витрат — 15—20 гривень прибутку). Ця технологія, у свою чергу, одержала срібну медаль міжнародної виставки у Будапешті 1985 року, кілька медалей союзнної “виставки досягнень”.

Ізатизон юридично визнають і затверджують під час розпаду Союзу, і... Росія як правонаступниця одержує всі права на препарат. Москвичі, хоча й були лише технічними виконавцями у проєкті, мають правовий та економічний пріоритет. Аж коли уклали договір про міждержавні відносини, Потопальський і співавтори ізатизону “допросилися” українського патенту. Але гроші на його серійне, заводське виготовлення не пливуть, а попередні виробники, Львівський та Уманський заводи, перепрофілювалися. Лабораторні умови, звичайно, дають мізер від потреби у ліках, які за межі ветеринарії не пускають.

НОВА ІСТОРІЯ СТАРОЇ ХВОРОБИ

Послідовні звертання до кожного наступного міністра охорони здоров’я не знайшли навіть відповіді. Лише розведення рук: немає грошей. Ідея звернутися до тих, кому потрібні ці ліки, втілюється в створеному 1992 року десятком винахідниками “Інституті оздоровлення і відродження народів України” (ІОВНУ). Як фінансова база створюється фонд “Небодарний цілитель” (“чистотіл” з латинської — “дарунок з неба”). І останнім його заавданням стає збір коштів на чергові клінічні випробування амітозину, знову дозволені Фармцентром України в 1999 році. Адже, давши “дозвіл”, Фармцентр не виділив жодної копійки на дослідження, аналізи, роботу лікарів. У випробуваннях, що проходили в Інституті онкології Ака-

демії медичних наук України, було задіяно 81 онкохворого з різними типами раку. Амітозин виявив протипухлинну дію, не викликавши жодних ускладнень. Він рекомендований і як імуномодулятор, і при лікуванні пухлин на різних стадіях захворювання, і після видалення пухлини хірургічним, хіміотерапевтичним чи променевим методами. В останньому випадку амітозин запобігає виникненню рецидивів (відновлення хвороби) та метастаз, а чимало хворих гине саме від цього.

Таким чином, у грудні 2001 року директор Інституту онкології С. О. Шалімов відправив у Фармцентр усі матеріали успішних випробувань, аби затвердити амітозин у медичній практиці. Але на цьому все й до сьогодні завершилося. Ліків в аптеках немає, вони досі не визнані й не запущені у серійне виробництво. Пану Потопальському необхідно як мінімум 30 тисяч доларів, щоб налагодити випуск перших серій препарату на базі ІОВНУ. Звертання до Президента, прем’єрів, інших високопосадовців наразі закінчилися нічим.

МАСОВЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ ВІД ПОТОПАЛЬСЬКОГО

Певним виходом із ситуації Анатолій Іванович бачить у створенні Центру молекулярного оздоровлення людини та довкілля як міжнародної корпорації, що діятиме на базі Інституту молекулярної біології та генетики. На жаль, ніхто не підтримує цієї ідеї, а Бюро відділення молекулярної біології, біохімії, експериментальної і клінічної фізіології НАН України вважає її недоцільною.

Тим часом, як стверджує пан Потопальський, в Україні сьогодні офіційно близько мільйона хворих на злоякісні пухлини, понад 650 тисяч хворих на туберкульоз (20% — на відкриті форми, що загрожує оточенню). За останнє десятиліття Україна “збагатилася” хворими на СНІД від кількох зареєстрованих до третього світового місця за швидкістю поширення (у Європі — перше місце). Основна причина таких смертельних темпів загрози — слабкість системи захисту організму, імунітету. Анатолій Іванович Потопальський відкрив новий науковий напрямок з одержанням препаратів, які на молекулярному й генетичному рівні оздоровлюють людину і довкілля. Його інститут також розробляє і впроваджує найновіші біотехнології з очищення довкілля, селекції рослин, здатних засвоювати атмосферний азот замість добрив, давати високі врожаї на різко засолених ґрунтах, споживати морську воду. Працюють над молекулярним підвищенням урожаю основних сільськогосподарських культур. Винайшли оригінальні оздоровчі комплекси лікарських рослин і напоїв, що сприяють виведенню токсичних речовин та радіонуклідів (“Бадьорість”, “Молодість”, “Будьмо здорові”). Знайдена ефективна технологія боротьби з агробактеріальним раком рослин (250—2500 доларів додаткового прибутку з 1 га площі виноградників тощо).

Анатолій Потопальський та його колеги пропонують технологію масового комплексного оздоровлення населення. Але...

● **Олександр СОЛОНЕЦЬ**

Р. S. *Посьогодні абсолютно нетоксичні, імуномодуючі, не шкідливі для кровотворної системи та здорових клітин організму (на відміну від інших протипухлинних препаратів) ліки не пускає до хворих бюрократія. Ваш внесок у справу оздоровлення Нації і світу спрямовуйте за реквізитами: Благодійний фонд А. Потопальського “Небодарний цілитель” р/р № 26006012818021 в Укресімбанку м. Київ МФО 322313 код ЗПКО*

— Любомире Антоновичу, що саме, на Вашу думку, являє собою така порівняно нова для нас галузь, як біоетика?

— Медична допомога з прадавніх часів базувалася на засадах, які у XX сторіччі, з урахуванням наявних історико-економічних та наукових реалій, лягли в основу галузі досліджень, що має своїм предметом аналіз людської поведінки у світлі основних моральних принципів. Таким чином, поняття “біоетика”, впроваджене в загальний ужиток В. Р. Поттером як своєрідний “міст у майбутнє”, насправді виходить далеко за межі охорони здоров’я, визначаючи світогляд людини в цілому. Якщо ж узяти до уваги надто жорстке (а подекуди й зовсім-таки жорстоке) ставлення нашої цивілізації до природних ресурсів, то біоетиці справді судилося стати тим мостом, з допомогою якого нинішнє бідолашне суспільство зможе увійти в майбутнє. А без цього воно або зазнає повного нищівного краху, або ж просто спиниться у своєму розвитку.

— Перепрошую: а як давно в Україні виникла відповідна служба?

— Рівно 2 роки тому в приміщенні Національної опери відбувся перший конгрес із біоетики. На ньому були обговорені структура та функції етичних комітетів, проект етичного кодексу лікаря, а також документи щодо захисту випадкових людей і волонтерів під час спеціальних досліджень. До речі, що стосується згаданих комітетів, то у США та більшості західно-європейських країн вони користуються досить широкими повноваженнями: адже там взагалі жодна солідна наукова праця не може обійтися без належної біоетичної оцінки. В роботі конгресу взяли участь також представники численних наших релігійних конфесій. І навіть сам Папа Римський надіслав особисте привітання на адресу його делегатів, що, як на мене, теж вельми значення прикмета часу.

— До речі, що Ви взагалі можете сказати про співпрацю медичних і релігійних організацій?

— Я вважаю, що таку спільність поглядів, особливо, коли вона ґрунтується на засадах духовності, слід лише всебічно вітати, бо історія добре відома приклади, коли священнослужителі на ділі допомагали лікарям вирішувати деякі суперечливі проблеми.

— А саме?

— Зараз, приміром, багато вітчизняних медиків незадоволені одним із основних пунктів нещодавно прийнятого Закону про трансплантацію, в якому йдеться про необхідність узгоджувати використання органів загиблї людини з її родичами. По-перше, марнується дорогий час, а по-друге, далеко не завжди близькі раптово померлих із розумінням ставляться до проблем інших хворих, котрі часом роками чекають на цю жадану опе-

— Цілком із вами згоден. Адже, співчуваючи хворому і ні з чим при цьому не рахуючись, Лікар доклатиме всіх зусиль, аби хоч якось йому допомогти; а як професіонал надасть необхідну допомогу, згідно з останніми досягненнями медичної науки. Милосердя до страждених формується вихованням, індивідуально сформованим кредо, врешті-решт, інтелектом. Так, до речі, було і в прадавні часи, коли цілитель рятував хворого, користуючись тільки силами природи та власними органами чуття. Дедалі більшого значення в цьому аспекті набуває характер

Духовність і медицина... На жаль, далеко не завжди ми пам’ятаємо про нероздільність цих понять. А між тим, поєднання їх було закладене ще на світанку становлення медицини, в доісторичних глибинах людського суспільства. Адже зародження життя (яке абсолютно не залежить від волі і прагнень конкретної істоти, а дарується долею, або ж Провидінням) і — з іншого боку — неминучість смерті настільки ще здавна були оповиті серпанком таємничості, що без визнання певної ролі якихось незбагнених духовних сил тут не обійтися.

Отож, сьогодні на всі пов’язані з цим складні непересічні запитання відповідатиме гість “Слова Просвіти” — академік АМН України, президент Всеукраїнського лікарського товариства Л. А. ПИРІГ.

В ІДЕАЛІ — «ТВОРИТИ ДОБРО». А ЩО Ж МАЄМО НА ПРАКТИЦІ?

рацію. Між тим, в Іспанії, де вже практикується подібний закон, такої накладки не існує — і, причому, саме завдяки старанням місцевого духовенства. Там теж спершу дозвіл на взяття органа в загиблого давало лише 15 % громадян. Але коли на прохання медиків духовні отці у своїх недільних проповідях почали роз’яснювати прихожанам суть справжнього реального вияву любові до ближнього, то цей відсоток на сьогоднішній день зріс уже майже до 90.

— А якщо повернутися все-таки на рідні терени?..

— У нашій історії найяскравішим прикладом плідного поєднання медицини з релігією може слугувати “Киево-Печерський патерик” (про нього я вже досить багато розповідав у своїх попередніх виступах у пресі). Більш сучасним аналогічним документом, який, спираючись на канони християнської Церкви й використовуючи останні досягнення медичної науки, викладає моральні засади професійної діяльності лікаря, є всесвітня “Хартія працівників охорони здоров’я”. У друкованій передмові до неї, зокрема, вказується, що, “виходячи із очевидності ствердження фундаментального постулату про недоторканність життя, сприяння життю і потребу охороняти життя як основу біоетики, Церква займає позицію, яка є конструктивною і відкритою щодо поступу науки і технологій, коли цей поступ поєднується з розвитком цивілізації”. Із цього ж таки документа вар-

то ще, напевно, було б процитувати слова Івана-Павла II, що для лікаря “пацієнт... ніколи не є лише клінічним випадком, а завжди — хворою людиною, до якої він має ставитись із широчен симпатією”. Хартія заперечує переривання вагітності без відповідного клінічного обґрунтування, виступає проти евтаназії, підносить право на охорону здоров’я пересічних громадян вище за профспілкові права самих медиків і дуже інтегрально тлумачить різноманітні засоби профілактики (мається на увазі роль суспільства, виховання, відновлення моральних цінностей тощо).

— А як особисто Ви ставитесь до всіх цих пунктів?

— До євгеніки і переривання вагітності — із певними застереженнями (тобто “за” — лише тоді, коли наявні не сумісні з життям дефекти). І категорично — проти евтаназії, особливо ж у теперішніх наших умовах, коли цілком можливі зловживання з боку родичів заможного пацієнта. Та й узагалі прохання тяжкохворих, які інколи домагаються власної смерті, не слід розуміти як вираз справжнього бажання евтаназії: майже завжди йдеться про повне тривоги благаання про допомогу та любов. Адже, крім суто медичної опіки, таким людям конче потрібні гарячі почуття, якими їх можуть та й повинні обдаровувати ближні, батьки (або ж, відповідно, діти), лікарі і вся служба здоров’я.

— Тож, вочевидь, недарма кажуть, що лікарська праця — це милосердя плюс професіоналізм...

громадської думки щодо гідного поцінування людини як громадянина, фахівця, зрештою, як істоти, наділеної найзначущішою категорією — життям. Крім того, біоетичні засади медицини мають безпосереднє відношення й до суто прагматичних та соціальних проблем, пов’язаних зі збереженням існуючого трудового, демографічного та оборонного потенціалів держави. Зокрема ми, на жаль, часто забуваємо, що “зайві” витрати на профілактичну роботу потім окупляться додатковими заощадженнями, що їх дасть зменшення кількості тимчасово непрацездатних, інвалідів тощо. Розуміння необхідності державницького підходу до цієї галузі відомо в “Основах законодавства про охорону здоров’я”, в Конституції, підтверджене величезною кількістю наказів та постанов Кабінету та МОЗ, а також деяких указів нашого Президента. Так, у відомому його виступі на загальних зборах АМН теж проявилися відчутні біоетичні акценти: “Охорона здоров’я — це один із головних барометрів самопочуття суспільства, вимірів його гуманності та цивілізованості”. І далі: “Серед державних пріоритетів сьогодні немає такого, який можна було б поставити попереду проблем практичної медицини”. Це, як бачимо, на словах. Ну, а що ж відбувається насправді? Загальновідомо, що охорона здоров’я в Україні бюджетно фінансується в 4—5 разів менше від належного

рівня. У медичних закладах 2/3 діагностичної та лікувальної апаратури не відповідає вимогам метрологічного контролю, 70—85 % автотранспорту вичерпали термін експлуатації. Особливо занепаів рівень медичної допомоги в сільській місцевості, де медпрацівникам призупинено належне житлом і комунальними пільгами. Заробітна плата медиків у 1,5—2 рази менша від прожиткового мінімуму. Захворюваність лікарів вища, ніж у середньому серед населення (802 проти 630 на 1000 працюючих), особливо ж — на ві-

логію. Крім того, нинішня наша реальність ставить серйозні перешкоди на шляху реалізації більшості статей Кодексу українського лікаря, запропонованого на I Національному конгресі, а саме: 1) щодо професійної незалежності лікаря; 2) домінантності інтересів пацієнта; 3) сумлінності, чесності й порядності лікаря; 4) поваги до автономії пацієнта; 5) можливості вільного вибору останнім свого лікаря й відповідного медичного закладу; 6) перемови оплати лікарської праці; 7) внутрішніх взаємин між медиками та ділових стосунків із представниками інших спеціальностей; 8) поваги до професії лікаря; 9) відповідності умов надання медичної допомоги; 10) проведення досліджень та випробувань на замовлення приватних фірм; 11) участі в громадських організаціях. Відсутність соціальних і навіть деяких правових передумов дотримання цих та низки інших статей можна, звісна річ, обговорювати й ширше, але, як би там не було, недоліки їх очевидні. На жаль, вульгарно-прагматична комерціалізація медицини знаходить своє віддуння і в глобальному масштабі. Це обумовлено посиленням нагромаджувально-споживацьких настроїв у суспільстві, формуванням покоління, вихованого на егоїстичних інтересах. Та то вже, напевно, окрема велика тема для фахових філософських диспутів, адже розвиток земної цивілізації одним легким помахом чарівної палички не спрямуєш у бажане русло. Тому для України поки що набагато актуальнішими є конкретні заходи з подальшої гуманізації нашої медицини, тобто досягнення відповідності з основними засадами біоетики, а відтак — суттєвого підвищення морального рівня лікарів. Але лише за умови державницького ставлення владних структур і громадськості до життя та здоров’я людини! Це — головна заповідь етичності діяльності Комісії з питань біоетики при Кабінеті міністрів України. Тим більше, що зараз уже на порядку денному проведення II Національного конгресу, де, до речі, планується прийняти Етичний кодекс українського лікаря.

***

Так, людство нарешті дозріває до пізнання найвищих цінностей, які можуть бути забезпечені лише загальною гармонією в нашому суспільстві. Адже цінити треба все, що тим чи іншим чином спрацьовує на благо людини, її духовне і фізичне здоров’я. І добре, що громадськість України, зі свого боку, теж потроху долучається до дедалі зростаючого у світі розуміння людини як духовно-біологічного ества, як частки саме космічного, а не тільки суспільного середовища.

● Підготував Едуард ШУР

Ні, я не хочу. З розпущеним волоссям почуваюся, мов гола. Дехто проходить, штовхається і скубе мене. Ото ще Тетяна. Хай би був хвіст.

Марчелло не з'являвся, у мені прокинувся жіночий норов. Перестала відбиватися від залищань свого партнера в театрі мініатюр. Він проводжав мене в гуртожиток і щодня пригощав морозивом. Професорський синок був такий худий і вирякуватий, що здавалося, ніби поруч зі мною ходить пожежна драбина. А Марчелло все не з'являвся. Зате, коли одного разу у вестибюлі гуртожитку його застала з Тетяною, то була у всеозброєнні. У мене в руках були троянди, сумку з костюмами ніс нещасний партнер. Те-

— Ти ж поїхала, — лютував він. — Чого ти поїхала? Ти все одно не вирвешся.

Зустрілися ми біля гуртожитку, просто взялися за руки і пішли. Усі вже знали про наше кохання — хто заздрив, хто співчував, бо характер у Марчелло важкий. Ми знову блукали, згадували, цілувалися. Були щасливі. І все-таки щось

— Добре, ти сама напросилася. Він спав зі мною. Літом, коли ти на канікули

Я стоятиму за кілька метрів на мосту. На перон вийде високий смагливий чоловік і шукатиме когось очима. У руках у нього буде біла квітуча гілочка. Умить я відчую, що між нами — тисячі кілометрів.

ч. 52 (220), 24—31 грудня 2003 р. ● “СЛОВО Просвіти”

Ми довго-довго будемо чути і голос, і пісню Григорія Гурійовича, бо вона для людини вихлюпнулася зі щедрого серця творця.

Михайло Стельмах

Стихією Григорія Верьовки був хоровий спів. Ще учнем Чернігівської семінарії він спочатку співав у хорі, яким керував Павло Тичина, а згодом і сам заступив Павла Григоровича. Після революції і Павло Тичина, і Григорій Верьовка, великі ентузіасти хорового співу, керували різними аматорськими капелами.

“Ще тіснішою стала наша дружба з Григорієм Гурійовичем, — напише свого часу П. Тичина, — у році 1921, коли ми, почувши сумну звістку про трагічну смерть улюбленого нашого композитора Миколи Дмитровича Леонтовича, об’єднали свої два хори в Новобудівельному районі Києва в один і дали йому назву “Капели-студії імені М. Д. Леонтовича”.

На довгі роки з’єднала пісня два великі полум’яні серця, дві щедрі на красу душі. Мабуть, немає в Україні куточка, де б свого часу не співали або хоча б не чули пісень, створених у цій прекрасній співдружності: “Там на горі за Дніпром”, “Нехай собі та шумлять дуби”, “Осінь”, “Десь на дні мого серця” та багато-багато інших. Ще гриміла війна, а в щойно визволеному Харкові Григорій Верьовка організував Український народний хор. І вже через рік, у вересні 1944, у присутності сотень киян, відбувся перший концерт створеного ним колективу.

Григорій Верьовка створив хор із самобутнім мистецтвими обличчям, із тільки йому властивою манерою виконання. Згадаймо інтерпретації ліричних пісень “Ишли корови із діброви”, “Ой не пугай, пугаченьку”, “Понад садом, садом”, “Тихо над річкою” або запальних жартівливих “Пожену я сиві воли до води”, “Дівчино моя, перелясавко”. Скільки в них почуття, неповторної краси, скільки глибинної народної мудрості та невмирущого українського гумору!..

Новостворений колектив допомагав композиторові вивчати фольклор. Переосмислюючи народні твори, записані від хористів, що походили із різних куточків України, він розширював репертуар. Так народилася ціла низка пісень, хороводів, музичних номерів, танців.

Не маючи професіоналів у перші роки існування хору, Григорій Верьовка зумів поставити колектив за взірцем, що сприяло утворенню нових професійних та численних самодіяльних народних колективів. А будучи професором Київської консерваторії, Григорій Гурійович добирав і виховував молоді диригентські кадри, які ставали згодом керівниками Черкаського й Поліського народних хорів, Буковинського, Гуцульського та Закарпатського ансамблів пісні й танцю.

Його чудовий колектив поєднав найголовніші компоненти народного мистецтва: співу, хоровади, інструментальну музику, танцювальні номери. Митець створив монументальні народні дїства-композиції: “Запорожці”, “Вечорниці”, “Марена”, “Тополя”, “Карпатський гомін” тощо.

Вдумливий педагог і наставник дбав про виховання творчої молоді, прищеплював любов до пісні, заохочував до творчості. Людина високої культури, Верьовка знав і кохався в народному мистецтві, вивчав та популяризував його все своє життя.

Вірний традиціям Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Миколи Леонтовича, Григорій Гурійович був одним із фундаторів пореволюційної музики, збагатив її високими візрцями власної творчості. Чимало його пісень та романсів посили почесне місце в скарбниці української духовності.

Колоритна постать Григорія Верьовки і в моїй біографії посідає чи не найчільніше місце. Ще десь у повоєнному 1946 році моя мати — тоді двадцятивосьмирічна

ЖИТТЯ У ПІСНЮ ПЕРЕЛИВ

вродлива жінка з вокальними даними й хистом до співу — працювала в Комітеті у справах мистецтв і, за сумісництвом, у Республіканському будинку народної творчості. Туди заходили туди у справах багато видатних особистостей української культури, ну і, звичайно ж, Григорій Верьовка, який запрошував мою маму до керованого ним Народного хору.

Та це запрошення стало тільки приємним епізодом у нелегкому вдовиному житті моєї мами... Але через одинадцять років на запрошення того ж Григорія Гурійовича Верьовки я став солістом-танцівником Українського народного хору, який носить тепер його ім’я, і працюював там п’ятнадцять років.

Мені пощастило спілкуватися з ним понад сім років. Співрозмовник він був чудовий, умів створити атмосферу невимушеності й товариської приязні, заохочував до творчості, віднаходив у кожному виконавцеві лише йому властиві риси.

Будучи керівником ушлявленого колективу, професором, видатним діячем української культури, Григорій Верьовка залишався позапартійним, аж доки в п’ятдесятих роках не примусили обставини, і його, за рекомендаціями хористів, прийняли до лав КПРС. І в той же час він залишався людиною глибоковіруючою, звичайно ж, приховуючи це, як тільки міг. Кілька разів і я був свідком, коли він перед самим виходом на сцену, потайки хрестився, сподіваючись на Божу допомогу. У нього був дуже старий портфель, латаний-перелатаний, але він дуже дорожив ним та беріг його як зиницю ока. На гастролях у Югославії за незрозумілих обставин він забув його в белградському готелі, і спеціальний кур’єр лігав із Загреба, що привезти його звідти. Щасливішого обличчя, ніж у Григорія Гурійовича Верьовки у мить передачі йому його реліквії, я більше не бачив.

15 жовтня 1959 року пізно ввечері Народний хор на чолі з Григорієм Верьовкою кількома автобусами прибув до Мюнхена, де нас зустрічали офіційні особи, журналісти та численна діаспора. Та й не дивно, адже це був перший творчий колектив з України, що ступив на землю ФРН.

Уранці того ж самого дня в Мюнхені біля дверей власного помешкання було підступно вбито провідника національного руху, мученика за волю України Степана Бандеру. Навіть тепер, із відстані сорока трьох літ, не хочеться вірити, що це жакхливе вбивство і приїзд найпопулярнішого колективу підрадянської України не було

зрежисоване в Москві. Дуже ж усе збігається. Під страхом смерті нам неможна було відвідати каплицю, у якій стояла домовина із тілом мученика-героя. Та й чи хто б з артистів ризикнув це зробити, заважаючи на вельми небезпечну ситуацію. Щоправда, авторів цих рядків удалося, хоч іздалеку, з вікна автомобіля, спостерігати за поховальною процесією, про що я лише зараз наважуюся писати.

І згадую це для того, аби показати атмосферу, в якій проходили концерти, керовані Григорієм Верьовкою, напруження й відповідальності, що панували як зовні, так і всередині колективу. Сотні українських патріотів із різних країн світу приїхали тоді до Мюнхена провести у вічність свого провідника. І всі вони, принаймні більшість із них, побували на наших концертах. Я свідок, як хвилювався Григорій Гурійович, як палив цигарку за цигаркою, що було не властиво для нього, як нервово походжав за лаштунками Штадтхалле, де відбувалися наші виступи. Зал стоячи слухав “Ревет стогне Дніпр широкий” та “Чуєш, брате мій”, нескінченними оваціями вітала нас багатотисячна публіка. Програми концертів тривали понад три години, а люди просили ще й ще.

Після першого ж концерту, вранці наступного дня подорожуючи містом у машині, що була закріплена за Григорієм Гурійовичем та Елеонорою Павлівною Скрипчинською — його помічником та вірним другом, Верьовка бідкався, що йому дуже прозоро натякнули, аби він підкріпував програму й вилучив із концертів “Чуєш, брате мій”. Він дуже боляче це переживав і мов пивав у мене поради, бо саме в той час із ними в машині був я. А чим міг зарадити я, ще зовсім юний танцівник, найбільшому музичному авторитетові України?! Категорична ж “порада” радянського посольства була наказом. Відтак декілька номерів із програми концертів було вилучено й усі вважали, що то було примхою Верьовки.

Тоді ж, у Західній Німеччині, я переконався в людській доброті та щедрості подружжя Верьовок, бо супроводжував їх час од часу, аби допомогти придбати сувеніри та подарунки для приятелів і численних родичів в Україні.

В одній із закордонних подорожей я придбав розкішну довгограючу платівку американської капели бандуристів ім. Тараса Шевченка під орудою Григорія Китастого. Упродовж багатьох років ця платівка була і є найдорожчим моїм скар-

бом, яким я дуже секретно ділився, даючи прослуховувати й переписувати. Знаю, що й Максим Тадейович Рильський слухав, бо я давав переписувати для нього. Слухав і Павло Григорович Тичина, бо ж давав я прослуховувати Григорію Гурійовичу Верьовці, а той уже ділився з найкращим своїм другом.

— Ох, і здорово ж співають хлопці! — зазначив Григорій Гурійович при моїх відвідинах його оселі. — Нікому не давай, — притишено говорив він, — бо може бути біда. Хтось донесе — й капець! — А згодом, уже проводжаючи мене до дверей: — Санько, ти хоча б стер оту пісню про Юрка Тютюнника.

Я щось непевне промимрив, але ж, звичайно, порадою його не скористався. Платівки американської капели бандуристів і зокрема “Слово Тараса” я свого часу переписав Іванові Макаровичу Гончару, й слухали шедеври нашого народу в його благословенній господі сотні, а може, й тисячі українців.

Григорія Верьовку любили широкі маси, його колоритну постанову пізнавали на вулиці, в нього просили поради та допомоги, його вітали й дякували йому. Концерти його колективу і за його участю створювалися на справжнє свято. Високе начальство терпіло його, бо ж авторитет незаперечний, та позаочі частенько обзивали “впертим хахлом”. Нагородами та званнями його не обтяжували.

Вийшовши з гущі народної, вибравши в себе найщедріші народні джерела, керований ним колектив ще за життя митця називали просто “хором Верьовки”. Коли він диригував, у ньому співало серце, очі, руки, він був ніби самою пісню, натхнення його передавалося хористам, музикантам, і всі вони, як одне полум’яне серце, творили мистецтво, що чарівним птахом ширяло по людських душах, наповнюючи їх дивною красою. І на очах виступали радісні сльози, і уста лаштувалися в усмішку від усвідомлення, що твоє мистецтво потрібне людям, що воно робить їх кращими й добрішими...

Пригадую, після одного з триумфальних виступів хору в Бельгії, у Брюсселі, коли збуджена публіка ще довго після концерту не залишала зали, викликаючи артистів “на біс”, коли всю сцену було вшпалано квітами, Григорій Гурійович зворушено промовив до колективу: “Всі ці овації, всі ці квіти належать нашому народові, а нам судилося велике щастя демонструвати його мистецтво по світах, збираю-

чи плоди слави та визнання”.

Зарубіжні рецензенти нарікали на “бідність слів”, щоб передати всі ті враження, які справило на них мистецтво хору Верьовки. “Такої бурі оплесків наш Штадтхалле ще ніколи не переживав. Те, що можна було почути й побачити того вечора, — єдине й неповторне”, — відзначала “Бадіше Цайтунг” (ФРН). А люксембурзька “Цайтунг” писала: “Неможливо передати словами видатне вокальне й танцювальне мистецтво цього всесвітньовідомого колективу. То ніжні й жартівливі, то як хвилі бурхливого моря, народні пісні... незважаючи на чужу мову, ніби за помахом чарівної палички, переносили слухачів у глибину духовного життя й природи великого народу...”

Уже тяжко хворий, композитор не випускав із рук пера, писав нові твори, давав настанови артистам, піклувався про майбутнє мистецької квітки своєї.

З плинною усе те, що колись здавалося само собою зрозумілим, тепер набуває якоїсь значущості та романтичного флеру. Влітку 1962 року, простуючи парком Шевченка неподалік павільйону паркової фотографії я побачив Григорія Гурійовича Верьовку та Павла Григоровича Тичину за мирною приятельською бесідою. Ішов так, що обминуть їх уже не було змоги, тож і мусив, порушуючи їхню бесіду, привітатися. Григорій Гурійович на мою велику радість зупинив мене, аби познайомити зі своїм побратимом. “Це наш артист Санько Доріченко”, — мовив він до Тичини. А той, простягаючи мені руку: “У тенорах стоїте чи в баритонах?” — “Та ні, — усміхаючись, каже Верьовка, — він наш славний танцюрист, такі заклашки виробляє, що ого-го!”

Отримавши від свого керівника таку високу оцінку, було вже якось незручно покидати їхнє товариство, то я й залишився ще на деякий час, примостившись на самому краєчку лави. Залишився й не жалкую, бо розповів тоді мені Павло Григорович, заважаючи на мій факх, про сина знаменитого французького балетмейстра Маріуса Петіпа, що по революції жив і займався літературною працею в Харкові і, головне, був ревним шанувальником та пропагандистом української мови.

І про знакомитого Касяна Голейзовського, який ставив у Харкові свої новаторські балети, а крім того був ще й неабияким художником і поетом, і звичайно ж, мав українське коріння, розповів. Того дня дізнався я від Павла Григоровича і про батька всесвітньовідомого Ваулава Ніжинського — Фоку, який ставив танці в Українському театрі Миколи Садовського.

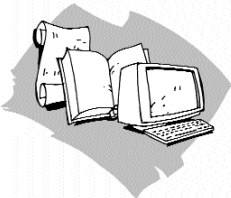
...Десь наприкінці п’ятидесятих на концерті хору для делегації Краківського воеводства у першому ряду серед польських друзів сидів Максим Тадейович Рильський. Моєму хвилюванню не було меж, я викладав усі свої молоді сили та артистичний хист, аби привернути до себе увагу свого кумира. І коли в перерві Максим Тадейович завітав за лаштунки, щоб подякувати за виступ, я вже був поруч Григорія Гурійовича Верьовки, який, між іншим, представив мене поетові: “Ось наш Санько теж пише вірші, ми навіш і пісню на його слова виконуємо”. На що Максим Тадейович у тон йому: “А такому славному козакові не гріх і вірші писати”. Це був початок миттєвого мого знайомства з майстром, у якого було продовження і, на превеликий жаль, кінець. Невдовзі пішли один за одним корифеї нашої культури. Пішли... та лишили по собі добру пам’ять, що живе і завше буде жити в їхніх вторах.

І тепер, в грядущому — розноситиме по світах наше життєдайне мистецтво, нашу сонцекрилу пісню Державний заслужений академічний український народний хор імені Григорія Верьовки, і в цьому — передусім заслуга його засновника й багаторічного керівника, який усе своє свідоме життя віддав служінню рідному народові.

● **Олесь ДОРІЧЕНКО**

На фото: квіти від глядачів (Берлін, 1959 р.)

РОЗМОВА НА ТЕМУ

— Пані Ніно, чому все-таки нам так непросто відроджувати рідну мову?

— Людські звички і нахили, які залишаються на все життя, формуються до 13 років. Від трьох до шести дитину можна одночасно навчати трьох мов, але кожна з них має бути закріплена за конкретною особою. Наприклад, бабуся говорить українською, дідусь — російською, тітка — англійською. Якщо ж вони переходять із однієї мови на іншу, відбувається інтерференція — накладаються граматичні, морфологічні особливості однієї мови на іншу, і дитина починає помилятися. Отож, саме цей період найкращий для формування усної мови. У дитячих садочках, інших дошкільних закладах слід звертати на це особливу увагу. А дорослому інколи дуже важко перебудуватися, навіть якщо він освічений і талановитий. Людина може вивчити мову, але акцент у неї однак залишиться. Візьміть такого відомого діяча, як Шеварднадзе. Скільки він говорить російською мовою? Усе життя. А грузинський акцент відчутний.

Від шести до дев'яти років сприятливий період для формування писемного й монологічного мовлення. Якби ми побудували систему освіти з урахуванням цих особливостей, узяли під особливий контроль дитячі садки, початкову школу, то через п'ять—сім років у нас проблеми недостатнього функціонування української мови вже не було б.

— Але можна назвати безліч прикладів, коли люди бездоганно володіють українською мовою, та, зайшовши у магазин чи трамвай, користуються російською...

— Це може відбуватися автоматично — значить, російська мова ближча цій людині з дитинства. А ще — через психологічну наставленість. Якщо навколо — в магазині, у транспорті, у державних установах — звучить російська, люди, які

ВАЖКЕ ПОВЕРНЕННЯ ДО РІДНОГО СЛОВА

Усі роки незалежності перед нашим суспільством стоїть проблема відродження, запровадження в усіх сферах життя рідної української мови. Скільки вже про це сказано, написано, скільки емоцій і людської енергії витрачено! Українська мова вже не перший рік має статус державної, що зафіксовано і в Конституції, а процес повернення до рідного слова триває дуже повільно та боляче. У чому ж справа? Чи не варто глянути на цю справу, скажімо, з точки зору психолога?

Отож, поміркуймо над цим питанням разом із відомим у Кіровограді психологом Ніною Головань, яка має великий науковий і практичний досвід роботи.

не мають свідомого бажання користуватися українською мовою, одержують певну психологічну напругу. Отож, слід формувати відповідне соціальне середовище, яке має стати ґрунтом для майбутнього розквіту української мови. У цій справі дуже багато залежить від конкретних керівників — директора магазину, завідувача аптеки, головного лікаря, начальника якогось підрозділу. Але він не повинен лише наказувати чи давати розпорядження: наказ впливає на 20—30 відсотків людей, усі ж інші, а особливо ті, у кого сильна воля, не сприймають наказу, їх треба переконати. Багато хто каже: “А

що від цього зміниться? Зарплата збільшиться?” Але ж зарплата не збільшиться і від того, що ви будете говорити російською. А якщо людина, заходячи в устанovu, чути-ме від вас літературну українську мову (хоч би в обмежених обсягах вивчити її зовсім не важко) поступово змінюватиметься її світосприйняття, її психологічний стан, врешті, ставлення до своєї Батьківщини. Почуття відповідальності перед нею. А це вже може вплинути й на економіку, а, отже, й на зарплату. Це речі абсолютно взаємопов'язані. На жаль, цей зв'язок досі залишається не зафіксованим у суспільній свідомості.

— В Україні, очевидно, знайдеться небагато людей, які б відкрили і щиро заявили: “Я не люблю цю землю, я не люблю цей народ”. Навпаки, часто доводиться чути, як ті, хто ніколи й не задумувався над проблемами національного самоусвідомлення, говорять про свою любов до України. На ділі ж, коли виникає потреба захистити ту ж мову від зневаги знахабнілого шовініста чи пригизувати запал того, хто без тієї сумніву вивалює гору сміття на березі річки чи в мальовничому гаїчку, виявляється, що справжніх патріотів нам дуже бракує.

— Любити можна те, що добре знаєш. І коли йдеться про любов до Вітчизни, кожна людина вкладає в це поняття те, що їй близьке і дороге — батьки, родина, друзі, місце, де вона народилася, шматок землі, де ростуть дерева, які вона посадила. Але в масовій свідомості українця відсутнє цілісне уявлення про Україну як державу. Ми не знаємо своєї історії (згадаймо, як боляче О. Довженко писав про це), ми часто (якщо не брати якогось простого побутового рівня) відсторонені від своєї культури. Тобто, ми, у більшості своїй, ні розумово, ні емоційно не збагнули, не пережили, не відчули ні трагізму, ні краси, ні неповторності, ні необхідності для Всесвіту такого явища, як наша Україна. Ми кажемо: треба сформувати світогляд. А це — не лише знання. Знати мало. Треба ще й пережити це. Як це не банально звучить, але лише тоді, коли дійдемо до свідо-

мості кожної людини, матимемо результат.

— Був час, коли за цю роботу активно взялися і громадські організації, і влада. Сьогодні ж усе тримається на ентузіазмі небагатьох. Економічні негаразди, злидні поглинули нашу енергію...

— Злидні є і в Єгипті, і в багатьох інших країнах, але ж там і рідну мову шанують, і патріотизм не переводиться. Люди у всьому світі знають, що без цього не може бути повноцінної держави. Життя йде, процес творення духовної інфраструктури суспільства триває постійно, тому не можна забувати про вічне.

— Але від того вічного залежить базато конкретного в нашому житті: організувати ефективну економіку та запровадити механізми громадянського суспільства здатні лише люди небайдужі, патріоти, а їх, у свою чергу, маємо обрати всі ми. Виходить замкнене коло.

— Загальне розуміння цих процесів у суспільній свідомості присутнє. Але грає роль і недосконалість виборчого законодавства, і зневіра, і звичка, і відсутність пластичного мислення. Людей, які можуть самостійно мислити, враховувати обставини, пристосовуватися до них, — в Україні менше. Ми жили в суспільстві, де було лише біле та чорне, а зараз з'явилося безліч відтінків, півтонів, і багатьом важко це сприймати.

Інша причина в тому, що в нас дуже багато комплексів. Не виховується самість (висока самооцінка), без чого людині складніше чогось серйозного досягти. У нас вважається нескромним сказати: “Я можу!”, “Я вмію!” Ми воліємо мати людину стандартну, таку, як усі. Не вистачає яскравих індивідуальностей. Але це — проблеми також і виховання. І часу.

● Світлана ОРЕЛ, м. Кіровоград

ПОЗИЦІЯ

Як же поєднати звіти високих чиновників із реальними справами стосовно української мови в Україні? Виявляється, досить просто! Треба тільки говорити, але не договорювати, писати, однак до кінця не дописувати, щось показати, а щось і приховати... Але чи не над собою ж і кепкуємо, панове?

Так, у відповіді І. Чиж наведені цифри: сьогодні зареєстровано українськомовних видань — 3345, російськомовних — 2202. Отже, українських майже на 1150 видань більше! Та, на жаль, у довідці нічого не сказано про ТИРАЖ видань. Я бачу в Маріуполі величезні стоси газет і журналів російською мовою і не можу відшукати слідів українських.

Виявляється, чимало газет виходить у змішаному російсько-українському варіанті... Чудово! Тільки ось який вигляд має це чудо-юдо на практиці: у Маріуполі друкується більше 10 газет, але тільки дві надають місце українському слову. ПО ОДНОМУ РАЗУ НА МІСЯЦЬ! Одна — сторінку, друга — 5 колонок із 8 на одній сторінці. І все! Тобто, й вельми мудрому не ясно, хто в Україні — титульна нація. Далі пан Чиж скаржиться, що на телебаченні “виникають проблеми, коли окремі учасники передач недостатньо володіють українською мовою”. Для чого ж тоді приймався Закон про мови?! Думаю, тут треба скористатися судовою практикою: коли вірменин, татарин або глухонігий не може висловлюватися, то не треба його силувати розмовляти російською — хай він за власний рахунок або за рахунок відомства найме перекладача, і той донесе українською зміст розмови. Чим росіяни відрізняються

КОЛИ ЗА «СТАТУСОМ» — БАЙДУЖІСТЬ

У ч. 17 газети “Слово Просвіти” оприлюднені відповіді на запити депутата Верховної Ради Павла Мовчана поважних осіб — голови Комітету з питань ЗМІ — Івана Чиж, державного секретаря Міністерства освіти В. Журавського, міністра культури Ю. Богущького. З них можна легко дізнатися, що Україна не те що на 100, а на всі 300 відсотків є державою суто українськомовною. Так і повинно було б бути. Та, на жаль, якщо відірватися від поважних довідок, надрукованих на дорожньому гербовому папері, та походити по вулицях українських міст, подивитися телебачення, театральні вистави й, не дай Боже, зупинитися біля поштових розкладок газет і журналів, ознаки українства розвіюються, ніби вранішній туман.

од вірмен, татар чи інших 130 народів, які населяють Україну? Хай теж наймають перекладачів, якщо не в змозі оволодіти державною мовою, однак бажано виступати саме на українському телебаченні.

Безумовним здобутком незалежності стало збільшення українськомовних шкіл. Але! Багато шкіл отримують статус “української”, коли в ній лише 2—3 класи навчаються українською, а решта — російськи. Також ні для кого не таємниця, що вже у шкільних коридорах розмови як учнів, так і вчителів ведуться мовою сусідньої держави.

Зусилля викладачів інститутів, технікумів, ПТУ зводяться нанівець, бо отримані знання не знаходять практичного застосування. Але коли для роботи стане ПОТРІБНА українська мова, тоді зміниться й ставлення до неї.

Можливо, міністру культури не зовсім відоме становище, яке склалося в театральній сфері? Виявляється, що майже 100 % працівників театрів володіють українською мовою і користуються нею в діловодстві. Однак чи в тому полягає завдання театрів, щоб писати

звіти у вищі інстанції? Ні. Їхня головна мета — нести мистецтво народів, виховувати його патріотами власної країни.

І якщо подивитися на діяльність театрів із цієї точки зору, то виявляється, що, працюючи в російськомовних театрах, артисти, які володіють українською мовою, позбавлені можливості приносити українське слово до глядача. Зрозуміло, їм ніхто не забороняє підготувати власний концертний виступ до свята або моновиставу, але ж усе залежить від ставлення режисера, директора театру до таких ініціатив.

Та головне — репертуар. Якщо проаналізувати репертуар київських театрів, то виявляється досить дивовижна картина: держава, зокрема Міністерство культури, ніяк не контролює репертуарну політику театрів, усе пущено на самоплив. Немає ніякого заохочення з боку держави щодо розвитку національної драматургії, хоча у Франції, наприклад, за постановку національних вистав театри отримують пільги.

ЖОДНОЇ постановки сучасного українського драматурга!

Це призводить: а) до того, що не висвітлюються проблеми сьогодення; б) гальмується сучасна драматургічна думка в Україні; в) найліпші драматурги країни, а їх багато, виїжджають за кордон і працюють на розбудову й честь інших держав; г) нехтуючи власними талантами, Україна прирікає себе на відставання у світовій драматургії, може, як жебракча, лише користатися крихітками із надбань чужої драматургії.

Ще одна проблема — неправильне вживання терміна “російські театри” стосовно театрів України, що утримуються за державний кошт. Усім відоме просте правило: хто платить, той і замовляє музику. У даному ж разі маємо нісенітницю: платити Україна, а замовляє музику, тобто репертуар, Росія.

Треба замінити термін на “російськомовний театр України”. Тоді не буде підстав за рахунок України підносити здобутки російського письменства. Якщо ці фахівці хочуть продовжувати працювати на теренах України, то можна їм нагадати, що національна драматургія має достатньо російськомовних творів українського змісту.

Пан міністр мав би знати, що в наш час пишеться багато чудових п'єс та оповідань про Україну російською мовою. Скажімо, “Зелена картка” Марини та Сергія Дяченків. Одне слово, театральні фахівці завжди знайдуть, чим зацікавити глядача. Було б тільки бажання.

● Ірина МОЛЧАНОВА, голова Маріупольського Союзу українок

ТОЧКА ЗОРУ

ОБЛУДНІ ВЗІРЦІ

У сучасній Україні українцем бути важко, надто молодому, як і людині будь-якої іншої національності, вкрай потрібно мати серед сучасників таких представників своєї нації, якими можна було б пишатися перед іншими народами. На жаль, особи, які зараз на керівних посадах в Україні, своїм зовнішнім виглядом, поведінкою та вчинками викликають лише відчуття відрази та сорому перед усім світом. На цьому тлі багато хто з українців мало не по-дитячому радіє досягненням у спорті братів Кличків та Андрія Шевченка. Ось, мовляв, ті приклади для наслідування, які нам так потрібні.

Насправді ж поведінка братів Кличків та А. Шевченка — це наочний приклад того, що володіння українською мовою в державі з назвою Україна є річчю другорядною і несуттєвою. Інша річ, наприклад, Німеччина чи Італія, де, навіть не будучи громадянами цих країн, ті, хто там працює, мають неодмінно знати їхні державні мови. Отже, неважко зрозуміти, що відбувається в головах і душах молодих українців, коли вони чують, як Клички і Шевченко вправно розмовляють німецькою, італійською, англійською та російською мовами, але жодного слова від них не почуєш українською. Шевченко ж ще й марить про скасування першості України з футболу та відновлення змагань на зразок колишнього чемпіонату СРСР.

Кілька слів про Київського міського голову Олександра Омельченка, який особисто потурає згаданим поведінці братів Кличків. Дехто з українців має і його за зразок завзяття і працьовитості. Якщо так, — то це завзяття і працьовитість шашеля, який точить старовинні меблі з червоного дерева, що були зроблені давніми майстрами.

● Ігор САЄНКО, м. Луганськ

КОЖНОМУ СВОЯ «ОМАНА»...

КНИЖКОВИЙ ЯРМАРОК

ЗАГРЕБЕЛЬНОГО — СПРАВА ДОБРОВІЛЬНА

Тему “круглого столу”, який проходив у рамках програми ярмарку “Книжковий світ — 2003”, також можна назвати доволі “округлою”: “Літературна критика сьогодні: посередник між автором і читачем чи між видавцем і покупцем?”. Що називається — “гуляй-нога”. А привід до цієї “округлості” дуже конкретний. При Інституті літератури збираються відкрити відділ критики, котрий “випасатиме” тенденції сучасної літератури, весь її неускладнений шедеврами потік. Держава виявила бажання трохи розширювати гаманець. Непогано? Можливо... От тільки дуже мало присутніх за “круглим столом” сприйняли цю новину позитивно. Навіть якимось вороже... Принаймні у мене склалося таке враження. Невже їхню реакцію спровокувала пані Ніла Зборовська, відомий фахівець із літературознавства, котра повинна очолити “критику” в Інституті літератури? Присутніх не зачислив до якогось монстроподібних чи кололітературних інтриганів. Парочка видавців та “жменька” письменників... Чого б їм? Згодом, проаналізувавши доповідь пані Ніли, та й весь її “облік” у цілому, я дещо зрозуміла і якимось пояснила для себе цю неприязнь... “Літературний процес і завдання критики” — у кращих традиціях наукового закладу — “огласили” з кафедри. Немов натякаючи, що все це серйозно...

КРУГЛИЙ СТИЛ

Ніякої дружньої атмосфери та “розслабухи”, панове. У літературному процесі Зборовська “в упор” не помітила ні Андрія Кокотюхи, ні Анатолія Дністрового, ні решти “майстрів” масового читання. Тільки класиків... Але й тих не “пожалувала”. “Затаврувала” кожного окремим ярличком. Прозу Олеса Ульяненка нагородила некрофілізмом. Пашковського — егоцентризмом, Медведя... Не пам’ятаю, здається, якоюсь формою архаїки. Нечитабельною чи як? Найбільше відсталось панові Андруховичу. Його увігнали в ряди суїцидального балагана... “Больно обидно ваши слова”, — подумали, мабуть, присутні в залі митці “легкого” жанру. Навіть мені, людині мало заангажованій у літературні справи, різали вухо наказові форми доповідачки, на кшталт, література “повинна”, критика “повинна”... Словом, суб’єктивізм пані Ніли “підживлював” реакцію спротиву. Але присутні керувалися не тільки емоціями. Зіткнулися різні погляди на проблему. Панове піддали обструкції саму доцільність появи відділу “критики” при академічному закладі. Принципово... Мовляв, нехай Інститут літератури займається укладанням історії літератури й не пхається у сферу сучасного рецензування, себто у вузьку

сферу нашого, нехай примітивно, але маркетингу.

Поговорили і про міфотворення. Модна сьогодні тема. Пані Ніла впевнена, що сучасна українська література позбавлена цієї креативної здатності. Для Зборовської це майже те саме,

що й спосіб небуття. І відповідно, сучасна критика, чий “дискурс” для неї обмежений вульгаризованою “одноденністю”. Словом, дискусія “відбулась”, кожен залишився при своїй “омані”...

Уляна ГЛІБЧУК

«ТАК, ЦЕ БУВ ГЕНОЦИД»

рятуватися люди під час голодомору. Книжка видана в одеському видавництві “Юридична література”.

Передусім — документальність. Кожне слово-назва potwierджується розповіддю, як от: “дертяники — “ми, що пишемо цього листа і склали списки померлих, знаємо смак дертяників, полов’яників, лопушників... і смак нашої рятівниці — линди (затірка була б для нас розкішшою)”.

Володарський район, що на Київщині.

Жабрій. “Ми з Іванком та Ягориком Єремеєнками пішли по толоці (городи наші на толоку виходили) в пошуках торішнього жабрію, а по діброві — за жолудями. Приносив я ту здобич, сушили на плитці, товкли, мати готували тверді чорні коржики...”

М. А. Черковський, с. Смолянинове, Луганщина

“Ідло... А воно таке, що розсипалося в кишені (корж, спечений із подрібнених кукурудзких качанів та бур’яну — ред), то він ложкою почав... їсти. А

другий каже: дай мені. Той дав, а він підніс те ідло до портрета Сталіна і каже: бачиш, що ми їмо, тобі б такого... Тут був ще третій, пішов і доніс, і зараз же забрали його, і більше хлопця ніхто не бачив”.

П. П. Конечна, с. Бубнівка, Гайсинського р-ну, Вінниччина

Дохлятина, бур’ян, покидьки, тирса, торф, слимаки, ховрашки, шурі — ось на яке меню прирекла український народ людоджерська партократія, що мріяла про всесвітню імперію хамства. І чи могло в ній статися так, аби бідний полюбовив ще біднішого? Як засвідчує гола правда очевидного факту, насилля породжує таке ж насилля, тільки зі ще більшими збоченнями — як психічного, так і політичного планів. Досить згадати хоча б т. зв. Закон про колоски 1932 р., що давав право НКВС арештовувати й нищити мільйони людей. “Тройки” виносили вироки, не гаючись, за 10—20 хв.

Терор, що впав на Україну, не мав аналогів у світовій історії. Як і його наслідки: “Мети

було досягнуто, — підсумовує академік С. Ківалов, — у душах людей на десятиліття поселився страх, а волю до опору було зламано”.

Ми шойно лишень починаємо розуміти, чи то так — наближаємося до розуміння того, яку трагедію довелося пережити українській хліборобській цивілізації у середині минулого століття. І книжечка Олекси Різнікова, складена зі свідчень людей, котрі пережили те жахиття, є саме тим документальним свідченням етноциду проти українців, який неможливо приховати.

“Репресивна машина була скерована проти двох прошарків громадянства, — висновує академік С. Ківалов, — українського селянства, яке не хотіло колективізації і чинило їй опір, та української інтелігенції, яка відчула п’яний запах національної свободи”.

Так, свобода коштує дорого... Але невже рабство солодке, панове-товариші?!

Остап СВІТЛИК

КНИЖКА — НЕМОВ ЖИТТЯ...

Дмитро Чередниченко. Батиха: К.: Задруга, 2002. — 476 с.

весь поетичний доробок (крім, звичайно, перекладацького) у хронологічній послідовності, який, про що свідчать дати під текстами, творився упродовж майже півстоліття. Чи логічно? Чи доцільно? Чи скромно?

Читаючи сторінку за сторінкою, доходиди висновку, що, по суті, автор писав книгу, як своє життя: непретензійно, чесно і мудро. А тепер виклав багатий свій ужинок — до краплі, до стеблини — і, втерши піт, мовби сказав: ось тут я весь, людоньки. А ви вже дивіться, вибирайте, кожен — своє.

Під таким кутом зору самозрозумілою стає назва. Батиха

— легендарне плесо на Старій Росі, батьківщині поета. Де ще добріші, де ще солодші можуть вибуяти трави? Природно сприймається і ясно-салатовий, “молодий” колір обкладинки: де ще зеленіша може бути трава?!

А збагнувши це, вже без упереджень і застережень поринаєш обличчям, серцем та душею в цей соковитий розмай, вицілюєш кожну стеблинку, п’яніючи від ніжного аромату тихих квіток рідної землі.

Адже в цьому розмаї *Небо купається в мисочці незабудки...* (с. 86), а дівчину *Доганяє соняшник...* (с. 27) а *Вишні, немов свашки, Обступили хату завидна* (с. 43)!

Тут і вода джерельна — *вишневоока* (с. 25), і квіти — *бігають* (с. 52), і місяць скидається *срібною рибкою* (с. 126), береги — *мов стільники, так їх корови утоптали* (с. 270)...

Мимоволі повторюєш услід за поетом:

*Живеться мені, як міністру!
Лежиш у траві горілиць,
Над тобою — травинки віс-
тря...* (с. 48).

Яка ж юна, яка первозданна, яка зелена в найкращому сенсі цієї барви філософія!

Марина ПАВЛЕНКО, кандидат педагогічних наук, член НСПУ, м. Умань

ДОКУМЕНТ

Коротке вступне слово доктора юридичних наук, академіка АПНУ Сергія Ківалова до унікальної книжки Олекси Різнікова “Ідло-33-го” озгагловлено саме так. І ми вже знаємо, що цей висновок українських учених потверджено відповідною постановою ООН. Отже, страхотливий злочин супроти людства затавровано на найвищому світському рівні. Але Олекса Різніков затаврував його ще й лексично — зібрав і видав назви “страв”, якими змушені були

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Що це книжка поетична, з першого погляду й не розпізнаєш. Ошатний масивний томик із незрозумілою і ніби й не дуже милозвучною назвою натякає на щось прозово-мемуарне. Простенький (чимось нагадує наскельні зображення прашурів) і водночас химерний малюнок із пейзажем у яблуку й журавлем біля стебла виказує щось фольклорно-філософське.

Лише розгорнувши та заглибившись у читання, збагнеш, що фактично є в книжці і перше, і друге, але — у зовсім іншому, ніж гадалося, ракурсі. І що це, власне, **поетична** збірка в найкращому розумінні жанру. От тільки автор по-своєму підійшов до впорядкування: перед читачем навіть не *вибране*, а *чи не*

У. М.

ХРОНІКА

МУКАЧІВ В ІСТОРИЧНИХ ПОРТРЕТАХ

Видавництво “Карпатська вежа” під такою назвою видало книжку історичних матеріалів та нарисів про Мукачів та мерів міста і почесних громадян Мукачева, спонсором якої є відомий мукачівець Олександр Ровт. Книга — це збереження пам’яті про наш отчий край, передача нащадкам нашої історії і культури, яку створювали керівники управ міста, починаючи з 1416 і до 1944 року, а також нарисів про мерів міста після визволення Мукачева. У книзі подано й нарис про почесних громадян Мукачева як XIX так і XX століття.

Автор книжки Василь Пагірня подав історичну хроніку Мукачева з “Монографії Т. Легоцького”, розповідь про те, як проходили вибори міських суддів, “градоначальників” у минулому, та цілий ряд інших історичних документів із життя Мукачева. Автор скрупульозно зібрав дані про 152 градоначальників міста — роки їхнього головування, історію побудови Ратуші, замку “Паланок”, монастиря на Чернечій горі. Розповідається і про перебування в Мукачеві російських військ після придушення угорського повстання в 1849 році та інші історичні матеріали.

Наступна частина книги — “Почесні громадяни міста Мукачева”. До кожного нариса подано фото почесного громадянина, а закінчується книга добром фото-документів із життя міста та окремих визначних осіб.

Олександр ШПОНТАК, студент Мукачівського педінституту

МОРЕ І СТАРЕНЬКІ БОСОНІЖКИ ЧОРНОВОЛА

Лірник Сашко фахово — не ліричний. Марив із дитинства морем. Тому й потрапив в Одеський морський університет. Як інженер-кораблебудівник, у 1985 році їде в далекий і суворий Мурманськ. У 1987 р. три земляки створюють товариство української культури, наше земляцтво. Видають газету “Українське слово”, мають недільну школу. Там — самодіяльність, вертепи, народні традиції. Від початків Руху — в політиці. Зблизившись із Чорноволом, їздить із ним у кандидатському турі по рідній Черкащині. Із блиском в очах згадує, що “кандидат у президенти вдягнений був у старенькі босоніжки, не мав ніяких мерседесів та був майже святим”. Під час студентської “революції на граніті” у жовтні 1991 року з’являється на голодному майдані із мурманським вертепом. На першому конгресі українців у Києві 1992 року — представник від того ж Мурманська. Повернувся на Батьківщину в 1996-му, як каже, “за сімейними обставинами”. А обставини то неабиякі — сама Леся Добрий-Вечір, учасниця легендарного серед молоді готик-рокового гурту “Вій”.

У центрі нашої розмови — казкар Сашко, який у житті найкраще ладить із дітьми, збирає в народі, пропускає через себе і сам пише казки. “Вони виховують добрих і порядних українців”, — каже Сашко. Завмираючи, спочатку слухали їх рідні дітлахі і “наближені”. Ось уже третій рік “Казки лірника Сашка” дивиться і слухає глядач, і не лише дитячий, TV-Табачука. Сьогодні 10—15-хвилинна передача виходить в ефір щодня зранку і ввечері. Частіше Олександр Власюк має публічні виступи в престижних установах по різних містах. Згадує, як у львівському театрі ім. Леся Курбаса наповнена зала дорослих і юних шанувальників казки 4 години сиділа заворожена... “Хоча казками не прогoduєшся”, — каже Сашко. Саме тому не так давно він здобув другу вищу освіту і фах “будівельника”. Цікаво, що в Олександра дід Іван і син Іван — обидва народилися на Івана Купала.

КУМКАЄ ЖАБОЮ, КРИЧИТЬ ПУГАЧЕМ, ВИЄ ВОВКОМ

А ще наприкінці 2003 року святий Миколай, Дід Мороз, мистецька агенція “Саме так!” і всі небесні сили подарували дітям і дорослим перший компакт-диск Олександра Власюка “Казки лірника Сашка”. Основа диска — 4 казки: “Як козак з відьмою женився”, “Про жида Лейбу, Пудика і нечищений оселедець”, “Про шевця Віника, Смерть, золотий перстень і долю”, “Про вдову Ганну Шилиячку, Чорного козака і страшне закляття”. І казкар не просто оповідає — він грає, співає, танцює, б’ється шаблем і п’ястком, їсть, п’є, пляшки б’є, юшку варить, квакає жабою, кричить пугачем, виє вовком... І допо-

магає йому Леся Добрий-Вечір (бубон, барабан, перкусія, спів), соліст гурту “Рутенія” Едуард Драч (кобза, народна скрипка, слова, музика і виконання пісні “Козак і шинкарочка”), Григорій Лук’яненко (гітара, спів басом), Неля Бикова (скрипка). Тріо “Байда” у складі Василя Гекера, Юрія Єгорова і Миколи Тотовицького долучилося скрипкою, гітарою, співом, гармошкою, сопілкою і химерним свистом. Майстер народних духових інструментів Дмитро Демінчук дарує дітям гру на екзотичних козі (волинці), дудуці, кувцях, ріжках, глиняних зозулях, пищиках і фрелі.

Але перед тим, як потрапити до багаття на бері річки під шарудіння очерет, кумкання жаб, перед тим, варити і їсти юшку з окурів, поглядаючи на Чумацький Шлях, перед слуханням страшних і химерних казок про відьму, Смерть і Чорного козака (явно не для слабких духів) — послухаємо про самого Олександра Власюка від самого казкаря Сашка.

— Я українець від діда прадіда — відкопав свої корені. Ще батько як сімейну легенду розказував мені

ТЕЛЕЗІРКА, КАЗКАР, ЛІРНИК І БУДІВЕЛЬНИК САШКО ВЛАСЮК

про прадіда, запорозького козака Івана Власа. Урешті натрапив на реєстр 1534 року козаків першої Бузьської сотні поручника Яна Оришкевича. За участь у лівонській війні козаки отримали по золотому, і в першій сотні був козак Іван Влас.

Народився я в Умані, дуже її люблю, як і всю історію гайдамацьку. Батько — вчитель історії, мати — вчителька. Відповідна атмосфера. Казки, культура, Шевченко. Захоплювався музикою, навіть писав пісні. Постійно — у виставах, спектаклях. Це в мене в крові. Мати каже, що від діда Петра.

— **Коли ж Ви стали казкарем?**

— У Мурманську. Взагалі, я любив різні історії вигадувати, розважати дітей і дорослих. У Росії це стало єдиною можливістю навчити дітей української мови. Приходив у дитячий садочок, навколо збиралися діти українців і росіян, слухали із задоволенням мої казки, і жодного мовного бар’єру не було. Казок спочатку не записував, розповідав, вигадував нові. Але випадково у 1989 році поїхав до Москви на фестиваль української культури. Були метри української діаспори в Росії — оперні співаки, танцю-

вальні колективи, — і тут я, такий молодий і непоказний. Лише розказав історію про жида Лейбу, яку ще батько мені оповідав, і став лауреатом фестивалю.

Казки народжуються цікаво, прямо з життя. Так, біля села Сабадаш, недалеко від Бузьки, звідки батько родом, тракторами розорали могилу. Коли там, під Охматовом, була битва козаків із турками. І могили були: одна — козацька, одна — турецька. Як одну, так і іншу, народ не чіпав (“мертві сраму не їмуть”), аж до більшовиків. Так ось, розорували їх тракторами. Я побачив турків, похованих традиційно сидячими. Побачив — і з’явилася казка про яничарський скаруб. Прочитав козацький реєстр, де був Грицько Кобиляча Смерть, — постала ще одна. У потязі бабця історію свого життя розповіла — й надихнула на іншу казку. Я ніколи їх не вигадую.

— **Дітям цікаві Ваші казки?**

— Дітей не обдуриш. Якщо їм не цікаво — слухати не будуть. Але я з дітьми маю абсолютний контакт — чи Бог послав, чи щось пізнав людське. Я їх відчуваю і вони мене розуміють. Діти не люблять оцих “сю-сю-

Олександр Власюк — чоловік солідний, одружений, має двох синів — Романа й Івана (16 і 3 роки), середньшудною Оксану. Однак йому більше личить “звання” (заслужене) казкаря, та ще й лірника, Сашка.

сю”, “ішла мишка і зустріла зайчика” — це для зовсім маленьких. Ті, що трохи вже пізнали життя, потребують серйозніших речей, можливо, фантастичних, із побутовими оповідями.

ЛІРА ВЛАСЮКА — КОПІЯ “ВЛАСЮКОВОЇ ЛІРИ” ОСТАННЬОГО ЛІРНИКА В УКРАЇНІ

— **Коли з’явилася ліра?**

— Розповідав казки переважно на заходах земляцтва в Мурманську. Приходили татари, євреї, білоруси. Писав казки віршами. Спочатку акомпанував гітарою, але — не той стиль. У свій час познайомився з Іваном Макаровичем Гончаром і побачив у нього старовинну ліру. Знайшов майстра Толію Пасічного, який і для мене зробив інструмент за моїми ж кресленнями. Потім я переробляв її кілька разів і зрозумів, що це те, чого бракувало.

І не випадково з’явилася ліра. Якось був на День Києва на Андріївському узвозі й зупинився біля виставки наших давніх народних інструментів. Висіла на стіні ліра. Між іншим, однакових лір практично не існує — вони завжди індивідуальні, створені серцем і душею лірника. А ця була абсолютною копією моєї, створеної моєю уявою. І називалася вона “Власюкова ліра”. Виявляється, що останній лірник,

який ходив по Україні, мав прізвище Власюк і в 1982 році помер. Нині маю ще одну ліру — сучасну. На ній граю український рок. Вона вже пристосована до підсилювача. До речі, нещодавно повернувся зі Львова, з фестивалю “Рок-Альтернатива”. Мали чудовий виступ.

— **Так Ви маєте ще й рок-гурт?**

— Це можна детектив писати. Почалося з луцьких фестивалів авторської пісні “Оберіг”, на які приїздив із далекого Мурманська. Познайомився із львів’янином Олесем Старовойтом, який згодом запросив мене на фестиваль “Срібна підкова” як члена журі. Мене вже знали і полюбили, передусім, за мою пісню “Дума про козака Дудаєва”. Написав її на сороковий день після загибелі Дудаєва.

Коли на сцені з’явився гурт “Вій” із Дмитром Добрим-Вечором, побачив дівчину-перкусієністку. Закохався і сказав: “Це — моя дружина”. Підійшов до неї з пляшкою пива, успішно познайомився і вже поїхав не в Мурманськ, а в Київ із Лесею Добрий-Вечір. Так я повернувся в Україну. Таким чином, уже років шість співпрацюю з “Вієм”, записали вже альбом.

Щодо “Рок-Альтернативи”. Він давно починався, була перерва у 4 роки, зараз відродився. Бере участь “Кому вниз”, “Вій”,

“Мотор’ролла”, Леся Горова, “Королівські зайці”... Це альтернатива попсі. Вільна творчість, музика від душі. І молодь сприймає це, 15-річні напам’ять співають наші пісні “Очі відьми”, “Змія”.

СЕРІОЗНИЙ ЧОЛОВ’ЯГ У ШКІРЯНЦІ

— **Як почуваетесь в ролі телезірки?**

— Спочатку мене запрошував 1-й національний. До речі, починав кар’єру телезірки десь у таку, як зараз, святкову пору. Виходив на Новий рік із різдвяною казочкою. Але там стільки редакторів і цензорів, що пішов на TV-Табачук.

15 вільних хвилин нам дитина дає”, — усміхається він.

— **Ваш перший казковий диск довго народжувався?**

— Шлях до цього був довгий. Спочатку довелося з усної розповіді переводити казки у письмову форму. Вперше вони вийшли у світ у журналі “Соняшник”, коли головний редактор Леся Воронина побачила у Львові мій виступ і попросила казку для друку. Але диск вийшов на одному подиху. Щасливий. Адже це — частинка нашої історії, ментальності, душі.

— **Як оцінюєте свою творчість?**

— Її оцінюють діти. У журналі “Соняшник” був конкурс, і діти мене в 2000 році обрали кращим дитячим письменником століття. Тоді ж, у Львові діти мені подарували дзвіночок. Це найкраща моя нагорода.

Я робив диск не з комерційною метою, не для слави. Просто я бачу, що такі речі практично немає, а дітей треба виховувати на національному. З’являться гроші — ще видам. Ми змогли не тільки казку подарувати дітям на Новий рік, але й показати традиції, пісні наші, народні інструменти... Пошастило мені з музикантами, звукорежисером (Андрій Обод працює із “Мандрами”). Зберегли нашу автентичку.

• Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

P. S. А хто хоче персональну казочку від лірника Сашка або ж розповіді йому свою, напишіть за адресою: 02232 м. Київ, а/с 212, Лірник Сашко.

Кавалер п'яти орденів, лауреат багатьох престижних премій, «Людина ХХ століття», Герой України... Як не дивно, але ці звання і регалії належать не світочу науки чи медицини. Хоча до «світочів» їхня володарка має безпосереднє відношення — її зоряний статус potwierджують не тільки зірки у центрі Чернівців, Києва та Москви, а й той факт, що напередодні Нового, 2004, року зірку української естради, народну артистку України, Молдови та СРСР Софію РОТАРУ вдруге визнано «Людиною року». Про неї знову пишуть провідні видання України. Сьогодні вона гостя і нашої газети. Розповідь про свою землячку і розмову з нею пропонує вашій увазі чернівецька журналістка Марія Вишневецька

БАТЬКО ЗНАВ, ЩО СОНЯ БУДЕ АРТИСТКОЮ

Михайло Федорович Ротару, батько легенди української естради, каже, що у дитинстві Соня була дуже жвавою дитиною.

— З нею, від дня її народження, я ніколи не мав клопотів, — розповідає про дочку Михайло Федорович. — Вона захоплювалася спортом: любила легку атлетику і досягла певних успіхів. Стала навіть переможницею з бігу на 100 і 800 метрів на обласній спартакіаді в Чернівцях. Але я завжди говорив їй, що вона буде артисткою. У нас у родині всі гарно співали, але так, як вона, — ніхто. Пам'ятаю, як Соня, ще зовсім крихіткою, вперше вийшла на сцену. Наші односельці довго їй аплодували і не могли наслухатися, який у неї красивий голос. А коли Софія піросла і вже вчилася в школі, то нас уперше запросили до Чернівців. Смішно, але ми з дружиною вперше їхали до обласного центру з острахом. А там з'ясувалося, що нас викликали, щоб привітати з першою перемогою дочки. Вона стала лауреатом республіканського фестивалю народних талантів, а земляки тоді за чарівний голос обдарували її званням «Буковинський соловей».

— Коли після мого першого виступу на цьому республіканському фестивалі народних талантів народний артист СРСР, наш земляк Дмитро Гнатюк сказав: «Це майбутня знаменитість. Запам'ятайте мої слова», — батько просто саяв від радості: мовляв, «а що я вам усім казав», — сміється Софія Михайлівна. Пригадую, як одного разу, ще в дитинстві, коли до нас у село приїхали професійні артисти, батько привів мене до них і з гордістю повідомив їм: «Це моя дочка. Вона обов'язково буде артисткою». Він завжди вірив у нас, своїх дітей — Зіну, Соню, Євгена, Лідію, Анатолія, Ауріку.

— Соня — це наше сонечко. Вона сама стала на ноги і всіх молодших за собою повела, — продовжує розповідь Михайло Федорович Ротару. — Допомогала родині в усьому. Ніколи не забувала нас із мамою. Особливо Соня любить бувати вдома влітку і ходити босоніж по росі. Ловити рибу. Вона запеклий рибалка. А яку вона варить мамалигу! Відтоді, як шість років тому померла наша мама, діти рідше навідуються додому. Але Соня завжди приїздить на Різдво. Правда, цього року обіцяли приїхати всі, а Софія має намір побути вдома до Старого Нового року. Люблять її наші люди. У Маршинцях і сьогодні її називають по-домашньому — «наша Соня».

«ПРИМАВАРЕ» ДЛЯ ЦІЛОГО СВІТУ

— Софіє Михайлівно, колись Ви згадували, що батько охоче співає із Вами...

— Так, коли він приходив додому з роботи, то встигав тільки помитися й відразу брав до рук старий акордеон — і в нашої хаті звучала пісня: спочатку його улюблена «Примаваре», а потім і наші замовлення. Після Зіни я була старшою в родині. І, природно, як старша, була першою помічницею мами. Вранці я їздила з мамою в Чернівці на базар торгувати — адже сім'я була велика і на щось треба було жити. Бо однієї

«НОРОК!» — ВІД «ЛЮДИНИ РОКУ» — СОФІЇ РОТАРУ

Олександра та Михайло Ротару

батьківської зарплати бригадира виноградарів не вистачало. Пам'ятаю, як мама мене вдосвіта будила, а мені дуже хотілося спати. Але вона завжди говорила: «Соню, хто ж мені допоможе?» І так було щоранку. Потім я всю дорогу спала. О шостій годині ранку ми приїжджали в місто. Треба було зайняти місце на базарі, усе розкласти. Але я погано пам'ятаю саме цей підготовчий процес. Тільки коли починалася торгівля, я приходила до тям. Мені вже було цікаво. Часто доводилося мені підмінювати маму, працювати замість неї в полі. Адже в домашньому господарстві справ вистачало всім.

— За 30 років діяльності Ви створили свій сценічний образ і обрали певний стиль в одязі. Ваш величезний концертний гардероб викликає захоплення не тільки у шанувальників, а й у колег-артистів. Чи веде Вас певний облік своїх костюмів, і якою буде їх подальша доля?

— Ні, я їх не лічила. Але зберегла всі. Адже мої перші сценічні костюми — це мистецька цінність, бо їх розшивали бісером і стеклярусом золоті руки буковинських майстринь. Сподіваюся, що коли-небудь мені пощастить створити музей чи Центр історії розвитку української естрадної пісні. І там ці костюми займуть своє гідне місце, як складова частина сучасної української естрадної пісні.

— Про Вас кажуть, що Ви сильна жінка, а Ви самі як вважаєте?

— Гадаю, що так. Я вмію зосереджуватися й долати будь-які перешкоди, вдосконалюю характер, успішно веду боротьбу з усіма спокусами. Але разом із тим, я слабка. Часом так хочеться, щоб хтось поспівчував, виявив турботу і ніжність.

— Та невже? Але ж чимало людей, очевидно, Вам заздять, бо вважають, що у такої зірки не існує проблем. А от чи заздрите Ви комусь, і в чому?

— Єдине, чому я могла б позаздрити, — це таланту. Але він — від Бога, комусь дано більше, комусь менше. А взагалі я вважаю, що заздрість у собі треба гамувати, вона роз'їдає і спустошує душу.

— Незважаючи на те, що вартість квитків на Ваші концерти висока, Ви берете участь у благодійних акціях, а на Буковині вже тричі виступали безкоштовно. Ви взагалі займаєтеся благодійністю?

— Так, займаюся, але робити це публічно, а тим більше, говорити про це вважаю не зовсім тактовним. Надаю перевагу адресній допомозі — «з рук у руки». Так було, наприклад, після стихійного лиха, якого зазнало Закарпаття, коли я надала допомогу конкретним родинам.

— А якщо у Вас була значна сума грошей, ну, скажімо, мільйон гривень чи американських доларів, то на що б Ви її витратили?

— Якщо б у мене була така значна сума, то я б потратила ці гроші на розвиток культури і культур нацменшин (молдован, румунів, поляків, євреїв). Частину грошей віддала б у будинки сиріт і людей похилого віку.

— Сьогодні Ви кавалер п'яти орденів, лауреат численних престижних премій, а нині вдруге стали «Людиною року». Чого бракує для повного щастя народній артистці України?

ни, Молдови та СРСР, Герою України Софії Ротару?

— Для мене щастя — у гармонії. Не уявляю себе без роботи, сина, онуків, любові. За великим рахунком, я — щаслива жінка. Бо все, про що я мріяла в юності, практично збулося. Але сьогодні для повного щастя мені бракує одного: щоб були живі моя мама і мій коханий чоловік.

— Ваші шанувальники пам'ятають, що Ви завжди йшли своїм власним шляхом — за радянських часів співали українські та молдавські пісні, котрі тоді були не дуже в пошані, а сьогодні преса, особливо буковинська, Вам іноді докоряє, що Ви багато співаєте російських і молдавських пісень, і це, мовляв, не личить українській співачці...

— Спостерігаю, що багато українських виконавців співають і російською. А скільки ест-

зумію, інна в тановити си-и мож-

— Мені підказує внутрішній голос, спираючись на інтуїцію. Буває, слухаю нову пісню, а вона не хвилює, на душу не лягає. І я її не беру. А от коли слухаш новий твір — «мороз по шкірі» або сльози на очах, тоді — моє. Не знаю, словами це відчуття важко пояснити. Мені прикро, але я розумію, що такі пісні, які створював Володимир Івасюк, не народжуються щодня. Можливо, це і є однією з основних причин, що у моєму репертуарі обмежена кількість пісень українських авторів. Мені здається, деякі автори також помиляються, вважаючи, що нібито пісня стає популярною лише тоді, коли її виконує відомий співак. Досить згадати яскравий приклад — пісні Володимира Івасюка. Їх співали всі, і завдяки цим пісням здобули популярність В. Зінкевич, Н. Ярмчук і я, а також ансамблі «Смерічка», «Червона рута» (до речі, ім'я йому дала назва пісні В. Івасюка).

— Якою ж, на Вашу думку, має вона бути?

— Завдяки моєму синові Руслану, який нині замінив у роботі батька, народного артиста України Анатолія Євдокименка, я познайомилася з молодими авторами. І можу сказати, що сьогодні в Україні є багато талановитих композиторів, які можуть і повинні зробити популярною сучасну українську естрадну пісню. Бо, як на мене, вже час зробити українську естраду улюбленою не тільки в Україні, а й за її межами. Всенародна любов — ось мета, до якої мають прагнути всі, хто працює в жанрі естради. Хочеться, щоб наші композитори, поети не забували, що співак — це громадянин, трибун, особливо сьогодні. Тому, щодо мене особисто, то я підходжу до кожної пісні тільки з позиції талановитості. Якщо мені принесуть пісню українською мовою, і твір буде мені до душі, стане «моїм», я виконуватиму його, як і пісні Володимира Івасюка. Я співала й співаю багато гарних і різних пісень. Але щоразу мрію про нову, ще кращу, яка б захопила, схвилювала мільйони людей, щоб я могла сказати про неї словами з «Червоної руті»: «Ти у мене єдина!». До того ж, співати мені не лише в Україні, але й усюди, де проходять мої гастролі. Бо де б я не працювала, на яких сценах світу не виступала, — всі мої пісні присвячені людям, з якими я зростала і яким завдячую тим, чого досягла на професійній сцені. А зростала я з простими людьми від землі, у моїх рідних Маршинцях, з їхніми піснями. А тому можу сказати, що виростала я з народною піснею, і перші мої виступи й успіхи пов'язані, насамперед, із нею. Українські й молдавські народні пісні для мене — джерело краси і духовна скарбниця. Вони допомагають мені й сьогодні бути широкою у виконанні сучасних пісень. А Буковина — це моя своєрідна духовна столиця. Бо тут моє пісенне джерело. Тут я знайшла свою квітку любові — «Червону руту» і спізнала шем взаємного кохання і материнства. Тут починався мій шлях у велике мистецтво і злетів мій щасливий «сизокрилий» пісенний птах. На буковинській сцені прийшло до мене справжнє визнання і слава. І звідси пролягла моя зоряна дорога у багатий, незбагненно красивий світ пісні. Низько кланяюся вам, люди добрі! І бажаю щасливого Нового року. Нехай він буде для вас щедрим та успішним. Адже наші люди талановиті й варті кращої долі! А моїм дарунком усім нехай будуть нові пісні, які прозвучать у ці новорічні свята і, звичайно, пісня «Одна калина», яку я присвятила своїй улюбленій Батьківщині — Україні, у щасливу долю якої я широко вірю. «Норок!» Це слово у нас має багато значень: і «привіт!», і «за зустріч», і «щастя!» Тож, норок, мої рідні!

● Підготувала Марія ВИШНЕВСЬКА

На зйомках кліпу на пісню «Одна калина»: дизайнер Лілія Пустовіт, Софія Ротару та її син Руслан із дружиною Світланою

МЕЦЕНАТСТВО

— *Пані Юліє, Ви хто — бізнес-леді, культуролог, журналістка?*

— Не культуролог. Сучасний музичний ринок я знала і знаю лише тому, що замолоду, тобто з юнацьких років, цікавилася українським культурологічним життям, завжди відвідувала концерти... А вже пізніше, коли була в інших країнах, то цікавилася тим, як розвивається там шоу-бізнес, і думала, як це і з ким можна зробити у нас. Можна сказати — придивлялася. Коли познайомилася із Михайлом Крупівським, то зрозуміла, що з цими хлопцями можна ризикнути і втілити мої задуми.

Не все так просто було... Моя пропозиція організувати сольний концерт Тараса Чубая саме в Палаці "Україна" викликала сумніви спершу в самого Тараса. До останнього моменту і Михайло, і Тарас не вірили у те, що таки вийде все якнайкраще... А після концерту Михайло Крупівський якось так задумливо прорік: "А чого було не провести ще один концерт?..." Тарас ще й досі не може отямитися від успіху.

Я згідна з Вами стосовно оцінки цього концерту як акції, але ми цього не планували. Бачите, виходить, що ще не вмерли українці, якщо так монолітно реагують на патріотичний поклик митців. Я спочатку звернулася до Крупівського з пропозицією щодо вшанування пам'яті Володимира Івасюка, та це вже робили інші... Яюсь мій батько, викладач Києво-Могилянської академії, дав мені почитати книгу Григорія Чубая. І тут я зрозуміла, що творчість його сина Тараса і є те, що допоможе нам почати потужний проєкт. Знаєте, зараз у нас у компанії всі читають і захоплюються поезією Грицька Чубая. От вам і енергія зв'язку поколінь, яка рухає кращими помислами і допомагає усвідомити нам, що ми за народ.

А щодо тих професій чи титулів, до яких я мала і маю відношення, то скажу так: "Я — професійна піарщиця". Тобто, я починала як успішна журналістка відразу після закінчення Чернівецького університету. Працювала десять років у різних ЗМІ, а ця робота сприяє розвитку аналітичного мислення. І ще: коли я працювала журналісткою, то задумувалася над тим, як розвивається наш рекламний ринок. Почала аналізувати й досліджувати цю проблему і прийшла до висновку, що ті компанії, які рекламують себе за допомогою мистецьких чи субкультурних одиниць, як правило, підбирають абищо, або те, що лежить на поверхні, не задумуючись, чи задовольняє загал саме цей вибір. Такі рекламні акції, як правило, не є успішними. Саме такий висновок навів мене на думку, що рекла-

«ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК» ВИНИКАЄ, КОЛИ МИНУЛЕ МОЖЕ ПОСЛУГОВУВАТИСЯ МАЙБУТНЬОМУ..., або «ПРОФЕСІЙНА ПІАРЩИЦЯ» ЮЛІЯ БЕЛОВА ТА ЇЇ ІДЕЇ

мувати добрий (умовно кажучи) товар треба за допомогою (прямо кажучи) високоякісного мистецького продукту.

Я не є глибоким знавцем музичної культури, але маю суто інтуїтивний смак як споживач, і цей смак часто співпадає з думкою професіоналів високого рангу. Це додало мені впевненості в собі, бо зараз я втілюю свою ідею за допомогою тих людей, які вже є знаковими посталями в музичній культурі. Тобто, команда професіоналів від шоу-бізнесу та культури на сьогодні погодилася співпрацювати з УТЕЛ.

Яюсь ми, тобто працівники компанії, сіли і задумалися над тим, що ж кожен із нас являє собою як суспільно корисна одиниця чи громадянин? І прийшли до висновку — нічого. Так жити далі ми не погодилися й ось винайшли, яким чином можна бути корисними не лише справам компанії, але й загалу.

— *Кого Ви підтримуєте і за якими критеріями робите свій вибір?*

— Поки що ми чітко знаємо, що будемо співпрацювати з тими, хто вже має якісь вагомі здобутки за плечима, але в силу об'єктивних чи суб'єктивних факторів не має фінансової підтримки. Тарас Чубай, Костянтин Ріттель-Кобилянський, вокальна формація "Пікардійська терція" і ще півтора десятка проєктів, які ми плануємо, але

поки що не розголошуємо поіменно. Тобто, всі вони — одиниці високого рівня мистецької вартості.

Задум проєкту — за допомогою комунікацій і народних традицій через зв'язок поколінь прокласти стежечку в краще майбутнє. Звідси і його назва.

— *Ким Ви працюєте в УТЕЛ?*

— Відповідаю за корпоративні стосунки, тобто за рекламу, зв'язки з громадськістю, урядом, пресою... І тут треба з'ясувати ще один момент: коли ми усвідомили, наскільки є дієвою іміджева реклама, то зрозуміли, що вона стане ще дієвішою, якщо діятиме через спонсорство. А вже по тому ми зрозуміли, що дієздатність стає потужнішою, коли ставити за мету ще вищі цілі, тобто меценатство. А відмінність цих двох термінів у тому, що від спонсорської допомоги, як правило, очікують рекламної віддачі. Меценатство — це вже інший ступінь свідомості тих, хто хоче прислужитися вищим цілям. Але зауважте, що суспільство також повинне бути готовим до меценатства як такого. Ці люди в усі часи і в усьому світі були і є глибоко кошанованими. А в нас поки що такий стан свідомості не спостерігається. Тому, можливо, поки що таким шляхом інші компанії не йдуть. Ми — своєрідні сучасні революціонери відродження меценатської традиції, тобто ті, хто хоче нагадати про неї і реально вті-

Моя розмова з Юлією Іванівною Беловою відбулася після заочного знайомства з цією жінкою, яку, як кажуть у колі музикантів, треба шукати там, де робиться щось добре і цікаве. Але, як з'ясувалося, зустрінитися з нею не так і просто, бо її робочий час розписаний похвилинно, і все планується заздалегідь, як і годиться тій категорії наших громадян, які можуть претендувати на титул бізнес-леді. Виникло бажання ідентифікувати особистості та ситуацію, тобто власне дієві механізми культурологічного проєкту "Зворотний зв'язок", яка має добрий наслідок і потужний резонанс серед молодого та середнього покоління непересічної української громадськості, що заявила про своє існування на акції-концерті Тараса Чубая... Про цю подію вже сказано багато, але одна фраза, якою можна охарактеризувати патріотизм та успішність задуму, може бути класичною: "Після цього концерту якось незручно стало спілкуватися на "обшепринято"... "Дай Боже, і нашому теляті..." — подумалося мені.

Сумніви мої підтвердилися вже після другої прес-конференції, коли серед організаторів наступного концерту лише двом було "льогше" викласти свої думки перед представниками мас-медіа українською (є таке лихо нашого суспільства, яке проявляється у невідомості чи то неосвіченості громадян, які охоче беруться за українську справу, коли вона стає прибутковою, але забувають про те, що так вона і кульгати там, де робиться одне, а маєтись на увазі інше). Тож недарма мою увагу на цій події привернула жінка, що якось органічно, привабливо зуміла довести ідею проєкту "Зворотний зв'язок" до журналістських мас та ще й українською мовою. Хто ж вона, ця представниця УТЕЛ, про яку так захоплено говорять музиканти?.. Ким була, є і хоче стати?

лито в наших умовах і в наш час. А ще хочу нагадати, що ми з самого початку створення компанії чітко виписали стратегію спонсорської діяльності й у нас усе чітко розмежовано. Є благодійницька діяльність, і вона стосується, перш за все, здоров'я дітей. А все, що стосується мистецьких проєктів, то тут як критерій відбору спрашовав той фактор, що десятки імен дуже яскравих і талановитих виконавців останнім часом зникли як мистецькі одиниці, бо не мали матеріальної підтримки. Отаким ми і шукаємо та піднімаємо.

Повірте, що ми відкриємо для українського загалу найкращих, якими можна буде творити позитивний імідж Україні й поза її межами. У мене як у "піарщиці" завжди сидить у голові думка: "А як зробити позитивний імідж України?" Ось саме через цей мистецький проєкт це можливо зробити й ефективно, й успішно для компанії. Але я хочу ще сказати ось що... Для мене цей проєкт — "Зворотний зв'язок" — щось уже більше, ніж ідея, робота... Думаю, що навіть якщо компанія відмовиться від нього, то я знайду, з ким продовжити і проєкт, і справу відродження меценатства. Потрібен лише час, щоб довести, що це і вдалося, і корисна справа, яка не повертається матеріальними благами швидко. Оця енергія, яка потужно єднає нас через зв'язок поколінь

та культур, — найвища нагорода за працю. У нашому випадку мова йде про створення якогось іншого середовища в культурі, підняття планки для тих, хто гідний нести свої здобутки в маси, якщо хочете, розвивати ці маси, забиті сурогатом, який кишить у медіа-просторі. Ви ж добре знаєте, що це викликає протест уже не лише в кола інтелігенції. Людям набридло все те, що їм пропонують щодня. Хочеться чогось смачнішого, не бійтеся цього слова, — елітного. Ми це й пропонуємо тим, хто має смак і розум, здоровий глузд і душу... Трапляється і так, що люди, які мають гроші, не всі є такими, яких скрізь називають "крутими — новими". Є серед нашого заможного люду й ті, хто потенційно вже готовий до меценатства. Є!

Ось ще такий факт. Ми з науковцем Оксаною Сліпушкою якось засіли за книги, присвячені меценатству. Це ж так цікаво! Думаю, що про них повинен знати кожен бізнесмен. Знання про таких людей та їх справи роблять і рутинну виробничу чи бізнесову працю світлішою і життя цих людей змістовнішим... Це ж так цікаво! І корисно для людей, які не вбачають сенсу в тому, щоб заробляти гроші не лише на задоволення власних первинних потреб. Ми є!

Розмову вела
Лєся САМІЛЕНКО

ДИСКОГРАФІЯ

Того холодного осіннього вечора, коли "Арт-Велес" презентував диск "Українська епічна традиція", клуб "Бабуїн" нагадував такий собі таємничий батискаф, який поступово занурювався в невидимі глибини народного духу, і в кожного, хто був там, прокидалися, здавалося б, навіть "приспани" монстром мегаполісом українські гени. Генотип історичної пам'яті — це основний код, який наведено на звичайний лазерний диск із записами п'ятнадцяти народних пісень про історичні події. Співають сучасні носії тієї ж таки історичної пам'яті — прості мешканці сіл і містечок, розсіяних по всіх усюдах країни. Співають так, як чули від своїх бабусь і дідусів. І саме в тому полягає сенс і цього диска й усієї серії "Моя Україна. Берви". Цей диск — шостий. Виявляється, пісенна епіка своїми витоками сягає Київської Русі-України та

КОСМОС УКРАЇНСЬКОЇ ЕПІКИ

утворює цілу систему жанрів. Епіка, як сукупність жанрів, переживала розквіт у часи козащини і гетьманщини. То були, насамперед, героїко-патріотичні думи. До "малої епіки" належать історичні балади, карпатські співанки-хроніки, духовні псалми, сповіді та казки. Мистецтво-знавці **Михайло ХАЙ** та **Сергій ГРИЦА**, які й виступили укладачами і редакторами CD-серіалу "Берви", одноголосно наголошують на великій цінності саме цього прошарку автентичної спадщини. **Сергій ГРИЦА**: "Українська епіка не тільки яскраво відбиває глибини історичної пам'яті про подвиги і втрати, але й відображає особливості становлення національного характеру, ментальності, моралі. Це — справжнє мистецьке надбання з відшліфованими віками засобами пое-

тичного і музичного вислову і вільним віршем, багато орнаментованим музичним речитативом, колоритною силлабічною поетикою і мелосом, урізноманітненим регіональними виконавськими стилями. Думи і псалми відійшли в минуле. Сьогодні вони екзистують лише в творчих конструкціях, проте залишаються нетлінним нашим духовним скарбом.

Варто ближче ознайомитися з деякими зразками епічної традиції. У пісні "Ой з-за гори, да ще з-за лиману" йдеться про героя визвольної війни, брацлавського полковника Данила Нечая, підступно вбитого в 1651 році на Поділлі, внаслідок нападу польських військ. Пісню записано в селі Розумівка Кіровоградської області.

"Аркан". Напевно, це найдревніший чоловічий танець

Карпат, який танцюють із топірцями і півколом, підпирючи один одного раменами. Мелодію "Аркана" зафіксовано в селищі Верховина Івано-Франківської області. Також із Верховини походить пісня "Про бій". Це співанка-хроніка про бій у Карпатах із більшовицькими загонами.

Балада "Про Бондарівну" була популярна у всій Україні в середині XVIII століття. Її реконструкцію здійснив лірник Михайло Хай.

"Ой ішли наші славні, славні запорожці". Пісня записана на Чернігівщині від бандуриста Івана Рачка. За своїм сюжетом належить до поширеної групи історичних пісень, присвячених одній із найбільш драматичних сторінок історії України — руйнуванню Січі Запорозької російською імператрицею Катериною II. Ця пісня нале-

жала до числа заборонених радянським режимом.

Ці та інші пісні відбиралися до збірки з великого масиву народних творів дуже ретельно, адже всі п'ятнадцять треків на диску — це і є гроні жанрів, які сукупно складають епічну традицію.

Головною "родзинкою" презентації диску був концерт народного колективу з села

Старі Коні, що на Поліссі. Чотири жіночки в народному вбранні лише спочатку мали вигляд інопланетянок, що випадково потрапили до модного клубу. А далі... Далі, як сказано вище, в кожному повідкривалися якісь потаємні дверцята, що ведуть у Космос. Космос української Епіки.

● Олександр ЄВТУШЕНКО

ПОДІЯ

Позачергова імпреза рок-фестивалю “Рок-Екзистенція” (нагадаємо: фест проводиться раз на два роки) викликала не менший розголос і оптимізм, аніж це було в минулі роки. Суто офіційно мистецька агенція “Арт-Велес” зробила музичний подарунок молоді з нагоди Міжнародного дня студента у вигляді дводенного рок-марафону за участю десяти груп і одного Олега Скрипки. Цікаво, що нині бренд “Рок-Екзистенції” є цілком самодостатнім, аби забезпечити повний аншлаг у будь-якому місці, або в будь-який час. Сьогодні авторитет фесту є настільки значним, що якби продюсер “Екзистенції” Тарас Грималюк задовольнив усіх бажаючих пограти, імпреза тривала б тижнів два... Однак, враховуючи “позачергово-датський” характер акції, серед 10 формацій лише три виступили на “Екзистенції” вперше. Це — рок-джанглова формація “Квадроджессіма”, усім відома Марія Бурмака з власним бендом та нікому не відомий “Фарбований лис”. Остання вразила стилістично, смаком і, якщо можна так висловитися, — європейськістю. Щось подібне намагалася зробити кілька років тому група “Ла-Манш”, яка, на жаль, так і не була розкритичена Віталієм Климовим — колишнім продюсером “Океану Ельзи”. Утім, “Фарбований лис” чувається досить впевнено: солістка має сильний і пластичний вокал, музиканти творять мереживо з ейсід-джазу, тріп-хопу та рок-н-ролу, що в сумі являє собою релаксовий десерт після чергового рок-урагану. А от Марія Бурмака спеціально обтяжила свій саунд, хоча, як на мене, органічніший вигляд співачка мала б, якби було більше її фірмових “коронки” — неймовірно красивих балад.

Інша дебютантка “Екзистенції” — київська “Квадроджессіма” відпочатку має своє обличчя, а це рок-н-рол, замішаний на естетиці клубної культури джанглу й хіп-хопу. Щоправда, цього разу хлопці зробили ставку на танцювальність, приховавши свої новаційні “родзинки” авангардного звучання, зафіксовані на їхніх демо-дисках.

Стосовно груп, уже прописаних у реєстрі фесту, “Арт-Велес” висуває умову щоразу грати щось нове, а не лише старі хіти. Таким чином, ми оцінили нове обличчя Лесі Герасимчук і “Королівських зайців”, які грали майже все нове — Богу дякувати, не гірше за старе. Єдине, чого Лесі бракує, — сценічної завзятості, драйву і трохи вищої температури горіння. А так — усе на місці.

КЛУБНЕ ЖИТТЯ

Рок — не тільки драйв і “дики танці”, не лише “за” (свободу і волю) і “проти” (стандартів і рамок). Одного разу рок-концерт перетворився на відзначення річниці. Тієї, про яку чомусь не дуже воліють згадувати й нині. А між тим минуло 85-річчя гетьманської держави Павла Скоропадського. Тож і зібralися нещодавно рок-групи в клубі “Барви”, щоб ушанувати пам’ять “Останнього гетьмана” — саме під такої назвою і проходив концерт (організований Молодіжним осередком союзу гетьманців-державників та гуртом “Тінь сонця”). Гетьман ХХ століття — неоднозначна постать в історії України. Залишив у ній свій яскравий слід. Різні діяння — а серед них — і намагання відро-

ЩЕ ОДИН КРОК УПЕРЕД

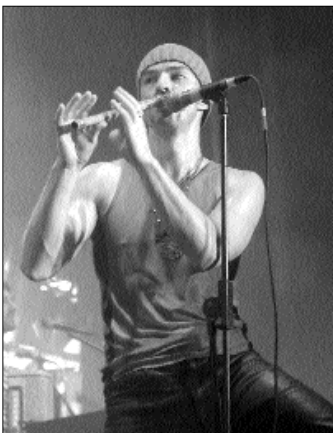
“Крихітка Цахес”

Леся Герасимчук

“Королівський заєць”

Гайдамака Олександр

Скрипка і гітара

Нарешті після тривалої перерви з’явилася “Мотор’ролла” — в нормальній формі, але з меншим відсотком альтернативності та більшим — танцювальності. “Лос-Динамо” і “Щастя” нічим особливо не здивували. Усе як завжди: розхристаність та башлабайство, які завжди комусь подобаються, а когось — дратують... Порадувала “Крихітка Цахес” із незмінною фронт-вумен Сашею Кольцо-

вою. Окрім нових і сильних пісень, “Крихітка” продемонструвала нову формулу звучання, яку можна визначити як “модна альтернатива”. Ведучим обох концертів був Сергій Харинюк, який невтомно розігрував комплекти попередніх “Рок-Екзистенцій”, а наприкінці шоу — диски, записані безпосередньо за ці два дні. Таке от “ноу-хау” в стилі “Арт-Велесу”. Сергій спеціально під час ведення

не виокремлював серед учасників імпрези хедлайнерів, однак і так усі зрозуміли, що ними — у природний спосіб рівня звучання й змісту стали “Гайдамаки”, “Кому вниз” і, зрозуміло, — Олег Скрипка.

Узагалі, “Кому вниз” чекали ще на попередній “Рок-Екзистенції”. Не дочекалися. Цього разу грандіозний рок-фолк-індастріел по-українськи повністю компенсували свою довгу відсутність неймовірно напруженою стіною звуку, могутньо-пружним ритмом і глибоко-сакральними текстами. Півзалу припишло, як кролики під поглядом удава, а інша половина перебувала в цілковитій ейфорії. Не лише мені здалося, що формат “Кому вниз” — не двотисячний зал, а, як мінімум, — Палац спорту. А ще — поряд із “Кому вниз” німецький “Рамштайн” — то майже попса. Стає шкода, що вони так рідко виступають. Чому шкода? Та тому, що “Кому вниз” — це готовий національний бренд. Точніше — один із небагатьох наших справжніх брендів Духу.

Інший наш бренд — чудова капела “Гайдамаки”, яку сприймали як “ВВ” у кращі часи. Грандіозну рок-фолк-феєрію “Гайдамаків” лідер-вокаліст команди Олександр Ярмола охрестив як “містерію”. Так воно й було. Злива найяскравіших етно-рокових п’єс, де авторське і народне почало переплелися в дивовижний спосіб природної ейфорії, коли і зал, і музиканти зливаються в одне ціле море радості й кайфу. Вокально команду весь час підтримували дівчата з народного ансамблю “Божичі”. Вони зараз співпрацюють із Олегом Скрипкою, який, до речі, не забарився з’явитися на сцені “Рок-Екзистенції”. Гітара, баян, труба і ексклюзивна харизма фронтмена “ВВ” — цього було достатньо для фінішного епізоду дводенного марафону. Посеред дійства Харинюк зійшов у зал і “засвітив” усім спеціального гостя — Віктора Юшенка. Віктор Андрійович висловив своє захоплення від виступу “Гайдамаків”, а також визнав, що особисто є давнім прихильником творчості “ВВ”. Пошкoduвав, що не почув групу в Донецьку, де місцеві “червоні” зірвали і форум і концерт “ВВ”. Натомість там він почув “Інтернаціонал” (два рази) і “Пісню про Сталіна” (один раз). І коли весь зал скандував ім’я лідера “Нашої України”, я зрозумів, що в розколотому суспільстві, частина якого вперто, як рак, задкує в минуле, найактуальнішим є свідомий рух уперед. Іншими словами — в майбутнє справжньої музики, зробленої чесними і талановитими людьми.

• Олександр ЄВТУШЕНКО

ДИСКОГРАФІЯ

БОЖЕВІЛЬНІ ГОЛОВИ: Є “КОНТАКТ”!

Гвідо Нойман — власник німецької аудіокомпанії “Crazy Love Records” вважає, що українська група “Mad Heads” за останні кілька років вибилася в лідери європейської сайкобілі-сцени. Реально наші “божевільні голови” ставали хедлайнерами багатьох неорокабільних та сайкобільних імпрез скрізь у Європі, а останній багатокілометровий тур (10 000 км!) довів, що наші хлопці мають дуже високий рейтинг на Заході. Нагадаю, що той європейський тур робився в підтримку “Оголеного полум’я” — альбому 2002-го року, який одночасно вийшов на двох лейблах: в Україні — на “J.R.C.” і в Німеччині — на “Crazy Love Records”. До речі, в альбомі є два треки: один українською, інший — російською. І ось цей переломний момент — звернення до рідної мови — був повністю матеріалізований нашою трійцею в новому альбомі “Контакт”. Альбом вийшов під егідою славетного мейджора “Емі”, а точніше — був виданий українським представництвом цієї світової компанії “Comp Music”. Саме з цього приводу була організована вечірка в київському клубі “Патлатий лимон”. Прийшла галаслива тусовка друзів-музикантів, журналістів, кліпмейкерів. Серед останніх — Віктор Придувалов, якому приклеїли ярлик “культовий кліпмейкер”. Прийшов не випадково, адже разом із диском презентувався кліп на пісню “Не чекай”. У цьому кліпі Віктор зіграв... самого себе. Але — все по порядку. Кліп знято новою творчою групою “Re: Evolution Production”. Знято в стилі авторського кіно людьми, які свідомо обирають виконавців, керуючись принципом мистецької якості матеріалу. Цікаво, що в процесі зйомки музикантам дозволили побавитися з камерою, відтак те, що вони називали, фрагментами є присутнє у цьому відео. Але повернімося до альбому. Перший його великий плюс — тепер кожен зрозуміє, про що ж співають “божевільні голови”. Подруге — він не такий жорсткий, як “Полум’я”. По-третє, хлопці демонструють неабияку музично-стильову обізнаність, унаслідок чого кожна з чотирнадцяти композицій має свій особливий шарм. Є, наприклад, свінг-джазова п’єса зі справжнім біг-бендом (свінг-сайз), є український козацький марш (“Козаки”), є ніжно-сумна мелодійна балада (“Не чекай”), є розбешацьке бугі (“Хот-Род-Бугі-Вугі”). Та й любого серцю “божевільних голів” неорокабілі — “Хоч греблю гати”. Такий-от вийшов неслабенький альбомчик, саунд-продюсером якого знову виступив Олег Білий (нині звукорежисер “ВВ”). Справедливості заради варто зазначити, що колись (середина 90-х) чисельний і строкатий рокабільний рух в останні роки перебуває в занепаді. Серед усіх раніше відомих адептів сайко- і неорокабілі на плаву лишилися рівненська формація “Ot vinta” і, звісно, “Mad Heads”. Якщо перші нині грають україбілі, то другі активно “націоналізуються”. Це означає, що віднині наша трійця експортуватиме етнобілі за кордони Неньки. Власне, під час вечірки хлопці вже знаходилися в стані “сидіння на валізах”: наступного дня мали виїжджати до сусідньої Польщі, де зіграють у якості хедлайнерів на двох концертах у Варшаві та Гдині. Повезуть туди свій “Контакт”. Свій перший повністю український продукт.

• Катерина ТАРЧЕВСЬКА

• Олесь САМ

РІЧНИЦЯ В СТИЛІ «РОК»

дити славу часів, коли гетьмани були справжніми лідерами, і не тільки військової сили... Лідерами духу...

“Тінь сонця”, “Самі свої”, “Гаразд” — досить іще молоді гурти, та кожен — із своїм особливим творчим почерком і певним концертним досвідом. “Гаразд” “засвітився” на Дні Києво-Могилянської Академії в жовтні. “Самі свої” добре відомі, зокрема, як учасники акустичного проекту “Тулумбас”. “Тінь сонця” теж веде активну діяльність — неодноразові виступи в тих же “Барвах”, участь у великому концерті на День Академії.

Гетьманське гуляння вдалося

на славу. Слухаючи (вірніше, підстрибуючи) під пісні рок-н-рольно-фолкового гурту “Гаразд” та їхню кавер-версію “Роксоляни” старших “Братів Гадюкіних” таки справді здавалося, що все у нас у житті буде гаразд. А “Самі свої” трохи змінили своє звучання — замість звичної напівакустики ми почули жорсткіші варіанти знайомих пісень, серед яких були й улюблені багатьма “Аркана” і “Менталітет”. Пісні “Тіні сонця” запросили в мандри на крилах швидкого вітру не тільки Диким степом, а й ще далі — вглиб віків, до подій, що досі хвилюють нашу генетичну пам’ять... У творчості “Тіні...” химерно переплелися ме-

лодійна “важка” музика, складні й мінливі ритми та фолкові мотиви. І перед таким драйвом не встояв ніхто — всіх слухачів ніби здмухнуло зі своїх місць. Усі — перед сценою, де музика всотується кожну клітинкою тіла...

Розходитися не хотілося, відпустити “Тінь...” зі сцени — теж. Виклики “на біс”... Та вечір добігає кінця. Попереду, сподіваємося, ще багато історично-музичних зустрічей. Адже в січні — день злики УНР та ЗУНРу, березні — річниця Тараса Шевченка. Історичних подій вистачає. Вистачало б пам’яті та наснаги...

Неоднозначне слово — “зброя”. Нагадує про боротьбу... Але ж і боротьба буває різною — за життєвий простір чи проти поневолювачів. Тож чим є зброя — вірним супутником чи хижаком? Та беззаперечно, що вона — цікавий культурний феномен, і величезний пласт людської історії був би неповним без неї. Люди з холодною зброєю — козак, рицар, мушкетер, самурай — і досі оповиті ореолом романтичності. Вони постають перед нами (особливо козак) як захисники своєї землі або поборники справедливості. Нехай далеко не завжди поведінка тих же рицарів відповідала їхньому кодексу, але й зараз неписані правила воїнів — це справжні кодекси честі, де чільне місце посідають загалом найкращі чесноти справжнього чоловіка. Таким чином і зброя великою мірою ставала ніби атрибутом справедливості. І знаряддям небес — адже в чесному двобої мав перемогти той, на чиєму боці правда. Навіть форма пейського меча повторює хрест. А в його руків'я вховали частинки мощі святих — щоб меч допомагав своєму власнику в благих справах — звідси і звичай цілування зброї. Пригадуються давні епоси, де мечі героїв мали свої імена, які підкреслювали їхні якості, і ці клинки допомагали добрим воїнам перемогти різних злих потвор...

Саме такі думки спливають під час відвідання виставки (поки що — першої) сучасних та старовинних клинків “Біла зброя”, організованої фірмою “Експотек”. Колись “білою” називали холодну клинкову зброю, бо вважали її чистою і чесною, на відміну від вогнепальної. Отож, і метою заходу стало ознайомлення широкого загалу з історією білої зброї та її сучасними зразками, відтворення високої культури поводження з нею. Тому відвідувачі ще й мали змогу подивитися показові поединки — на мечач (доба середньовіччя), на шаблях (XVII століття), японські бої з мечем і ножем.

Асоціації, пов'язані з сучасною холодною зброєю, часто вимальовують в уяві або ж практичні багатофункціональні ножі, або ж дорогі колекційні клинки. Експонувалося і те, й інше. Вибір ножів практичного значення досить-таки широкий — від маленьких складаних ножиць до великих і дорогих. А ось ніж із чорним матовим лезом — з чого і для чого? Виявляється, з тефлоновим покриттям, і подібний до армійських американських ножів — не блищить на сонці й не боїться вологи. Можна пригадати давні часи і придбати ніж із дамаської сталі — саме тієї, “особливі прикмети” якої — міцність і візерунчастість. За оцим характерним хвилястим візерунком на лезі й визначається якість сталі — чим він щільніший, тим вона якісніша. Майже ідеальна зброя — гостра, як бритва: дуже просто можна зрізати шари паперу, практично не потребує заточування. Єдиний недолік —

можна, і нищила все, що їй заважало. А виробництво власної зброї — небезпечний фактор. Україну потрібно було знекровити — а отже, зупинити виробництво зброї, на той час — ще й важливого показника економічної сили країни. Після скасування козацтва, розвиток зброярства в Україні припинився взагалі. А тепер ще й зброя почесної варті України чомусь повторює форму не української шаблі, а російської шашки, на ній тільки викарбували тризуб — ось такий вийшов дивний гібрид.

Та все одно дух зброярства в Україні живий. І свідчення того — наші майстри різних поколінь, автори справжніх витворів мистецтва. Василь Іванович Чехун, народний майстер України, працює в державній скарбниці експертом із дорожочностей, за фахом — художник. Та його улюбленою справою вже давно є виготовлення ножів. Цього мистецтва він навчився сам. Сам же й розробив

но, найцікавіші витвори — авторські ножі. Майстер ретельно досліджує історичну зброю, у виготовленні дотримується всіх необхідних норм. Плюс до цього безмежна фантазія — і ось вишукані форми дивують вибагливе око, цілі гравіювані картини оживають на сталевих лезах, а руків'я — те, над чим можна експериментувати і прикрашати безкінечно. Багато таких естетичних ножів знаходяться в колекціях в Україні та Європі. І абсолютно кожен клинок має своє ім'я та... душу — як у давнину. Адже в кожен виріб майстер вкладає частину своєї душі, дає йому назву — і починаєш вірити, що справді цей ніж — сильний, як “Ведмідь”, а цей — прудкий, мов “Косуля”.

Отож, із виготовленням холодної зброї ніби все гаразд — є і вміння, і натхнення. А як щодо культури поводження з нею? Хранителів військової традиції різних народів і століть, виявляє-

БІЛА ЗБРОЯ

Інша сучасна холодна зброя — скоріше, для прикрашання багатії оселі. Ошатні мечі й шаблі, призначені, в першу чергу, для колекціонерів — любителів клинків або для дорогих подарунків. Є серед такої зброї точні копії історичних форм, а є і фантазійні, так би мовити, збірний образ, які зовні нагадують зразки минулих часів.

Тож сучасні клинки — доволі сумирні, вони стають, радше, предметом споглядання, ніж дії. Та на виставці присутні учасники і свідки подій минулого — зброя, якій уже багато століть. Клинки з колекції Національного музею історії України — різних епох і країн. Історія їхнього поширення і трансформації надзвичайно цікава. Наприклад, мечів. Колись великі мечі були ефективними і результативними — рубонеш

кілька разів — і супротивник уже лежить. Тож і довелося винаходити важкі обладунки, бо легші кольчуги не рятували. А так рицар із ніг до голови був закутий у залізо, яке вже не просто пошкодити. Тоді довелося змінювати вид зброї і тактику бою. Тому мечі ставали легшими, вістря видовжувалося і загострювалося. Тепер зброя, що колись могла вразити навіть броньованого рицаря, проникаючи між “деталлями” обладунку. Так залізне вбрання стало непотрібним. А у вжиток увійшли шпаги.

А що ж на наших просторах? Козак, як відомо, завжди із шаблею. Такий вид зброї виник на сході — в Персії, Туреччині, згодом поширився на значній території — зокрема, в Україні, Польщі. Шабля — універсальний вид зброї: рубає, ріже, коле, придатна як для вершника, так і для пішого воїна (хоча є і різні види шабел: коротші, з ширшим лезом — для піхоти і довші, з тоншим лезом — для кінноти). Та однією з найдосконаліших форм зброї можна вважати японський меч “таті” — ті ж універсальні функції, до того ж, його можна брати як однією, так і обома руками — це клинок, який формувався протягом багатьох століть.

Власне, це — тільки дуже

Українські ножі Василя Чехуна

стислий, але захоплюючий екскурс в історію найрізноманітнішої зброї. Його розширений і докладніший варіант можна почути від Марії Стрілець (завідувачки відділу фондів, хранительки колекції зброї Національного музею історії України). Та розглядаючи експозицію, задумуєшся: чому ж так мало української зброї (тобто, тієї, яка точно була виготовлена нашими майстрами)? Тому, що традиції українського зброярства, на жаль, втрачалися протягом нашої складної історії: спочатку після татаро-монгольської навали, коли давньоруські князівства лежали в руїнах, потім — як Московська імперія гарбала все, що тільки

просто гарні речі, якими можна прикрасити інтер'єр або зробити дорогий подарунок. Якщо їх наточити (а виконані вони з високоякісної сталі), то вони готові виконувати свої безпосередні функції. Пошук нових форм триває, та вже дивовижні витвори майстра є в колекціях Німеччини, США, Канади, їх дарують державним особам (наприклад, президентіві Казахстану Назарбаєву). А робиться кожний виріб, як справжній твір мистецтва, довго — 1—2 роки, поки не буде знайдено оптимальний вигляд і гармонійність усіх частин.

Не відстає і наступне покоління. Олександр Ткаленко з м. Антрацит, незважаючи на молодий вік, — уже народний майстер Луганщини. Незвичайне захоплення — виготовлення ножів, виникло ще в дитинстві, тоді ж самотужки й почав опановувати цю справу. Нині Олександр займається виключно зброярством. Він може виконати точну копію старовинних клинків, та, звичай-

но, у дещо незвичайних латах із невеликих пластинок, що називається “бахтерець” (такий був поширений у слов'янських народів із XIV століття). А починалося все із захоплення історією. Згодом — намагання створити точні копії старовинних обладунків, які члени федерації виготовляють самотужки, і навіть можуть зробити це на замовлення. І звичайно, як же, одягаючи обладунок, не вміти битися на мечач? Гарне володіння зброєю сучасні рицарі продемонстрували. На латах, якщо провести пальцем, відчуваються вм'ятини і подрипини... Крім того, федерація активної бере участь у різноманітних фестивалях (зокрема в Судаку), присвячених відтворенню речей і духу минулих епох. У творчих планах — реконструкція обладунку давньоруського воїна.

А рицарське братство “Полонія” відновлює те, що пов'язане з Польщею XVII століття — одяг, техніку бою на шаблях, навіть танці. І не дивно — адже члени братства — поляки за походженням. Ось і історичну інформацію при можливості збирають у Варшавському музеї. Спостерігаючи за двоєм шляхтичів, пригадується фільм “Вогнем і мечем”... Де ж козаки, щоб картина була повною...

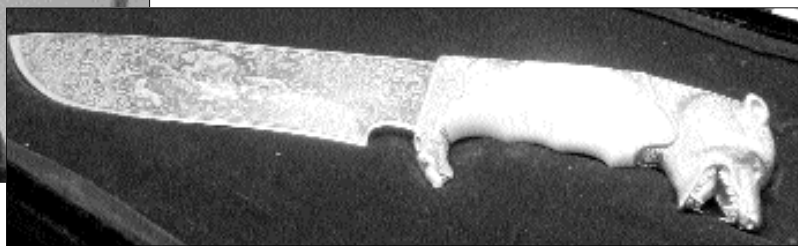
Така вона, біла зброя — а біле, як відомо, розпадається на весь спектр кольорів... Нехай і далі її історія буде яскравою, та — без чорних плям.

● Катерина ТАРЧЕВСЬКА

Фоторепортаж
Ганни ОБОРСЬКОЇ

Ніж “Ріжок” та ніж “Ведмідь”.
Автор — Олександр Ткаленко

СЛОВО Просвіти

Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любова Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський.

Адреса редакції: Завулок Музейний, 8, Київ-1, 01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

